

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VI, nr. 2 (62), februarie 2022 • Apare lunar

24 pagini

Memoriile unei gteise

GRIGORE ILISEI

În dialog cu „fiul răătăcitor”
al lașilor,
compozitorul și profesorul

CRISTIAN MISIEVICI

p. 14-15

Adam

Cu toate că se afla în rai,
Adam se plimba pe alei preocupat și trist
Pentru că nu știa ce-i lipsește.

Atunci Dumnezeu a confecționat-o pe Eva
Dintr-o coastă a lui Adam.
Și primului om atât de mult i-a plăcut această minune
Încât chiar în clipa aceea
Și-a pipăit coasta imediat următoare,
Simțindu-și degetele frumos fulgerate
De niște sâni tari și coapse dulci
Ca de contururi de note muzicale.
O nouă Eva răsărise în fața lui.
Tocmai își scosese oglinjoara
Și se ruja pe buze.
„Asta e viața!” – a oftat Adam
Și-a mai creat încă una.

Și tot așa, de câte ori Eva oficială
Se întorcea cu spatele
Sau pleca la piață după aur, smirnă și tămâie
Adam scotea la lumină o nouă cadână
Din haremul lui intercostal.

Dumnezeu a observat
Această creație deșănțată a lui Adam
L-a chemat la el, l-a sictirit Dumnezeiește
Și l-a izgonit din rai
Pentru suprarealism.

Marin Sorescu

Liviu Ioan STOICIU	Rămași ai nimănui	3	Cristina CHIPRIAN	POESIS: Pentru că taine vin	12
Constantin COROIU	Confesiunile unui scriitor global	4	Marcel MUREȘANU	POESIS: Înainte de-a fi trecut	13
Gellu DORIAN	Dacă scandal nu e, nimic nu e!	4	Adrian Dinu RACHIERU	Sorin Titel și „Simțul vieții” (II)	19
Flavius PARASCHIV	Omul din eprubetă	6	Eugen MUNTEANU	Răstimp parizian, 1997-2000 (V)	20
Ioan RĂDUCEA	Aripi pe umbre	7	Adina BARDAȘ	Festivaluri la orizontul reveriei	21
Mircea CIUBOTARU	Un pelerinaj istoric și sentimental	8	Victor DURNEA	„Țara noastră” – Medalion	22-23
Al. CISTELECAN	Emigrantul mizantrop	9	Constantin PRICOP	Importul constructelor sociale	24

„Dacă treci prin iad, mergi, nu te opri.” – Winston Churchill

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU, Rămași ai nimănui, 3

Nicolae PANAITE, Vremuri bolnave, 3

Constantin COROIU, Confesiunile unui scriitor global, 4

Gellu DORIAN, Dacă scandal nu e, nimic nu e!, 4

Adrian ALUI GHEORGHE, De la „Arhitectura memoriei”, la premisele unei noi istorii a literaturii române, 5

Flavius PARASCHIV, Omul din eprubetă, 6

Ionel BOSTAN, Moș Atom, cuceritorul de inimi, 6

Ioan RĂDUCEA, Aripi pe umbre, 7

Ioan ȚICALO, O nepoată și unchiul ei, 7

Mircea CIUBOTARU, Un pelerinaj istoric și sentimental, 8

Al. CISTELECAN, Emigrantul mizantrop, 9

Dan Bogdan HANU, Post(st)ări..., 9

Daniel Ștefan POCOVNICU, Ucenicul moraliștilor, 10

Marina SPALAS, Radu Tudoran văzut de aproape, 10

Cornel Simion GALBEN, Remember Corneliu Buzinschi, 11

Dorian OBREJA, Rodica Popel – „Până departe”, 11

Cristina CHIPRIAN, POESIS: Pentru că taine vin, 12

Marcel MUREȘANU, POESIS: Înainte de-a fi trecut, 13

Grigore ILISEI - Cristian MISIEVICI, O convorbire televizată, 14

Cristina SCARLAT, Vise pe Tabor, 16

Lucian GRUIA, Aneta Țăru Pioară - Dalila, 16

Master X-Files, France, Mère des arts, 17

Nicolae BUSUIOC, Între lucruri, timpul, 18

Marian POPESCU, Vocea și scrisul, 18

Adrian Dinu RACHIERU, Sorin Titel și „Simțul vieții” (II), 19

Eugen MUNTEANU, Răstimp parizian, 1997-2000. (V), 20

Adina BARDAȘ, Festivaluri la orizontul reveriei, 21

Victor DURNEA, „Țara noastră”, 22

Constantin PRICOP, Importul constructelor sociale, 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;
www: exprescultural.ro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

**84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.**

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

**Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale pictorului Florin MORUN**

*** Responsabilitatea asupra conținutului
textelor revine în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar
pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până
pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să
aibă maximum 7000 de caractere
și să fie în format Word.**

dtp: valicirca@gmail.com

Liviu Ioan STOICIU

Rămași ai nimănui

După doi ani de „stat acasă”, vorba vine (doi ani de restricții nu tocmai ortodoxe legate de noul coronavirus), ar fi trebuit poate să apară „resetarea” și în lumea literară românească, dacă nu o resetare radicală, măcar una pe ici, pe colo (nu neapărat mă gândesc la o reformă a păcatelor noastre: orgolii rănite și lășități, cinism și lipsă de caracter, trufie, aroganță, ură, dușmănie, invidie). Personal, n-am observat să se fi resetat ceva, din contră, războaiele interne s-au conservat (gruparea, ruptă din Uniunea Scriitorilor, Teodorescu-Iaru-Cipariu și-a continuat procesele de contestare a legalității existenței Uniunii Scriitorilor condusă de Nicolae Manolescu, iar gruparea inclementă a tinerilor douămiiști injură fără încetare conducerea Uniunii Scriitorilor și desconsideră literatura scrisă de membrii Uniunii Scriitorilor; interesant că nu au fuzionat cele două grupări, adică gruparea tinerilor inclementi douămiiști nu s-a vărsat în gruparea ruptă din Uniunea Scriitorilor; dar au o revistă săptămânală care le împărtășește opțiunile corecte politic, *Observator cultural*). E adevărat, războaiele tacite din lumea noastră literară au rămas în așteptare, cele două bariade se ignoră și se exclud reciproc. Uniunea Scriitorilor își vede de drum cu proiectele sale extraordinare anuale, de la a acorda premii (cu jurii imbatabile de critici), la a susține manifestări naționale literare de referință, profesionale. E de ajuns să te uiți la premiile anuale acordate de Uniunea Scriitorilor pe cât posibil valorilor, de o parte, și de cele două grupări (cu premii „din contră”), pe de altă parte, și te lămurești. Las la o parte faptul că membrii Uniunii (Uniune înprospătată anual; sunt 2.700 de membri, de neprețuit fiind seniorii), care se respectă la masa de scris, dau greutate, prin cărțile lor, literaturii române. Nu mai pun la socoteală faptul că tinerii douămiiști, bursieri, traduși-autotraduși în prostie (toți, deștepți, vorbitori ai limbilor de circulație internațională), care se cred buricul pământului (până la ei scriitorii români fiind „expirați”), n-au atras atenția în străinătate, cum n-au atras atenția în țară.

N-avem o viață literară confortabilă. Suflă, nu e ușor să faci față „provocărilor”. Apariția „Listei canonice a literaturii române: poezia și proza (1918-2018)”, întocmită de critici de poezie și de proză de primă mână pe criterii estetice, a pus în alarmă scriitorimea (cea aflată în viață, firește). Literatura română avea nevoie de un fel de îndrumător (așa cum sunt și istoriile literare, care asigură o posteritate și scriitorilor „contemporani”), această „listă canonică” vrea să demonstreze că avem scriitori-reper și opere „care merită” (fie și relativ, în spiritul postmodernismului). În condițiile în care manualele școlare și profesorii de literatură română (care ar trebui să asigure viitorul literaturii române) habar nu au de existența valorilor literare; în condițiile în care cititorii români de literatură originală sunt dezorientați; în condițiile în care străinătatea continuă să nu ne traducă (avem o armată de traducători, în schimb, membri ai Uniunii, care au infestat piața cărții în România cu traduceri din autori de toată mâna, pervertind cititorii; nu mai pun la socoteală că avem și critici premianți care preferă să scrie abil despre scriitori străini cărți de mii de pagini, neglijând total producția de carte românească); în condițiile în care tinerii contestă viabilitatea literaturii (valorizată pe criterii estetice) scrise până să apară ei. Nefăcând față acestor criterii estetice de evaluare critică, tinerii douămiiști au ajuns să valideze opera literară pe criterii ideologice de stânga, închinată corectitudinii

politice (vezi „Istoria” lui M. Iovănel; ce s-a scris până în anii 2000 e în spirit *conservator*, depășit, în cel mai bun caz, nu e progresist-neomarxist, cum le place tinerilor; inclusiv scandalul legat de poezia nerușinată, a expunerii explicite a sexului feminin, pe românește, cu gura plină, premiată la debut la Memorialul Ipotești anul acesta, e în spiritul corectitudinii politice, neapărat a apărării cauzei feminismului; cei ce nu admit o asemenea lectură publică inutilă, dominată de porcării lingvistice penalizate legal, sunt... *conservatori*; o spune același Iovănel, aflat în juriul care a premiat asemenea „poezie” de scandal).

Nu e ușor să fii scriitor român de bun-simț, modest, demn, onest, acasă. Tinerii se iluzionează că vor deveni scriitori „europeni”. Să fiu sincer, mă așteptam, după atâția ani de *integrare* în Uniunea Europeană, să aud că tinerii noștri douămiiști se rup de literatura română și-și declară independența ca scriitori „europeni”, aroganți. Știu că sunt la modă scriitori tineri plecați la Paris, la Londra, unde nu, la Bruxelles, la Berlin sau la Madrid, care se iluzionează că vor da lovitură ca scriitori... europeni (nu-i bagă însă nimeni în seamă; avem zeci de scriitori din toate generațiile plecați din țară și după Revoluție, care n-au făcut decât să se rateze acolo unde s-au stabilit; unii sunt recuperați în România, jenant, deși nu mai scriu în românește și sunt traduși; sunt duși și în SUA sau Canada, flotanți sau cu domiciliu stabil; mie mi se rupe inima că limba română ar putea să piardă teren în literatura noastră).

Să facă față stresului literar, fiziologiei lor, singurătății sau competiției în cadrul literaturii române, mulți scriitori adevărați s-au izolat. Îmi vin în minte acum, când scriu aici, Vasile Vlad (pe care eu nu-l înțeleg; în tinerețea mea Vasile Vlad era pe soclu „ca poet”, azi refuză orice contact cu lumea literară) și Dan Petrescu, prozator și caracter de impact: unde au dispărut? Semeția emoțională și-a spus cuvântul? Sigur, mult prea mulți scriitori importanți în ultimii treizeci de ani s-au retras „la cele veșnice” (mulți din ei scârbiți de atmosfera spirituală contemporană). Și printre douămiiști s-au retras unii la mănăstire, „sufărind întru Hristos” (chestiune intimă de superioară condiție), dezamăgiți de viața literară... Azi nu se mai construiesc poduri de împăcare nici cu tine însuși, darmite cu alții din literatura română. Toți vor să fie considerați dacă nu geniali, măcar „mari”. Mulți își doresc să aibă putere literară, puțini se smeresc în fața propriei neputințe. *Rămași ai nimănui*... Câți mai sunt mândri că-s simpli muritori puși în slujba limbii române, lăsați așa de la mama natură (și e de ajuns)?

4 februarie 2022. BV

Nicolae PANAIT

Vremuri bolnave

Am fost și suntem martorii unui timp postmodern și neo-postmodern cu multuoase evenimente ce ne-au marcat existența. Standardele în ultimele decenii, în varii domenii, sunt anevoios identificabile. Ele ne-au influențat modul de reacție în implicări directe sau tangențiale, având consecințe în percepția și modalitatea manifestărilor noastre. Nu de puține ori am fost mirați, dar și bulversați de ce ni s-a dat să suportăm. Se vede fără prea mari eforturi că, în lumea de acum, este mai peste tot un fariseism pseudo-moral. Un pic de neatenție la „ce ni se oferă” ne poate duce la o alunecare fără posibilitatea revenirii... În aceste circumstanțe, la care se adaugă inexactități prezentate cu metodă și fast, am traversat sfârșitul de secol XX și începutul celui de-al XXI-lea. Cusururile, era să zic covidurile, acestui timp sunt tot mai mediatizate prin texte și pretexte și prin soluții ambalate abil și seducător, unde speranța de mai bine se citește doar în prospecte din care lipsesc responsabilitățile producătorilor. Optimismul, până la un punct normal, de după Decembrie 89 s-a estompat, cauza fiind lipsa de proiecte viabile, credibile și importante, dar și de viziune a celor care au condus România. În majoritatea situațiilor, decidenții din punctele cheie ale parcursului postdecembrist nu au ajuns acolo ca efect al meritocrației. Voluntariatul demagogic și heuripismul în activitățile-cheie ale statului au dus la mici tresăriri cu efecte destabilizatoare. Libertatea ce am obținut-o cu imense sacrificii pusă față în față cu disciplina parcă se contrazice. Cred că liberalismul este de folos până acolo unde respectul pentru ceilalți este diminuat.

Mulți își pun întrebarea cu privire la nedreptate, necazuri, suferință, căsătorie, relații familiale, relații cu vecinii, la serviciu sau în societate: cum ne vom continua viața? Dacă urmărim mass-media, evenimentele din lume, cu toate problemele pe care acestea le implică, ne cuprinde uneori teama: teama de o gravă criză politică sau economică. În viața personală, de asemenea, putem fi apăsați de teamă: teama de o boală gravă, de eșuarea unei relații, de faliment și atribuțiile pe care le avem de îndeplinit. Astăzi, vedem și simțim că se preconizează un fel de control care este cât se poate de posibil. Un exemplu foarte potrivit pentru acest lucru este Australia. Țara a dus la extrem măsurile anticorona și a fost deja comparată de observatori cu o închisoare uriașă.

Propaganda poate schimba orientarea unei națiuni. În Oceania, statul înfricoșător de totalitar din romanul 1984 al lui George Orwell, avem o descriere fascinantă în care așa-numitul Ministru al Adevărului folosește un limbaj subtil, sinistru, newpeak, pentru a spăla creierul oamenilor. Sloganul Oceaniei este următorul: „Războiul înseamnă pace; libertatea este sclavie; ignoranța este putere.” Poliția gândirii a reușit să controleze ideile care determinau concepțiile politice și morale ale culturii. Revocarea libertăților individuale era promovată în rândul populației ca fiind un avantaj. Sclavia față de stat, în schimb, era prezentată ca poartă spre libertate și bunăstare. Tot ce se făcea era întotdeauna spre binele poporului. Scrierile lui George Orwell au expus, poate mai mult decât oricare altele, modul în care este folosită propaganda într-un stat totalitar. El a oferit perspective pe care trebuie să le cunoaștem cu toții.

Ținta propagandei este schimbarea percepției realității de către oameni, astfel încât, în ciuda dovezilor contrare convingătoare, ei să nu își schimbe opinia. Scopul este ca oamenii să fie nereceptivi față de fapte, dovezi științifice și simțul realității. Desigur, faptele și dovezile științifice necesită uneori interpretare. Adesea, argumentele evidente sunt marginalizate, fiindcă oamenii cred ceea ce vor să creadă – chiar în ciuda dovezilor contrare în număr tot mai mare. Se spune că țelul final al propagandei este ca noi să ne acoperim urechile ca un copil și să strigăm: „Nu te pot auzi!”. Propaganda este folosită de fiecare partid politic, indiferent de orientarea acestuia. Tu și cu mine putem recurge la propagandă atunci când vrem să vindem o idee sau să ne apărăm. Desigur, autoritățile ne garantează că protejează sfera noastră privată, dar așa începe supravegherea în masă. Propaganda poate realiza ceea ce rațiunea nu este în stare să facă, iar în zilele de acum, rețelele sociale sunt folosite pentru a defăima orice persoană care iese din rânduri. De îndată ce se pune în mișcare un curent de propagandă – indiferent de cât de irațional este – tuturor ne este teamă să luptăm împotriva acestuia. Întrebați-vă singuri: sunt eu manipulat pentru a accepta o perspectivă machiavelică vehiculată de mass-media? Se bazează opinia mea pe fapte și adevăr sau se bazează convingerile mele pe emoții și o înțelegere falsă a compasiunii? Mi-e teamă să susțin adevărul? Vă invit să încercăm. Am certitudinea că vom reuși! „Veți cunoaște adevărul, și adevărul vă va face liberi!”

Înot sincron

Constantin COROIU

contexte

Confesiunile unui scriitor global

Plinio Apuleyo Mendoza a reunit într-un volum exotic intitulat „Parfumul de Guayaba”, dialogurile cu prietenul său, *Gabriel García Márquez*, o carte document privind destinul unui scriitor global și opera lui. „Am început să scriu din întâmplare... După aceea am căzut în capcana de a scrie din plăcere, pentru ca apoi să cad în cealaltă cursă, aceea de a nu-mi fi plăcut nimic mai mult pe lume decât să scriu”, mărturisește Gabo. Întrebat ce este inspirația - „un cuvânt discreditat de romantici” - autorul *Cronicii unei morți anunțate* răspunde că nu o concepe „ca pe o stare de grație, nici ca un suflu divin, ci ca pe o reconciliere cu tema... Când vrei să scrii ceva, se stabilește un fel de tensiune reciprocă între tine și temă, așa încât incipți tema și tema te incită pe tine. Există un moment în care toate obstacolele cad, toate conflictele se separă și ți se întâmplă lucruri la care nici nu visai, și atunci nu există nimic mai minunat pe lume decât să scrii. Asta aș numi eu inspirație”. Altădată, după ce face distincție între imaginație și fantezie, Márquez ajunge, provocat de interlocutorul său, la *personaj*, ca punct de plecare și de sosire în orice narațiune și mai ales în roman unde dacă personaj nu e, nimic nu e! Tulburătoare este mărturia privind celebrul său personaj Aurelio Buendía: „Primul gând pe care l-am avut despre colonelul A.B. a fost că era vorba de un veteran al războaielor noastre civile, care va muri în timp ce urinează sub un pom... Eu știam că trebuia să-l omor și n-aveam curajul. Colonelul era deja bătrân și făcea peștigorii de aur. Și într-o după-amiază m-am gândit: acum gata, s-a terminat cu el. Trebuia să-l omor. Când am terminat capitolul, am urcat tremurând la etajul al doilea al casei, unde se afla Mercedes. A știut ce se întâmplase când mi-a văzut fața: «Gata, a murit colonelul», a spus ea. M-am întins în pat și am plâns două ore”.

Experiența lui Márquez privind o nouă „facere a lumii”, care este romanul, genul proteic, ne revelă ceva esențial: cu cât forța, talentul sau geniul scriitorului sunt mai mari, cu atât mai insurmontabile se dovedesc a fi dificultățile construcției epice, în ansamblu, dar și în detaliile ei. Iată un moment greu din șirul celor ce au trebuit depășite în timpul scrierii romanului *Toamna Patriarhului*, emblematic pentru istoria și lumea fabulosului continent latino-american, stăpânite dar, să nu uităm, și fascinate de mitul dictatorului: „Nu reușeam – se destăinuie Márquez – să fac să fie cald în carte. Era grav, fiindcă era vorba de un oraș din Caraibe, unde trebuie să fie o căldură înfrigorantă”. E de prisos a mai spune că a reușit.

Am în față o fotografie din 1942 a lui *Gabriel García Márquez*: un băiat de nici 14 ani din Barranquilla, căruia i se spunea Gabito. Privirea lui pare să spună: „Eu sunt cel pe care îl așteptați”. Poartă un sacou negru, cravată de culoare închisă, cămașă și pantaloni albi, foarte largi, se sprijină țanțoș cu mâna dreaptă de spătarul unui scaun. Atitudinea gravă contrastează cu vârsta-i puberă. „Prima imagine pe care am avut-o despre *Cien años de soledad* a fost aceea a unui bătrân care duce de mână un copil pentru a cunoaște gheața. Descoperirea gheții sub soarele tropical al Caraibilor, datorită bunicului, căci bătrânul era chiar bunicul său, lectura „celui mai bun roman care s-a scris vreodată – *Război și pace*”, vizionarea filmului *El general de la Rovere*, al marelui Rossellini „care mi-a plăcut cel mai mult”, sunt câteva dintre reperele definitorii ale inițierii și formării personalității marelui roman-cier.

Scriind *Toamna patriarhului*, un roman ce are ca temă puterea ori, mai bine zis, singurătatea, misterul și mizeria puterii, Márquez asculta multă muzică („Niciodată nu am ascultat atâta muzică, câtă atunci când îl scriam”). De ce tocmai în perioada când lucra la *Toamna patriarhului*?! Greu de răspuns. Există și un mister al puterii scriitorului, nu numai al celei politice sau economice, ca și o alienantă singurătate a celor ce acced la ele și le dețin! „Da, este profesiunea cea mai solitară. Nimeni nu te poate ajuta să scrii ceea ce ai de scris” – constată marele romancier.

Când este vorba de Márquez, ne întoarcem mereu, împreună cu numeroșii comentatori, dar și cu infinit mai numeroșii săi cititori, la *Un veac de singurătate*. Copilăria, întreaga mitologie caraibiană privind „paradisul pierdut” din această epopee, realismul magic chiar, un concept și o realitate estetică, care au schimbat fața și istoria literaturii. Critica a întors, cum era și firesc, pe toate fețele acest roman. Unii au văzut în el o alegorie a istoriei umanității.

Practic, Márquez a început să scrie povestea lumii începând cu cea copilăriei și adolescenței sale. Dar n-a reușit decât mai târziu – se destăinuie prietenului său Mendoza – „să compună o structură continuă, ci doar bucăți separate”, pe care le-a publicat în ziarele la care a lucrat. Și asta, fiindcă, explică el – „nu aveam nici experiența, nici suflul, nici mijloacele tehnice care să-mi permită să scriu o asemenea operă”. Tema l-a frământat 15 ani. Nu găsea mai ales tonul. Până într-o zi, când se îndrepta spre Acapulco, împreună cu Mercedes și copiii, și când „am avut revelația: trebuie să povestesc întâmplările așa cum mi le povestea bunica pe ale ei, pornind de la cea după-amiază în care copilul este dus ca să cunoască gheața”. S-au întors imediat din drum. Pe atunci, erau foarte strămtorați material, dar de toate s-a îngrijit providențiala Mercedes. Au amanetat mașina și au vândut totul din casă, iar Mercedes l-a convins pe proprietarul apartamentului în care locuia să amâne cu aproape un an plata chiriei. Când, după un an și jumătate, manuscrisul a fost gata, tot Mercedes a fost cea care l-a dus la poșta pe adresa Editurii Sudamericana. Un devotament și o putere de înțelegere a destinului cu totul excepțional al celui de care își legase viața ce ne duc cu gândul la *Anna Grigorievna Dostoievskiaia*. Frenezia cu care Márquez a scris romanul a durat 18 luni, scriind zilnic, fără excepție, de la ora 9 la 15. Ultima zi, când „cartea a ajuns la sfârșitul său firesc într-un mod neașteptat, cam pe la 11 dimineața”, i-a produs o insuportabilă angoasă. Până la ora 15, mai erau nu mai puțin de patru ceasuri: „Mercedes nu era acasă, și n-am găsit pe nimeni căruia să-i spun. Îmi amintesc

Programul „Rabla”

tulburarea ca și când ar fi fost ieri: nu știam ce să fac cu timpul care îmi prisosea și am încercat să inventez ceva ca să pot trăi până la trei după-amiază”.

Plinio Mendoza, cunoscându-și bine interlocutorul, nu scapă prilejul să-l întrebe: care crede că a fost cel mai bun cititor al romanului *Un veac de singurătate*? Ceea ce povestește cu farmecul său unic Gabriel García Márquez echivalează, dincolo de anecdotă, cu cea mai originală definiție a succesului: „O prietenă rusoaică a întâlnit o doamnă foarte bătrână care copia întreaga carte de mână, lucru pe care, desigur, l-a dus la bun sfârșit. Prietena mea a întrebat-o de ce făcea asta, iar doamna i-a răspuns: «Pentru că vreau să știu care este în realitate nebunul: autorul sau eu, și mi se pare că singura formă, singura cale de a ști este aceea de a rescrie cartea» Îmi este greu să-mi imaginez un cititor mai bun decât această doamnă”. Prima ediție a *Veacului de singurătate* s-a vândut în 8000 de exemplare, în doar 15 zile și numai într-un singur oraș: Buenos Aires. A fost doar începutul. Au urmat tiraje de milioane, zeci și chiar sute de milioane, apărute în întreaga lume. A urmat Premiul Nobel. Au urmat alte cărți, între care câteva capodopere. Márquez a devenit, cum spune marele său biograf *Gerald Martin*: „un scriitor global”. Iar *Veacul de singurătate* s-a impus ca fiind capodopera sa absolută. Cartea unui veac cât un mileniu!

Gellu DORIAN

Dacă scandal nu e, nimic nu e!

Există, în mentalitatea presei în general, dar în mod special într-un anumit ziar botoșănean, o perpetuă dorință de scandal, atunci când e vorba de a se da o știre despre o activitate culturală. Așa cum se petrece de câțiva ani încoace, când este vorba de Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”. Se urmărește de fiecare dată senzaționalul, senzaționalul din orice, dar nu orice fel de senzațional, ci unul de sorginte scandalosă, care să provoace indignare, repulsie față de ce se întâmplă pe 15 ianuarie la Botoșani, de parcă decernarea unui premiu de reală importanță națională, care a creat în timp o imagine deosebită orașului care l-a dat omenirii pe Eminescu, nu ar fi de senzație, una plăcută! Nu, pentru unii jurnaliști nu este suficient, nu înseamnă nimic faptul că un poet iese în evidență prin acest premiu, nu, el trebuie să iasă în evidență doar prin scandalul pe care-l poate provoca. Și exemplul cel mai concludent – dar pot fi aduse în discuție cel puțin trei sau patru situații de acest fel din ultimii cinci ani – este ceea ce s-a întâmplat, nu în public, pe viu, ci on-line, cu decernarea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opus Primum, în aceeași zi, pe 15 ianuarie, anul acesta, la Ipotești, odată, dar în alt loc, în sala de ședințe a Consiliului Local Botoșani, cu decernarea aceluiași premiu, dar Opera Omnia, pe anul 2021. Cei mai mulți au făcut confuzie între aceste premii, confundând juriile, fie din ostentație, fie că așa le dădea bine, să dea într-un președinte al juriului, cel de la Opera Omnia, fiind și președintele Uniunii Scriitorilor din România. Prin ceea ce s-a putut vedea doar timp de câteva ore pe site-ul Memorialului Ipotești și pe pagina de Facebook a acestei instituții, prin lecturile unor poete nominalizate (exces de poete, patru din cinci nominalizări!), dar și discursul pe viu al laureatei, momente scoase apoi de cei ce administrează aceste pagini virtuale, din motive de „pornografie poetică” (sic!), jurnaliștii dornici de a reda doar astfel de senzații tari nu au mai ținut cont de nimic, nici de valoarea posibilă a acelor poete, nici de decizia juriului, încât au scos în evidență doar aceste aspecte, legate de secțiunea Opus Primum, organizată de Memorialul Ipotești, fără să amintească nimic sau mai nimic de secțiunea Opera Omnia, organizată de Primăria Botoșani și Fundația Culturală „Hyperion-caiete botoșănene”, în parteneriat cu Uniunea Scriitorilor din România. De ce oare? Pentru că la această decernare, tot online, nu s-a petrecut nicio minune de acest fel, iar poeta laureată, Marta Petreu, trecind astfel în totală ignoranță de jurnaliștii care n-au găsit nimic scandalos

în asta. Ziarul în cauză, pasămite cu audiența cea mai mare la publicul din județul Botoșani, a găsit de cuviință să nu-și informeze cititorii despre, poate, cel mai important eveniment cultural al anului, cel al decernării acestui premiu, care face ca Botoșanii să fie pe buzele multor români.

La fel s-a petrecut și cu laureatul de acum câțiva ani, Aurel Pantea, care, la fel, a trecut în uitare subită, pentru că prima pagină a ținut-o scandalul provocat de poeta Medeea Iancu, prezentă în acea gală pentru a primi un premiu acordat de o editură, implicată atunci în organizarea evenimentului. Or altădată, cu scandalul provocat de cei care i-au contestat premiul poetului Gabriel Chifu, pe motiv că era în conducerea Uniunii Scriitorilor din România, parteneră în organizarea premiului de la prima ediție. Ori atunci când nu știi ce consilier local a scos nu știa nici el de unde că poetul Ion Mureșan ar fi fost informator pe

vremea defunctului regim. Sau să nu mai vorbim de tristul caz Constantin Abăluță, care a ținut încordată lumea, prin acompaniamentul ziarului local, prin semnătura unui jurnalist dezinformant, care acum este consilierul personal al președintelui Consiliului Județean Botoșani. Dar, doar atunci, prin practica acestui ziar, când era vorba de nisaiva scandal, se mai auzea, cu rezonanțe naționale, și de laureatul Opera Omnia al acestui premiu. Însă anul acesta, nefiind niciun fel de scandal, nicio contestație, nicio altă chestiune legată de politically corect, numele poetei Marta Petreu n-a mai circulat prin paginile ziarului specializat doar în scandalurile din jurul acestui premiu, și asta chiar de fiecare dată în 15 ianuarie a ultimilor cinci ani. Poate și din cauză că ziaristul care căuta noduri în papură organizatorilor nu mai e în echipă, ci este tocmai acolo, sus, în preajma doamnei președinte, luînd altfel de decizii de vechili pe o feudă finanțată pe bani publici.

Da, și acum se leagă într-un fel lucrurile, cele ce au ținut de nefinanțarea revistei „Hyperion”: anul trecut, în luna februarie, când, fără să fim anunțați că nu ni se mai acordă minima finanțare pentru tipărirea revistei „Hyperion” de către C.J., prin M.I.- C.N.S.M.E., am trimis o adresă, cu numărul 05 din 26. 02.2021, ȘI ÎNREGISTRATĂ CU NR 3461 DIN 26.02.2021, conducerii C.J., pentru a primi o lămurire în acest sens. Nici azi nu am primit răspuns la acea adresă oficială, înregistrată, după cum am spus, conducerea instituției publice amintite ignorînd cu insistență acest demers al nostru. Și nu cred că greșim dacă afirmăm că decizia i-ar fi aparținut domnului consilier personal, fost jurnalist al ziarului ce a căutat doar senzaționalul de scandal în privința premiului.

Prin urmare, dacă nu e scandal pe 15 ianuarie la Botoșani sau Ipotești, nimic nu e de luat în seamă! Așa cred cei ce, prin „profesia” lor, cea de jurnaliști, nu informează cum trebuie, corect, pe cei ce așteaptă de la ei nu numai senzaționalul de proastă calitate, de mahala, ci și ceva despre calitatea actului cultural realizat de cele mai multe ori cu eforturi inimaginabile pentru mintea lor deformată.

De la „Arhitectura memoriei”, la premisele unei noi istorii a literaturii române

În timp ce mare parte dintre criticii literari ai momentului aleg critica de întâmpinare, o modalitate la îndemână de a fi în atenție și în dialog cu literatura, Răzvan Voncu merge pe o cale a sa, anevoioasă, dar mult mai atent la ceea ce ar putea pierde o literatură din greșeală, adică valorile formatoare, valorile întemeietoare. Iar într-o lume în care scriitorul pare să fi devenit „un producător de literatură”, revizitarea clasicii este o aventură pe care nu o întreprind decât cei care au simțul valorii (absolute?) în literatură. Suntem într-o epocă în care moda și orizontul de așteptare ale cititorului îl formează sau chiar îl modifică/educă pe scriitor, și nu o epocă în care scriitorul să-și formeze cititorii, să își producă propriul canon. Din această perspectivă, ca un soldat rămas definitiv pe frontul esteticului dar și al valorii literare încercată de „istorie”, Răzvan Voncu se comportă ca și cum ceea ce e sortit să rămână serios și sănătos într-o cultură nu poate fi modificat de lucrurile și fenomenele perisabile din preajmă. Volumul de eseuri „Arhitectura memoriei” (Editura „Școala Ardeleană”, 2019), este parte din acest proiect al istoricului literar care nu face abstracție de relația firească, logică, dintre epocile literare, nici chiar între formulele de scris, cele care creează, în final, canonul.

În prima parte a volumului, într-o serie de eseuri de „investigație” dusă cu mijloacele unui fin cunoscător al „capcanelor lecturii”, Răzvan Voncu face dreptate unor mari neîndreptățiți din cultura noastră, corectează etichete puse pripit unor autori și unor opere, dislocă teorii anchi-lozate de lecturile comode. Într-un amplu eseu dedicat lui Constantin Brâncoveanu, Răzvan Voncu readuce în actualitate „povestea” unui domnitor „cu profil european”, ale cărui merite culturale au fost pe nedrept uitate sau minimalizate. Un prim lucru consemnat despre Brâncoveanu, este că acesta a refuzat inițial domnia care „este un jug și un dar de la Dumnezeu”, pentru a o accepta în condiții sacrificiale pe deplin asumate. Teza pe care o demonstrează Răzvan Voncu este aceea că domnitorul Constantin Brâncoveanu, după mărturiile din cronicile vremii, a fost „un restaurator” care a dat credit culturii în actul public, el însuși fiind un intelectual rafinat, sprijinitor al „ctitoririlor” în biserică, al cărții, al școlii în forme incipiente.

În ceea ce îl privește pe Ion Creangă, Răzvan Voncu pune în discuție formula consacrată, de „scriitor poporan” (după Titu Maiorescu), depistând în structura operei humuleșteanului nostru straturi culturale care provoacă pe oricare comentator, indiferent cât de pretențios ar fi. Spune Voncu: „N-aș trece cu atâta ușurință peste întrebarea, firească, în fond: de unde știa Ion Creangă atâtea?” Prospectarea mediului în care trăia, a prietenilor literare pe care le-a avut cu Eminescu, cu Vasile Conta, cu ceilalți junimiști, pot deschide noi perspective de discuție, de analiză a operei sale. Demonstrația lui Răzvan Voncu este, în final, aceea că Ion Creangă a fost un autor cult, livresc chiar, că impresiile lăsate de sămănătoriști sau de interpretii prea grăbiți, că acesta a fost doar un „rezonator al folclorului”, este pripită și minimalizatoare. Termenul de „scriitor ascuns” i se potrivește de minune lui Ion Creangă, acest autor care pare „să se fi topit” în propria operă. Nu putea lipsi din „seria” de autori de re-descoperit Ioan Slavici. Publicistica lui Ioan Slavici, apărută în timp grație eforturilor cărturarului Dimitrie Vatamaniuc, relevă un scriitor care a fost martor al unor momente cruciale din istoria românilor, pe care le-a interpretat în funcție de conjuncturile vremii, așa cum le-a înțeles, cum le-a simțit. Nu trebuie uitat faptul că Ioan Slavici, alături de Eminescu, a fost inițiatorul „Serbării de la Putna” și a „Congresului studențimii române” tot de la Putna, ambele desfășurându-se în anul 1871, cu un efect major în „unirea cea mare”. Paradoxul este că Ioan Slavici, promotor inițial al unirii, ezită în momentul în care aceasta era pe cale să se înlăpătuie. Motivele pot ține de deziluziile din planul politic al vremii, cât și de faptul că „amenințările colosului rus îl împiedică să se înroleze în corul celor care se agită pentru destrămarea Imperiului Austro-Ungar, arătând că, dimpotrivă, sub austrieci dezvoltarea națională a românilor din Transilvania a fost încurajată”. În același timp, subliniază Răzvan Voncu, temelia operei publiciste a lui Ioan Slavici „este convingerea junimistă că în centrul existenței naționale stă cultura”, lucru care a fost demonstrat cu prisosință. O revizitare „a unui clasic minor”, aici fiind vorba de Emil

Gârleanu, reface atmosfera „epocii sămănătoriste” căreia i-a fost afiliată opera acestuia, repunându-l pe autor pe un raft de literatură de recitat de fiecare generație care apare. Literatura „didactică”, în special cea din volumul „Din lumea celor care nu cuvântă”, care prezintă „cu duioșie” o lume de ființe fragile, „de învinși”, face parte din „geografia necesară a unei literaturi”. Un studiu extrem de minuțios este dedicat avangardei din literatura română („Dosarul avangardei”), repunând în discuție nume cu autoritate în epocă, care riscă să fie „centrifugate” de noile tendințe culturale sau care riscă să fie trecute pur și simplu în uitare.

Cazul Geo Bogza este revelator, dispărut o vreme din planul public, acesta revine în atenție ca un scriitor (de) recitat „postmodern” prin volumul „Poemul invectivă”, ca o demonstrație că scriitorii avangardei nu au scris numai manifeste, ci au făcut și literatură valabilă în orice epocă. În aceeași serie sunt aduși în discuție Sesto Pals, Stephan Roll, Sașa Pană, Urmuz, D. Trost, până la un supraréalist din zilele noastre, Sebastian Reichman, care „trăiește” în două culturi, română și franceză. Detectivistica istoricului prospectează „teritorii literare” vechi, mult dezbătute, deschizând însă unghiuri noi de abordare. Este cazul lui

tată în dosarele „de urmărit” și „dosarul documentar” de la Securitate. Un lucru subliniat de autorul „Arhitecturii memoriei” este sustragerea (sau inexistența?) documentelor din „arhiva Securității” din perioada editării romanului „Cel mai iubit dintre pământeni”, ceea ce sporește starea de suspiciune privind dispariția sa.

O demonstrație de cum trebuie citit Nichita Stănescu face Răzvan Voncu în eseu „Nichita îmbrăcat în ștofă: O evocare critică în fărâme”, plecând de la o premisă a lui Șerban Cioculescu: „O evocare se poate face numai privind de jos în sus, niciodată de la egal la egal și, cu atât mai puțin, de sus în jos”. Cultivând mai departe propria perspectivă, ca metodă de lucru, în abordarea unei opere sau a unui autor, Voncu alege să comenteze poezia din volumul „Oase plângând”, asupra căruia s-a oprit intenționat „întrucât este volumul cel mai slab receptat, atât de critica de întâmpinare, cât și de exegeții operei lui Nichita Stănescu”. Scris în cele zece zile cât a stat la Belgrad, după primirea „Cununii de lauri” de la Struga, în toamna anului 1982, volumul pare a conține doar poezii „ocasionale”, lucru pe care Răzvan Voncu îl corectează, demonstrând că Nichita a scris, în siajul optzecismului, ceea ce va fi numit mai târziu „poezia realului”, promovând coduri poetice care se vor regăsi la poeții din generațiile următoare. Alte eseuri despre Emil Cioran („Cioran inedit”), Dumitru Radu Popescu („De la F la Truman Capote”), Augustin Buzura („Un iluminist ardelean”), Ioan Es. Pop („Es sau înainte de ieșire”), Gabriel Chifu („Alchimie și dezamăgire”), Grigore Arbore („Poezia emoției intelectuale”) completează această panoramă complexă a literaturii care se întinde într-un spațiu fast și vast al memoriei.

Foarte interesante și utile în economia cărții, sunt eseurile adunate sub titlul „Arhiva și laboratorul sau istoria și teoria literară”, adevărate „instrumente practice” pentru o estetică a lecturii. „Decupăm” câteva idei care sunt parte din „poetica” lui Răzvan Voncu, considerații desprinse din practica aplicată de bune decenii pe „corpus literaturii”. Un eseu dedicat „criticii de întâmpinare” relevă incoerența acestui act în literatura momentului, cu opinii pro și contra acestui fenomen: „Astăzi, scriitorii care își manifestă nemulțumirea față de critică au motive mai pedestre. Unii sunt pur și simplu nemulțumiți de discrepanța dintre propria lor idee despre sine și receptarea de care beneficiază în presa literară”. În același timp, imaginea „câmpului literar” este una apocaliptică, sub presiunea unei producții literare greu de cuantificat, de văzut, de atins, de citit, critica de întâmpinare își schimbă/ sau trebuie să își schimbe rolul și rostul care au consacrat-o: „Nu mai există criterii morfologice, biologice sau ideologice: toate textele literare sunt mărfuri care se luptă pentru o cotă de piață. În aceste condiții, critica de întâmpinare ar trebui, cred eu, să abandoneze fantasma unei lecturi complete a actualității literare, retransându-se într-un discurs relativist care să vizeze afirmarea generală a valorilor culturale.”

Un alt eseu, „Mutația valorilor estetice în epoca schimbării codurilor de lectură”, ajunge la o concluzie care ar trebui să pună măcar pe gânduri pe oricare dintre cei care mai mizează pe cultură azi: „Se citește mai puțin, mai rar, superficial, grăbit, se citește numai azi, nu și ieri, se citește pentru a se efectua o teză, un referat sau o fișă de dicționar, se citește căutând avid ce se întâmplă în text, se citește vâna direct deznodământul, se citește la întâmplare câte un fragment, câte un capitol. Felul în care se raportează cititorul actual la textul literar s-a modificat considerabil, reflectând atât impactul tehnologiilor moderne de comunicare, cât și enormul gol sufletească al omului contemporan”. La fel, teoria despre „gustul public în căutarea gustului” are o interpretare care reiterează rostul criticului într-o literatură: „Fără gustul său, gustul public nu ar mai face diferența nu numai între Dan Zamfirescu și José Ortega y Gasset, dar nici măcar între expresivitatea voluntară a textului literar și cea involuntară a anunțului la mica publicitate”. Ceea ce nu mai trebuie demonstrat, firește. Scriitor complex, care își scrie inclusiv textele critice și de istorie literară cu o mare încărcătură de mijloace artistice, Răzvan Voncu este cel mai în măsură să scrie, la acest moment, o nouă istorie a literaturii române, plecând nu de la un inventar de nume și cărți, ci de la ceea ce el însuși intuia, definirea generală „a valorilor culturale”.

Piatra Neamț, 4 februarie 2022

Zaharia Stancu, de exemplu („Enigmaticul Zaharia Stancu”), care a acceptat rolul de „scriitor oficial”, în perioada comunistă, pe baza căruia a reușit să impună condiții pentru „un statut al scriitorului român” în societate. Biografia sa este una la vedere și alta absconsă, în cea din urmă reprezentare fiind vorba chiar de o relație specială cu Nicolae Ceaușescu, pe care l-ar fi cunoscut în tinerețe, căruia i se adresa cu „Nicule” adeseori, dar de care ajunsese să îi fie teamă la un moment dat, încât la întâlnirile cu acesta insista să fie însoțit de... Marin Preda. Mai mult, Răzvan Voncu re-valorează opera lui Zaharia Stancu, trecând romanul „Descult” pe un plan secund, considerând că opera reprezentativă a lui Stancu este romanul „Jocul cu moartea”, din anul 1962.

La fel, Marin Preda este citit prin prisma relației sale cu istoria, autorul „Delirului” fiind de un accentuat „conservatorism moral”. Iar în numele acestui conservatorism, constată Răzvan Voncu, „Marin Preda va fi, în plin delir ceaușist, un spirit democratic”, nu este nici anti-comunist, nici anti-ceaușist, ci „pur și simplu profesează o rezervă morală țărănească, valabilă în orice epocă și sub orice regim”. Mai observă și demonstrează Răzvan Voncu, că paradoxul Marin Preda „a scris primul roman al epocii comuniste, dar fără comunism și chiar fără comuniști”, e vorba de „Intrusul”. Relectura romanului „Cel mai iubit dintre pământeni” este, la fel, o demonstrație că Marin Preda s-a sustras ideologizării operei sale, că romanul are o sumă de coduri și, cel mai important lucru, este că a rămas ca o operă valabilă în orice epocă. „Detectivul” Răzvan Voncu nu părește lesne „teritoriul” Marin Preda, face și o incursiune în viața nevăzută a acestuia, așa cum a fost ea reflec-

Flavius PARASCHIV

cartea de proză

Om din eprubetă

De la debutul editorial din anii '80, Nichita Danilov și-a construit, volum cu volum, o identitate netă, ca poet, publicist și romancier. După o pauză notabilă, autorul *Arlechinilor la marginea câmpului* (1985) revine pe scena literaturii române contemporane cu un roman aparte, propunând cititorilor o călătorie prin lumea văzută de o ființă care trăiește într-un...recipient de laborator.

Romanul *Om din eprubetă* (Editura Polirom, 2021) este structurat pe 3 capitole, iar în centrul scenariului epic se află o ființă venită din nebuloasa Andromeda. Trebuie menționat din start faptul că nu avem de-a face cu o scriitură SF, deși pretextul narativ la care a apelat autorul are un rol clar, acela de a lansa diverse comparații între Terra și Andromeda, fapt care, de altfel, se și întâmplă pe tot parcursul volumului.

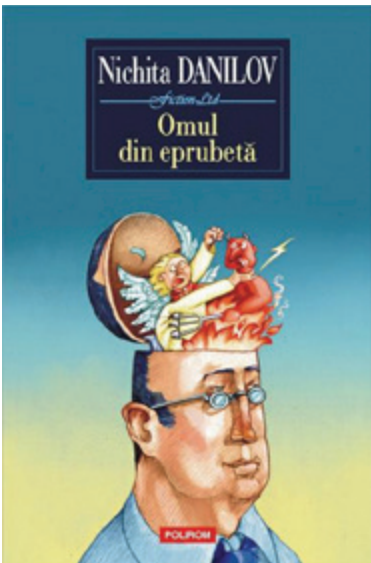
Primul capitol este intitulat „Mormolocul” și are rolul de a introduce „eroii” centrali ai narațiunii. Creatura din spațiu (mormolocul) trăiește într-o eprubetă într-un laborator, iar, la început, singurele vietăți cu care intră în contact sunt doctorul Jacky Brauner și asistenta Beatrice, numită uneori și (domnișoara) Era. Mai mult decât atât, legătura protagonistului cu lumea înconjurătoare, la început, se rezuma la interacțiunile cu cei doi pământeni menționați anterior. Deși este limitat (fizic) de pereții transparenti ai eprubetei, mormolocul dovedește că este capabil de a gândi realitatea într-un mod cât se poate de percutant. De fapt, aici rezidă și miezul volumului. Naratorul este provocat de realitatea la care asistă din eprubetă, iar întrebările nu întârzie să apară.

Textul de față este un spectacol de idei. Mormolocul este curios și reușește mereu să-și pună întrebările esențiale. Evenimentele din jur stimulează gândirea mormolocului, ceea ce generează un întreg șir de reflecții. De pildă, în primul capitol, privind la modul în care doctorul și asistenta își consumă... dragostea, creatura extraterestră nu ezită să pună sub semnul întrebării însăși natura ființei umane: „Dar cum să nu dea dovadă de perfidie ființele umane dacă iau naștere în urma unor astfel de acuplări? De ce omul nu se naște dintr-o idee? De ce are nevoie de carne palpitândă pentru a exista?” (p. 29). Subiectul este reluat în pagina următoare, după ce mormolocul discută, pertinent, despre modul în care ideile nu au întotdeauna un aspect pozitiv și pot fi înșelătoare: „Într-adevăr, de ce natura umană e atât de perversă și perfidă? Păi, cum de ce?! Din pricina cărnii. Dar și din pricina ideilor. Ideile bulversează conștiința, o răsucesc în fel și chip, prefăcându-te din om într-o fânțoșă” (p. 30).

Chiar dacă e vorba de ceva absurd sau ridicol, există întotdeauna acea doză de naturalețe a scriiturii cu care ne-a obișnuit condeiul scriitorului ieșean. Tonul satiric se îmbină cu umorul, iar dilemele importante (scopul vieții, ce reprezintă lumea materială etc., de exemplu) sunt tratate într-un mod cât se poate de antrenant.

Am precizat la început că personajul principal va compara Terra cu misterioasa Andromeda. Desigur, aici avem un alt pretext (narativ), pentru că nebuloasa de unde a plecat mormolocul se dorește a fi (teoretic, după cum mărturisește la un moment dat protagonistul) o societate perfectă. Totodată, necunoscuta Andromeda poate fi considerată planeta Pământ a viitorului, unde misterele și legile universului au fost descifrate. Pentru a descrie cât de avansată

era civilizația din care provine, ființa extraterestră citează la un moment un articol care apare pe.... „Facebook”-ul lui interior. Articolul prezenta un cronovizor care putea sparge cu ușurință barierele timpului și ale spațiului, iar prin intermediul acestui aparat era facilitat accesul la evenimentele trecutului și la lumea prezentului. În ciuda aparențelor, vizionarea modului în care civilizațiile se ridicau și apoi decădeau nu oferea un spectacol incitant, ci unul deprimant, iar pentru a combate această stare identificată în trecut și prezent savanții de pe Andromeda

au decis să „capteze” viitorul. Modul în care aparatul configurează viitorul este descris cât se poate de convingător, Nichita Danilov dovedind din nou faptul că are un mare talent de povestitor (după cum bine preciza și Adrian alui Gheorghe pe ultima copertă a cărții): „Degajat din lucruri, viitorul arată ca o păclă vâscoasă și tulbure în care se distinge conturul tuturor ființelor și lucrurilor care urmau să intre în existență. Lucrurile și ființele erau acoperite cu o peliculă opacă sub care se zbăteau formele: globii oculari, brațele, na-

sul, fruntea, gura, picioarele, lungimea, lățimea, înălțimea, limba, creierul, organele de reproducere, gemând și amestecându-se între ele. Limba celor care urmau să se nască nu aducea cu nici o limbă a pământului. Era un amestec dezolant și înspăimântător de sunete diverse, articulate și nearticulate, ale tuturor viețuitoarelor. [...] Lumea viitorului se caracteriza prin dezordine. Și dezordinea era infernală” (p. 116).

Dacă în prima secțiune a cărții, realitatea se limitează la spațiul laboratorului, în partea a doua – intitulată sugestiv „Escapada” – mormolocul părăsește eprubeta și decide să exploreze capitala. După ce se plimbă prin oraș, eroul hotărăște să meargă în vizită la președintele României. Conducătorul țării este o figură tristă, iar dialogurile dintre cele două personaje sunt savuroase, pline de umor și ironii. Într-un final, destinul președintelui se dovedește a fi „tragic”, iar mormolocul, la finalul experienței citadine (care nu durează mai mult de câteva ore), se va reîntoarce în eprubetă.

În „Elohim”, partea a treia a volumului, asistăm la un întreg arsenal de cugetări pe teme fundamentale. Deși discursul nu se schimbă foarte mult față de primul capitol, protagonistul își propune să înțeleagă mai multe din realitatea pe care o analizează din eprubetă. De pildă, mormolocul recunoaște, într-un captivant „dialog” cu cititorul, că este îndrăgostit de asistenta doctorului, iar din acest punct începe să-și discece sentimentele. Se pare că personajul principal devine gelos pe doctorul Brauner și astfel a luat naștere – cel puțin din punctul lui de vedere – un triumf amoros, concept pe care îl explică într-o cheie distinctivă: „[...] Dragostea nu trebuie să fie liniară. Două linii se pot intersecta, formând cel mult o cruce, pe când dacă există trei, deja avem parte de o altă permutare. Între doi oameni care se iubesc sentimentele trebuie să dea naștere la o anumită tensiune. A treia persoană potențează iubirea celor două. Apare neliniștea, apare concurența, apare întrebarea: sunt numai eu?” (p. 353).

Om din eprubetă este un roman complet, plin de referințe culturale, literare și nu numai, unde coexistă armonios umorul, sensibilitatea și ironia (tăioasă, de multe ori).

Ionel BOSTAN

Moș Atom, cuceritorul de inimi

„Din fericire, profesorii noștri ne luau drept imbecili - fapt fără de care am fi rămas cu adevărat imbecili.”
(G. Cesbron)

Când au zburat patruzeci de ani de la terminarea liceului, nu știu, așa cum, probabil, mulți dintre noi nu vor fi știind. Știu cert, însă, că, până deunăzi, nu m-am gândit niciodată la profesorul meu de Chimie. Deși, ca om, mi-a plăcut, chiar foarte mult, și nu cred că numai mie, cu Chimia n-am avut nicidecum vreo treabă. El, săracu, ne umplea tabla cu formule de alcaolizi și butadiene, ne vorbea despre proprietățile lor, picta simboluri ciudate cu hexagoane având CH-uri în colțuri, înșira reacții interminabile și vorbea cu dichis despre săruri șamd., dar nimic din toate acestea nu-și găseau vreun ecou prin urechile și mințile noastre. Dracii, tot draci, i-am găsit și o poreclă pe măsură, așa cum de altfel îi „aranjaserăm” pe mai toți profesorii: Moș Atom. Asta și pentru faptul că Profesorul Gheorghe Ana era binișor, de acum, de pensie. Nu se supăra defel și, chiar dacă eram cu Chimia la genunchiul broaștei, ne scoteam de un șase, acolo, noi, băieții. Ei, dar vreau să vă spun că, atunci când era vorba de fete, lucrurile stăteau cu totul altfel. Moș Atom era un gentleman, mai tot timpul plin de gesturi curtenitoare. „Ai înțeles, păpușă?”, le întreba după fiecare explicație dată cu patos fetelor, ținute pe micul podium de lângă tablă și câte jumătate de oră (pe cele bune-bune le ținea și mai mult). Pleda, de exemplu, așa: „Sângele din noi, albastrul din ochii tăi, pigmentii din floarea de aici (și arăta cu mâna la butoniera hainei lui, unde mereu avea o floare sau o batistă de culoarea cravatei), mă rog, totul se leagă de chimie. Vezi ce minunatii pot face combinațiile acestea fantastice de molecule, electroni și obrăznicăturile de atomi, cu ionii lor...” Era suficient să dea

În realitate, se suleimenea îndelung în fața oglinzii, își făcea manichiura și „stătea” pe telefon. Aproape în fiecare seară, vreun taximetrist sau câte un deținător de mașină cu număr 12-B (pentru cetățeni străini, pe atunci) o lua de la vreo cincizeci de pași de școală – să n-o vadă toți – și o repezea în oraș. Aici, nu prea mai puteam ști ce făcea, dar gurile rele spuneau că mergea în camerele de cămin ale studenților arabi și că nu dădea deloc înapoi când era să se iubească și cu câte trei-patru, deodată. Poate merita. Cel puțin, materialicește gândind. Avea mai multe costume de blue-jeans, iar de parfumuri franțuzești, nu mai vorbim. Nimeni n-ar fi crezut că i le cumpăra maică-sa, care era ceapistă și, în plus, mai avea și pe alții de crescut. Mai mult ca sigur, dolarii nu erau pentru ea un secret. Asta pentru că Securitatea i-a răscolit în două rânduri biroul lui Moș Atom (probabil, după filaje și interceptări telefonice, pe atunci simpla deținere de valută constituind infracțiune grea). Ba chiar, l-au luat să dea și declarații în clădirea cenușie, din Centru, care găzduia, la un loc, Procuratura, Securitatea și Miliția (Brrr!). A scăldat-o el cum a scăldat-o, neștiindu-se ce a spus acolo și ce n-a spus, că nu l-au scos din funcție. Pe Mihaela a iubit-o mai departe (că s-a ocupat să ia bacalaureatul cu zece), dar, după incident, nu se mai expunea chiar așa cu ea. În tot acest timp, măcar vreo doi sau trei dintre băieții clasei erau îndrăgostiți lulea de șefă. (Știu precis, Relu Titirez, ros de gelozie, a înțepat cu ciudă, într-o seară, toate cauciucurile Škodei moșului.) Dar, ca gest vizibil, mai mult de a-i prinde vreun mărțișor în piept și a-i înmâna cu emoție buchețelul de ghiocei, n-am sesizat altceva. Ea, doar zâmbea, profesional, zgârcit, în colțul guriței.

*

La admiterea din vară a intrat prima la *subingineri chimiști*. Asta a însemnat că un minimum de pregătire tot a făcut Moș Atom cu ea, în ceasurile de care vorbeam.

din cap (afirmativ) și să scrie ce le dicta moșul, că mai jos de nouă colegele noastre nu luau. În schimb, șefa clasei, Mihaela D., un fel de „Miss” nedeclarată a liceului (ce mai, ochii-ochi, sprâncenele-sprâncene, gura-gură, mijlocul-mijloc, piciorul-picior etc.), era „abonată” la *zece cu felicitări*. Și într-a XI-a, și într-a XII-a a fost răsfățata moșului. Și-o apropiase într-atâta, că după amiaza îi lăsa cheile de la cabinetul lui de director adjunct, după ce, mai întâi, zăboveau acolo împreună ceasuri întregi. Nu odată l-am văzut pe Moș Atom ieșind roșu ca sfecla. Mihaela mai rămânea. Să învețe, că în cămin (aproape toată clasa era de interniști) gălăgia o incomoda rău și, apoi, ea aici își ținea cărțile și caietele.

Dar, probabil, din acest moment nici el n-avea să mai știe multe despre ea. Noi, foștii colegi, cu atât mai puțin.

*

Astăzi, Moș Atom este demult plecat în ceruri. În schimb, nu mai departe de ieri, am zărit-o pe Mihaela D. în Parcul Central, îmbătrânită înainte de vreme, tristă și complet albită. Mi-a răspuns la „Săru'mâna”, dar precis nu știa de unde să mă ia. Se vede că timpul n-a iertat-o (nici) pe frumoasa clasei noastre. Plimba un nepoțel, probabil, dacă nu cumva acum o fi fiind bonă pe la vreo familie, într-un căruț cu roțile supărător de scârțâitoare în mers...

Aripi pe umbre

„Din locuitorii vii odinioară / Nu se știe bine cîți au mai rămas”... – acest distih al lui G. Topîrceanu pare a echivala posteritatea de una-două generații a unor curente urmate pînă mai deunăzi cu frenezie, cum este și cazul optzecismului românesc, generat în condiții sistemice, procedurale, mentalitare (și ideologice...) specifice. El a putut părea, în bloc, o formulă a calității dar s-a vădit util, ca totdeauna, mai ales bunelor caractere poetice, fiindcă doar pe baza formulelor personalității umane se poate performa într-o permanență actualitate, cea care verifică și barbianul „peste mode și timp / Olimp”. Printre ele se numără și considerabilul Nicolae Sava (n. 1950) care își fixează, la Editura „Junimea”, în *Umbra mea suficientă*¹, un profil antologic, pe baza edițiilor apărute începînd cu anul 1980 (nu multe). Acestea asigură, cu aproximație, și compartimentarea elegantului volum, a cărui primă secvență îi dă și numele (semn al prețului pus pe primele sinteze poetice), urmată de „Fericit precum mirele”, „Privighetoarea arsă” (conform volumelor apărute, în anii '80, tot la „Junimea”), apoi „Viață publică”, „În aripi de gală” și o suită de aprecieri critice, punctînd impresiile obținute de-a lungul anilor, începînd cu cea (inevitabil, poetică) a lui Emil Brumaru, sprijinitor al debutului – în 1981, în „SLAST” („Suplimentul literar-artistic al «Scînteii tineretului»”).

În general, nivelul poetic este dat de luciditatea asumării tragismului condiției umane, ceea ce nu exclude descumpănirile cu disperare („pradă cîinilor m-am lăsat, Doamne, pradă cîinilor”) ori cel puțin cu o tristețe mai mult sau mai puțin filozofică („Dar unde să-mi ascund tristețea / dacă nu între cuvinte?”). Atracția către mitologia fericirii nu este atît de irezistibilă încît să nu mijlocească, din cînd în cînd, sublimări în aserțiuni parabolice, uneori cu sens metaliterar – în *Moment poetic*, capodoperă este declarată contemplarea naturii pe geam, însă creatorul nu nimerește totdeauna ferestrele, ci pereții... Se adaugă trimiterile biblice („o golgotă”; „vinovat, sînt vinovat dar chitul întîrzie”; „bea, acesta este vinul tău”; „nîmîc nou sub soare”; „în rîndul vînătorilor nu ai umblat” – parafrază la veterotestamentarul *Psalm 1* – etc.), suficient de prezente ca să aștearnă un strat poetic și să dea greutate multor fraze. Prin urmare (cu toată plăcerea paradoxului suprarealist, inclusiv în titluri de felul *Sfatul unui frate mai mare către un frate la fel*), stilul se arată, cel puțin în volumele de început, mai degrabă înalt, cu întrebări și atitudini grave, deconsiliate de contemporanul postmodernism. Nu mai puțin substanțial este faptul că, la un moment dat, starea poetică pare că se hrănește din enigma unor mișcări simbolice – atrasă poate și de adîncă vocație a fabulatoriului (cf. *Personajul, Problema*), izvor permanent de accidente poetice.

În ciuda lunecușurilor intertextuale, la nivel lexical și tematic („sufletul cu toartă”, apud Marin Sorescu; „păsări-le” sau „cuvintele” nichitastănesciene; tragismul social păunescian) ori a unor de înțeles teribilisme (o *Fabulă* de două rînduri: „Am găsit un simbur de adevăr, l-am pus pe o piatră și cu alta, / poc”), reușitele nu lipsesc în aceste prime compartimente, unele datorate acuității combinatorii, care neutralizează aglomerarea de abstracțiuni („necuviincios de cumînți”; „m-am trezit din adolescență”; „încheiat la suflet la toți nasturii”; „și-a împărțit fericirea cu sine”). Dintre ele a fost ales și textul eponim al cărții, probabil înțeles ca reprezentativ pentru atitudinea de împăcată autoscopie, în fața inevitabilului oricărei vieți: „Curînd / timpul își va înfige în mine tăișul”. Bine plasate sînt și sarcasmele la adresa alienării sociale (un titlu: *Fericită lume a roboților*), mai aproape de tragism în *Istorie*, poemul pe tema distrugerii clasei țărănești, cu teribile imagini: „În satul meu a mai rămas un singur țăran, / ceilalți au fost traduși în limbi mai moderne”, „duce copiii la-mbătrînit în oraș”, „bate coasa prin somn” etc.

Tehnica textelor compacte în proză (și fără punctuație), exersată tenace în volumul *Viață publică* (1985) și abandonată ulterior, se face vinovată de un determinism șablonard, în sensul că mesajul fiecăruia este marcat de fiorul potopului de cuvinte din care, vorba călinesciană, armăsarul logic și-a luat zborul. Oricînd se pot extrage sintagme memorabile („și iarăși vă zic piele pentru cuvinte”; „întorc ceasul cu o vorbă mai dulce”) însă ele se topecs în masa lichidă pe care o găteau, încă din interbelic, și avangardiștii noștri – multe sorbituri par degustate laolaltă cu Gellu Naum („fratele meu ce trebuie să se nască mă așteaptă neliniștit în fiecare dimineață în fața oglinzii să ne jucăm de-a omul negru”). Aici, nu-și găsesc echilibrul expresiv decît enunțurile (semi)delimitate formal, deci titlurile, incipiturile, finalurile, cele cîteva structuri parantetice, multe cu superioare paradoxuri lirice: „mi-a ieșit parcul în față ca o femeie de iarbă”; „scriu descifrabil pentru orice destinatar de inimă retur”; „se aud greierii finanțînd timpul”; „o Doamne mulți îmi sînt datori cu o lacrimă”.

Acest volum joacă, în economia generală, rolul radicalismului formal însă este evident că, de-a lungul anilor, s-ar fi cerut promovate și alte formule poetice decît acesta ori decît obișnuitul discurs verslibrist (și confesiv) despre condiția existenței. Mai ales că destule pasaje ori versuri se susțin prin ele însele – și atunci poemul în amprentă lapidară ori chiar poemul într-un vers, pe care îl cultiva încă Ion Pillat, ar fi fost o opțiune viabilă – cf. varii extrase, precum „Comunic dintotdeauna cu voi doar prin vise” sau „Poate ar fi timpul să trec pe celălalt mal / dar nu mă lasă memoria”. Importante, deși prea puțin extinse, se dovedesc a fi zone aparte de poeticitate – în mod neobișnuit se speculează, de pildă, asupra trăirilor de grup, precum în relatarea despre reacția familiei la turnarea primul covor asfaltic pe strada ei („Familia noastră trăiește un suspect sentiment de prosperitate”...), în care sarcasmul anulează naivele inițiative civilizaționale ale satului. Asemenea direcționări ale inspirației nu ar trebui să pară un lucru de mirare, atîta timp cît înțelegem că poetul se trage dintr-o istorică așezare submontană (Vînătorii de Neamț), cu aceeași sănătoasă atmosferă morală precum în apropiatul Humulești al lui Creangă, reflexul raportării comunitare fiind, în ambele cazuri, esențial. Mai mult, apare, precum la clasici, preocuparea pentru calitatea etică a socialului – se poate recunoaște o legătură cu religiozitatea lui Daniel Turcea, mai ales prin gravitatea evaluării destinului individual: „Vă îmbrățișați cu cadavrul acesta al meu; „Eu sunt un regat al plăcerilor”; „Deschid ușa să iasă femeia din singele meu / Și mă rog” (*Dar nu sunt eu*). (Patetismul cite unui poem intră însă în relație cu exuberanța trăirismului, în prelungirea lui Blaga: „o să mor (...) de plăcerea / noptilor închiriate femeilor tremurătoare ca aerul / în deșert.”)

Meritorii sînt și puternicul sentiment apocaliptic, pornit de la evaluarea propriilor dezastre, extinse însă în regim cosmologic („Seara, prin univers, plînge lumina / Semn că m-am rătăcit pe căi de pierzanie”; „bolnav, sufletul meu va respira / din ce în ce mai adînc / un oxigen otrăvit” – *Despre buna viețuire dintre trup și suflet*) ori permanentul reflex speculativ la adresa comunicării, cu multe aserțiuni salutare – cuvintele „nu au hrănit cu trupul lor alți tropi / și se-ntorc prea triste în dicționare / – obosite cimitire ce îngroapă gropi”, după cum aflăm dintr-una din strofele care, prin excepție, respectă rima (*Al șaptelea poem*).

Cu toate acestea, retorica obișnuită ține de un bilanț al vieții, din care se înalță regretul ratărilor existențiale. Refugiul în resemnări înnobilate, eventual, metaforic este de rigoare („Va veni cineva să îmi spună că treptele acestea / pe care le am acum în față nici u există. / Au fost ridicate aici doar pentru a mă cerca. / Dar va fi prea tîrziu, mult prea tîrziu va fi” – finalul poemului *Treptele care urcă la cer*). În fond, o asemenea poeticitate se prinde ușor în horbota aleselor mîhniri moldovenești, nu departe de intimismul meditativ al Otiliei Cazimir ori de sfîșietoarele presentimente ale Magdei Isanos. Formula îndelung exersată rămîne aceea de a scoate cîteva pietre lirice din apa resemnatelor lamentări (pîndite nu o dată de verbiu), de unde cite o sintagmă tresaltă profetic: „vin cuvintele peste noi și ne-acoperă” (În aripi de gală)... Biruința acestei antologii constă în buna ordonare, între co-perțile (albe și frumos înaripate) ale unui volum, a unei mărturii de poet, cu frămîntări, mulțumiri și angoase pe măsura tulburătorului secol pe care și-l asumă.

O nepoată și unchiul ei

Adrian Dohotaru trăia sub poale de codru verde, cum îi plăcea să se laude, de unul singur, căci nevasta, femeie să-i zugește chipul într-o icoană, s-a grăbit să se mute lângă zidul bisericii. Bărbatul văduv a dat sfoară-n țară că ușa îi rămîne deschisă, fără gînd de înșurătoare, dar, care o să vină să-l viziteze, n-o să plece cu mîna goală. S-au grăbit vreo două cu-cuiete și, în urmă, au răspîndit altă vorbă: că la (p)omul care singur s-a lăudat n-ai ce căuta cu poalele suflecate. Zgărciobul a rămas să se uite către sat pînă i s-au împăienjenit ochii, dărdăind prin ogradă odată cu venirea iernii. Primăvara, s-a dus la vară-sa Anuța să-și cumpere un purcel. După ce l-a ales, a cuvîntat ca un gospodar la ananghie:

– Anuță dragă, se întîmplă că acum n-am parale... vin să-ți plătesc peste o săptămână.

Au trecut de atunci multe săptămîni și vărul a uitat să se prezinte cu banii. În ajun de Sfîntul Vasile, după ce s-a înnotat, bărbatul s-a trezit cu urător sub geam. L-a cuprins mirarea, pentru că băieții nu ajungeau la el niciodată în noaptea aceea, iar, pe lângă mirare, i-au ieșit din gură niște vorbe drăgălașe, de-au zgăriat pereții odăii. Făcîndu-se liniște, Adrian a ieșit afară cu un pumn de nuci și a rămas uimit:

– Vai, nepoată Dorotheia, tu erai, bată-te norocul?! Ce bine-mi pare!... Poftim în casă. Cum de ai venit fără ceva gros pe tine, că-i frig afară... Să luăm cîte un păhăruț, ca să te-n-călzești...

A urmat încă unul și încă unul, iar moșul s-a așezat lângă nepoată, cuprinzînd-o pe după umeri.

– Ești femeie în toată regula, a lăudat-o.

– Greșești, uncheșule, aș putea zice că sunt chiar fecioară, a cîntat ea de sub brațul lui.

– I-auzi!... La vârsta asta? a privit-o hulpav bărbatul, aducînd-o la pieptul lui.

Dorotheia și-a depărtat puțin capul și, privindu-l drept în ochi, l-a atacat frontal:

– Eu știu ce vrei matală și ai să capeți, dar nu, așa, dintr-odată... Vorba de mai înainte, hai să ne încălzim mai bine amîndoi. Eu am să dau drumul la casetofon și-o să dansăm, să ne facem poftă...

Îndată a izbucnit o melodie, iar fata l-a luat la învîrtit. De la o vreme, Adrian a început s-o înghesuie și să-i caute gura, gîfîind.

– Încă n-a venit vremea, uncheșule. După cântecul următor... l-a îndepărtat puțin fecioara. Acum aș bea niște vin, s-a așezat pe genunchii lui. Un pahar... Ba să fie două, la pereche, cum suntem noi în seara asta, s-a uitat iar galeș, după ce s-a ridicat, vîzînd că pe unchi l-au apucat frigurile.

Isprăvind vinul, găzdașul a prins-o cu o mână și cu cealaltă a început s-o cotrobăiască, iar nepoata l-a îmbrățișat cu foc, pisicîndu-se pe lângă obrazul lui. Când a simțit că urmează s-o trîntească pe pat, Dorotheia a exclamat, șuierîndu-i la ureche:

– Stai puțin!... Trebuie să mă duc numaidecît la toaletă!

Poți să aștepți două minute? S-a făcut a-l săruta pe obraz.

– Cum să nu? a hărăit Adrian.

– Mai vreau un pahar din vinul cel roșu, că tare-i bun... l-a privit ea cu drăgălășenie din ușă.

– Te aștept cu paharul plin... s-a hlizit cu o gură cât o șură, plescînd cu mare poftă.

– Două minute... Și zici că n-am să plec de la mata cu mîna goală? a făcut fata un pas înapoi.

– Cu jurămînt, drăguță, numai grăbește-te!...

Adrian, rămas singur, a dus o sticlă neîncepută la buze și imediat s-a auzit un gîlgăit repezit, semn că licoarea se grăbea să plece din recipient și să ajungă în hrubele întunecate ale boftului.

În timpul acesta, Dorotheia s-a grăbit să ajungă la poartă, a smuls cojocul din mîinile fratelui și l-a întrebat, aflîndu-se deja în drum, lângă sanie:

– Ai rezolvat, Victore?

– Bineînțeles. I-am lăsat un cărnaț, o bucată de slănină și o coastă. Atît! Restul e în sanie, dacă potlogarul s-a făcut a uita să ne plătească purcelul. Și-apoi, cum să pleci tu de la Adrian Dohotaru cu mîna goală, nu-i așa?...

Fratele a pocnit din bici, slobozînd un „hăi-hăi”, iar calul a luat-o din loc, sunîndu-și zgarda cu zurgălăi din jurul gâtului. Venise Anul Nou...

¹ Nicolae Sava – *Umbra mea suficientă*, Iași, Colecția Cantos, Editura Junimea, 2021

Mircea CIUBOTARU

Un pelerinaj istoric și sentimental

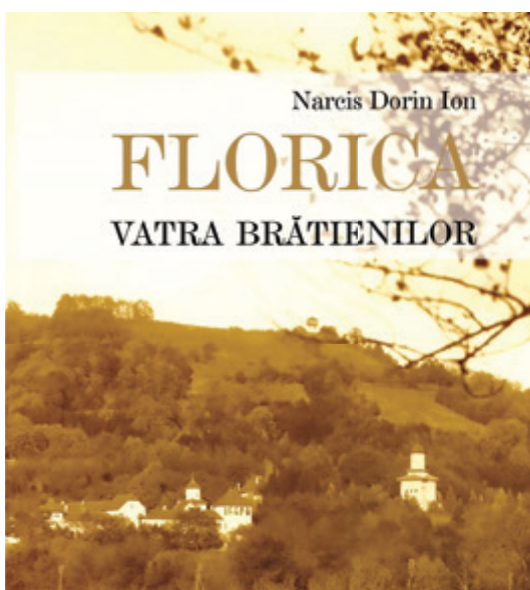
Narcis Dorin Ion, *Florica, vatra Brătienilor*, Muzeul Național Brătianu, Ștefănești, 2020, 420 p.

Citesc cu întârziere pandemică și recomand încă un impresionant tom datorat unui autor remarcabil prin erudiție și expresivitate, productivitate și atașament de teme majore ale istoriografiei actuale, mereu datoare întru recuperări culturale și reevaluări restante. Nu este necunoscut lectorilor instruiți un loc de referință pe harta popasurilor geografice și cronologice ale României moderne, dintre acelea cu aură mitologică, politică și literară, care asociază cel puțin două nume rezonante în memoria afectivă a românilor: Brătienii și Ion Pillat. Dominată de amintiri fondatoare de literatură și unitate națională, în 15 și 24 ianuarie, luna lui ghenar deschide nu numai anul fiscal și bugetar, al noilor speranțe și proiecte personale, ci și o filă din *Calendarul viei*, replică autohtonă și nostalgică a *Bucolicelor* vergiliene și cu ecoul horatian al odei *Ad Taliarchum: De-aceea, știu, tu pușca în mână nu vei lua – / Vei reciti poezii iubite la vatra ta, / Și-n serile de iarnă tihnit vei aștepta, / Din must – vin clar, din suflet – vers limpede să dea*. Cine va parcurge paginile evocatoare și de restituire istorică a cadrelor peisagistice și a figurilor omenesti de la Florica și Miorcani va dobândi imediat o nouă deschidere și o mai profundă înțelegere a resorturilor interioare ale poetului care distilează aromele reminiscențelor clasice literare în cupaj inestricabil cu experiența irepetabilă a copilăriei și tinereții sale, în care via celebră din deal de conacul Brătienilor ocupă locul central: *Ce râsete, ce chiot pe drumurile viei – Pe unde-au mers părinții îți duci și tu copiii*. Tonul elegiac, dominant în poemele de rezistență la corosivitatea timpului (ciclurile *Casa amintirii* și *Florica, Aici sosi pe timpuri*), nu mai apar acum ca simple expresii psihologice, ci și ca efect direct al experiențelor formatoare și al mitologiilor emane de faza crepusculară a unei lumi vechi.

Despre Brătieni, cu locul și rolul lor în viața politică și statală românească, timp de un secol, începând de la 1848, culminând cu Independența și Marea Unire, s-a scris enorm, dar nu au fost neglijate nici perspectiva strict biografică individuală, nici relațiile genealogice, educația și cultura lor, evocările, portretizările și aprecierile variind oximoronic între adulație și pamflet, iar corespondența și memoriile membrilor familiei au fost de timpuriu publicate și valorificate. Peste 200 de titluri cuprind bibliografia doar a acestei laturi private a vieții unui „clan” familial, cum a fost perceput de opinia publică formată de vocile gazetărești și de analizele unor istorici, dar ceea ce este nou și atractiv în monografia de față se constituie din numeroasele știri documentar-arhivistice inedite și, îndeosebi, din focalizarea autorului asupra elementelor catalitice ale mentalităților și comportamentelor specifice grupului familial restrâns într-o „vatră” spirituală, morală și psihologică generată de viața cotidiană la moșia Brătienilor de la Ștefănești de pe Argeș, apropiată de un alt reper istoric, vatra Goleștilor. Proprietatea este mai cunoscută cu numele comemorativ *Florica*, al primului copil al lui Ion C. Brătianu și al Caliopiei (Pia) Pleșoianu, mort la doar aproape patru ani. Mai mult de jumătate din textul cărții (225 p.) este consacrat conacului de la Florica, acesta fiind, după complexul de la Peleş, cel mai important loc de amintire și pelerinaj din spațiul românesc rezidențial, fiindcă nicăieri nu mai există o reședință boierească în care să se fi plămădit destinele a trei prim-miniștri ai guvernelor României moderne și patru președinți ai P.N.L., Ion C. Brătianu și fiii săi Ion I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu și Constantin (Dinu) Brătianu. Prin fiicele lui Ion C. Brătianu, Sabina, Maria, Tătiana și Pia, conacul de la Florica a adunat alte figuri de seamă ale elitei românești, pe dr. Constantin Cantacuzino, Ilie Niculescu-Dorobanțu, Alexandru Alimănișteanu și pe poetul Ion Pillat, nepot, cel care, alături de talentele mătușe Sabina Cantacuzino și Pia Alimănișteanu, va fi evocatorul de suflet al matricei lor biografice. De la modestul conac moștenit de Ion C. Brătianu la eleganta locuință a fiului cel mai mare, o autentică saga familială se derulează în fluxul implacabil al timpului și o schiță a evoluției arhitecturii românești, în ansamblu, și a celei

întruchipate local se conturează, decisivă fiind implicarea lui Petre Antonescu, șef de școală tehnică și artistică, creator și al reședințelor bucureștene ale Brătienilor, între care Așezământul „Ion I.C. Brătianu” este de notorietate națională. Nu mai puțin de opt lucrări a consacrat d-l Narcis Dorin Ion palatelor, conacelor și caselor elitelor românești, încât specialistul de top în domeniu își împlinește vocația și prin această monografie, cea mai amplă și complexă dintre toate. Avatarurile conacului de după anul 1949 sunt similare celor din întreaga țară sub regimul distructiv al luptei de clasă, totuși cu mult noroc față de acelea transformate, spre uz utilitar, în beneficiul „întregului popor”, în sedii de I.A.S.-uri, C.A.P.-uri, spitale, dispensare și școli. Preluat de administrația și protocolul de stat, conacul a putut fi salvat și relativ bine conservat, dar valorile sale de patrimoniu artistic și bibliotecă au suferit pierderi și risipiri importante. Restaurat în ultimii ani, conacul de la Florica și-a recăpătat ceva din suflul de odinioară, devenind Muzeu Național. Nu însă și complexul gospodăresc de renume cel puțin zonal, acela fără de care conacul însuși pare astăzi stingher și văduvit de ceea ce numai prezența umană poate crea: viața, munca, atmosfera, tradiția, continuitatea.

Parcul și fosta fermă de la Florica beneficiază de o amplă reconstituire (cca 100 p.), cea mai originală din punctul de vedere al documentării, dar nu mai puțin al evocării. Preocuparea și efortul întreținerii și înobilării peisajului vegetal, cu parcul, grădina de flori, aleile, mobilierul, elementele decorative, toate trecând prin timp și anotimpuri, au conferit spațiului acel duh al locului fără de care o reședință, oricât de somptuoasă, ar rămâne sterilă în singurătatea sa. Grăitoare fotografii se adresează privirii cu aceeași adâncă undă nostalgică a veșniciei întrebări *...ubi sunt*, ca și din memorabilele distihuri ale poetului: *În drumul lor spre zare îmbătrâniră plopilor. / Aici sosi pe vremuri bunică-mi Caliopi. / Nerăbdător bunicul pândise de la scară / Berlina legănată prin lanuri de secară / ... Ca ieri sosi bunică... și vii acuma tu: / Pe urmele berlinei trăsura ta stătu*. În contrapondere terestră, dar nu lipsită de poezia muncilor agreste, ilustrată de poezii lumii, de la Hesiod la *Georgicele* lui Vergilius și de la V. Alecsandri la „ruralii” literaturii române, este descrisă cu amănunte evocatoare legătura esențială cu pământul și roadele sale a omului vechi, de la vecin și clăcaș, de la moșnean sau răzeș și până la marele boier de viță autohtonă. Căci o altă viță, cea de vie, care a avut și zei protectori, a fost atracția magnetică a celor doi Brătieni, Ion, tatăl și fiul, o bună parte a vieții lor pendulând între biroul prim-ministrului sau al șefului de partid din București și via de la Florica, totdeauna cu dorul și nevoia organică, chiar sanitară, de a reveni la ea, niciodată cu aceeași chemare în sens invers, cu trăsura, trenul și apoi automobilul, adesea săptămânal, pentru a supraveghea toate lucrările sezoniere, culminând cu străvechiul ritual al culesului și vinificației. *Calendarul viei* al lui Ion Pillat este expresia

aceluiași sentiment care a animat familia Brătianu de la Florica timp de trei generații. Desigur, această ocupație patriarhală a avut și latura ei practică, vânzarea vinului maturat în pivnițele de la Florica fiind și o afacere profitabilă. Mai mult timp, efort și cheltuieli au investit, dar și beneficii au obținut proprietarii Brătieni din livada de pruni și piersici, din ferma de animale și lăptăria aferentă, din herghelia de cai de rasă și, mai puțin, din culturile agricole, toate încheiate într-o fermă-model, tradițională, dar și modernizată. Nimic nu este mai sugestiv pentru ceea ce putea fi o gospodărie moșierească înainte de dezastruosul experiment colectivizat decât fotografiile prim-ministrului Ion I.C. Brătianu și a aristocratei sale soții, Eliza Știrbei, în ... compania găștelor și curcilor din gâinăria fermei lor. Dar și mai încărcată de semnificații îmi apare împrejurarea morții lui Ion Brătianu tatăl, în 1891, la 70 de ani, suferind de mai multă vreme și retras la Florica, unde sfârșitul l-a găsit tocmai după ultimul său coborâș de la via din deal. Și contemporanul mai tânăr și adversar politic redutabil, P.P. Carp, boierul de la Țibănești, s-a stins, cu alte suferințe, trupești și sufletești, în 1919, la via sa din deal la Candachia. Prin ei și destinul lor văd ilustrarea premonitoare a gândului sadovenian: „Apa și boierii curg la vale”. O boierime deloc conservatoare, în sensul peiorativ creat în secolul al XIX-lea și exacerbat negativ de ideologia comunistă, ba chiar liberală și patriotă, este surprinsă cu măiestrie în penultima sa ipostază, căci ultima, caricaturală, e cea din *Scrinul negru* al lui G. Călinescu. Se vede că recuperările și re-așezările în alte unghiuri de interpretare, solid sustinute documentar, sunt perpetuu necesare.

Un caz de antologie al relației profunde dintre oameni și locurile lor de baștină, tradusă prozaic și prin conceptul de „interes”, este și intrarea în declin a fermei de la Florica după moartea lui Ion I.C. Brătianu, între 1927 și 1949, fiindcă soția sa văduvă, Eliza Brătianu, nelegată sufletește de moșie și conac, doar folosindu-le ca uzufructuară, a arendat mereu ferma și s-a înstrăinat treptat de această „vatră”, care nu a fost și a sa. Frații, surorile și nepoții ultimului ilustru om politic și boier în stil vechi s-au depărtat și ei, cultivându-și nostalgiile. Ultimul capitol, *Florica – amintirea unei mari iubiri*, este un mic album fotografic de familie risipită în alte orizonturi. S-au adunat totuși acolo, pentru veșnicie însă, în capela de la Florica, zidită în anul 1898, după planurile lui Lecomte du Noüy, acea copilă cu numele devenit simbolul unui microunivers social, strămutată în 1921 din modestul său mormânt de pe deal, odată cu ilustrul ei tată, inițial înhumat în apropiere, într-o simplă groapă strămoșească, apoi Pia (Caliopia) Brătianu și fiii Ionel și Vintilă. Își vor găsi apoi locuri de veci în cripte Dinu Brătianu și istoricul Gheorghe I. Brătianu, ale căror oseminte vor fi aduse din cimitirul de sinistră amintire de la Sighet, precum și mai mulți descendenți ai acestora, unii decedați după anul 1989, al revenirii din exil, iar cenotafuri au fost așezate pentru Sabina Cantacuzino și Ion Pillat. O veritabilă necropolă familială, ea însăși un simbol național și un reper identitar, se repune acum cu mai mult relief în conștiința publică.

Sunt în această monografie complexă și informații prețioase, prea puțin știute, despre conacul de la Miorcani, casa părintească și primul loc de cristalizare sufletească a lui Ion Pillat, precum și cele privitoare la bisericuța de lemn a lui Horea din Albac, descoperită în pericolul de a fi demolată și salvată de Ionel Brătianu prin dezmembrare și reamplasare la Florica în anul 1907, apoi iarăși strămutată, în anul 1954, la Olănești.

Reconstrucția istorică solidă și ilustrația fotografică de excepție, calități inerente lucrărilor unui autor cu formație de muzeograf, care beneficiază din plin și cum se cuvine de facilitățile documentare și de exercițiul neobosit ale profesiei, sunt mereu însoțite în haloul poetic al evocării și descrierii literare. O carte de știință riguroasă agrementată de un suflu proaspăt se citește cu maxim folos și reală plăcere a lecturii.

Al. CISTELECAN

Emigrantul mizantrop

N-aș vrea să licitez pînă la a spune că epicentrul debuturilor poetice din ultimii ani s-a mutat în diaspora, deși asta n-ar fi neapărat o cacealma. La urma urmei, cu cinci milioane de români plecați și cu cîteva mii de studenți care se instruiesc prin toată lumea, nici n-ar fi chiar de mirare. Cu atît mai mult cu cît clasa intelectuală română din străinătate e în continuă creștere. Rămîne fapt că poezia noastră se deteritorializează și că tot mai multe nume vin acasă doar sub formă de cărți. Unele dintre acestea se trag din experiențe de oameni așezați acolo, altele vin doar din experiențe pasagere (de studiu, de turism), dar toate valorificînd deopotrivă un fond de nostalgii și unul de exasperări. Din perspectivă lirică, diaspora nu pare ceva idilic.

O notă cu totul aparte în lirica desțărâtorilor o aduce Andrei-Codrin Bucur în *La bella Italia* (Tracus Arte, 2021), unul dintre cîștigătorii premiilor „Alexandru Mușina”. Aparte și prin retorica realist-nonșalantă, de oralități ca și spontane (destule din ele provocatoare pentru pudibonzi, dar nu excesiv), și prin *saga* de migrant ca atare, luată chiar de la capăt, de la îmbarcare, și derulată într-un epic de episoade. Andrei precizează că e vorba de „antipoeme jurnaliere”, deși nu era trebuință, căci lucrul e evident din capul locului. Secvențe de jurnal sînt, într-adevăr, poemele lui, înșirate pe un proiect biografist desfășurat ca eșec și pe un portativ de dezamăgiri. Andrei e un mizantrop rezolut care nu lasă nici o portiță iluziilor și amăgirilor (de sine sau de alții/altele). E gata decepționat de la primul pas și volumul nu face altceva decît să documenteze și să argumenteze această premisă deceptivă, aparent cinică în constanța ei. Dar nici nu găsește vreun contra-argument la această atitudine genuin vexatorie, tradusă

într-o scriitură insolent apelpisită. Realitatea nu ridică nici o obiecție la acest tratament de tupeist, ba dimpotrivă, îl motivează la fiecare pas. Chiar de la primul, la trecerea prin vamă: „ne trage în parcare amenință c-o va umple/ cu ce-avem prin mașină șapoi ne face semn cu degetele/ c-ar fi cazul să cotizăm/ dar cu 15 euro nu-ți cumperi pită și mai tre' să-mpartă/ și cu ungurii...” (**Începe să picure**). Sînt extracții realiste de fapt-divers care conturează o morală socială pe care, în eposul călătoriei și-n epica lirismului, le întilnește pretutindeni. Și la spital tot ca la vamă: „asistenta l-a trimis la cumpătături/ o sut' de lei bătută pe muchie pentru un pumn de pastile/ ca să afle că i le schimbare cu altele din magazia/ spitalului/ iar seara *alea pe care i le adusei eu să se reîntorcă/ la farmacia particulară de peste drum*” (**În minte fierb tone de vulgarități**). Scene ilustrînd morală de-acasă. Dar nici în Italia nu-l așteaptă vreo bucurie: „abia am adormit azi-noapte. camera era plină de praf/.../ nu-i pic de unt în frigider și nici dram de piine-n/ cămară”. Mici incidente domestice de frustrare care se vor emfatiza pînă la a deveni repertoriul cotidian al acestui jurnal. Darea de seamă despre soarta migranților e *veristă* și aproape naturalistă în conșpectul

lui Andrei: „avantajele și dezavantajele unei *badante*: 900 de euro/ pentru circa 22 de ore pe zi (evident și noaptea) petrecute/ în locuința angajatorului/ serviciul cel mai căutat: *fare compagnia*, cu alte cuvinte/ dacă bătrînul care te plătește la sfîrșit de lună îți cere/ să-i priveghezi somnul de amiază să-l ții de mîna/ de fiecare dată cînd merge la vecu iese la mișcare/ vrea să facă piața sau pentru că pur și simplu așa/ i se năzare ești nevoită să i te supui” (*Mi se încrețește pielea de pe degete*). Dezamăgirile (măcar că-s fondatoarele lirismului și se preced chiar și pe sine) sînt atît de sistematice încît ochiul lui Andrei devine de-a dreptul cinic, programat deja pe urîteniile și stridențele lumii. Nici chiar Veneția nu rezistă la această agresiune a privirii cinice, după cum se vede din această cartolină: „mirosul algelor în putrefacție cerul ceșos filtrînd razele/ de soare țipetele bulimice ale pescărușilor/ țigani de la intrarea-n bazilică mîna lor întinsă/ vorbesc despre cît de reală și neiertătoare e viața/ mai puțin fotografiile din viermănoasa veneție” (*O plimbare de juma de zi prin galeriile mușuroiului*). Temeiul dinții al acestui cinism consemnativ îl reprezintă însă fariseismul (Andrei e, de fapt, un moralist ultragiat), prefăcătoră și indiferența la drama adevărată: „faza aceea cînd căsăpise un spion și toți se uitau la el/ cu privirea celui care n-ar fi vătămat o muscă/ dar care-și spală cu seninătate botul merțanului/ mînjit de singele patrupedului pe care l-au lovit în plin” (*Ai fi zis că-i o zi minunată*). Aceași iritare care dă în sarcasme și caricaturale se răsfrînge și asupra mofturilor literare ale lumii internetului (dar nu numai): „comentariile lor de pe net/ ședințele literare: *uai de fain!... ce mișto!... bravo!*” că știe

X cine sunteți și că dă Y un scuipat pe voi/ e jenant să vezi cum se milogesc pentru cîteva like-uri/ argumentul forte al ființării”. Mizantropia lui Andrei nu e însă decît fața vizibilă a exasperării, ascunsă după reportajele cotidiane, dar izbucnind pînă la urmă: „Iisuse scoate mauserul/ apasă odată pe trăgaci!”

Nu sînt multe astfel de supape (nici nu era nevoie) dar ca să se întrevadă fondul de candoare strivită și de *pathos* Andrei mai lasă cîte una deschisă, spărgînd rulajul nonșalanței cinice: „*ea* – rațiunea pentru care scriu”. Amestecînd gravele printre caricaturale, Andrei nu ascunde, totuși, faptul că scrisul lui e o erotică: „așa se întîmplă cu scrisul/ te-nvăluie și te aduce în fața foilor la început/ iar pe urmă ești sculat din somnul inspirației/ gîdilă în nări de colbul înălțat de mătura pe care/ lipsită de tact femeia în halat o mînuiește/ la trei metri de tine/ nu știi un' te afli și holbezi ochii”. Mici picături de cianură răstoarnă tot acest spectacol al dezamăgirilor duse în cinism: „ne îndrăgostim de ghilotina/ din ochii amantei”. Realismul de jurnal cu care e denunțată lumea relevă, clandestin, drama de candoare și de idealități. O dramă, însă, care nu mai are estetică decît întorcînd-o pe dos.

suburbii subterane

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

(secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Poemul ăsta („Garda fără corp (poem cu anul însoțitor)”) a apărut prin distilarea unei viziuni purtînd însemnele unei veritabile halucinații, iscată undeva, în străvechea matcă dintre colegiul Alecsandri și alea Parcului din Bacău, printre blocurile acelea, la rîndul lor, relicve locuite și ele, cîndva prin mai 2007. Acolo e mare parte a „tezaurului” de topoi din care s-a configurat matricea imaginarului meu. Poemul a deschis numărul pe iunie 2008 al revistei Vatra, de asemenea, apare și în antologia poeziei ieșene contemporane, „Noaptea condeierilor” (editura Cronica, 2008).

* Hardughia asta schismatică și sumbră („Harta de iarnă (Flatlands of winter)”) este taman pivotul (axul? osia?) în jurul căruia s-a încarnat și, probabil, încă se mai învîrte, „Portret în cuțit” (editura Vinea, 2001). Așadar, drept în inima volumului, șade „o periferie șifonată și prăfuită”, dar... întemeietoare, avînd de-o parte și de alta, cîte două cicluri de poeme.

* Din snobismul lor funciar pînă la autodistrucție, ai noștri se dau în vînt pînă la adorație, după „statul” cu talpa pe beregată. E o onoare și o pasiune, nicidecum o oroare și o presiune (opresiune, ca variațiune...). Tradiția reziduală își trăiește ultimele convulsii, religiozitatea s-a mutat cu arme și bagaje (citește măști și mănuși!) în măsurile recomandate. Mă uitam la privirile sărite peste pîrleazul anti-pandemic (văzul, se pare, e cel mai rebel dintre simțuri, lasă că și auzul, dar... qui prodest?!)... spun totul, fără a înțelege nimic. Doamne, am greșit timpul, am greșit țara, iartă îndărătnicia mea de apostat fără portofoliu. (10.06.2020)

* Dialectic luînd-o, fazei de co-vidare, ar fi normal să-i premergea aceea de co-vidanjare. Știe cineva cînd s-a petrecut asta? (10.06.2020)

* Cei mai desăvîrșiți, mai iluștri, pereți cărora le-am vorbit, de nu chiar singurii, sînt colegii de specie, ziși, îndeobște cunoscuți și sub denumirea de oameni... recunosc, pentru a-i numi astfel pe mulți dintre ei, a trebuit să fiu eufemistic pînă la scrișnet! (10.06.2020)

* Tema de casă: teama de (a)casă. (10.06.2020)

* Solidaritatea e so(c)lul unde se înrădăcinează empatia, unde poate rodi și de unde, mai tîrziu, poate decola spre bolta comuniunii, descătușînd constelații... Dar, poate că pînă la a ajunge să ne fie într-atît de dor de ea încît s-o reînvățăm, soluția unică este disoluția fără rest! (10.06.2020)

* Uneori mai arunc cîte o privire în oglinda retrovizoare, către vremuri mai solare...

* Jocuri de proximitate/ jucărele de nișă: avar se varsă zile în tainice prostrații/ un suflu' abraș vîiește deja în instalații/ arteziene și artizanale infiltrații – turbinele se-nvîrt, tribunele sînt goale/ cum orologii treze în moarte catedrale/ și ciîni de fum și abur în cuști memoriale – în cochilii unde e cer vertijul/ iar crepuscul mucegaiul/ înlănțuit (înfășurat în umbră/ înghesuit de umbră) ca umbra îți duci traiul

* Uneori, viața le potrivește în așa fel încît la capetele unui cincinal pe care prefer a-l trece sub tăcere (1997-2002) stau două poeme, nimic altceva. Primul, e din perioada lepădării de simetrie („Vindecarea de simetrie”, editura Cronica, 1999), celălalt, unul dintre rarele poeme în care mă simt, sînt înrămat pe de-a-ntregul, adicătelea „îmbălsămat” precum faraonii, cu tot cu predestinări și conștientizarea lor prin îndelungată șlefuire autoreflexivă.

* Uneori, vîrsta înlocuiește poemul, își este sieși ferment suficient, nu are nevoie de nimic pentru a se sedimenta revelatoriu în ea însăși. Și, poate că în felul acesta, nu-i rămîne decît să spună mai mult. Evident, nu prin jocul cifrelor, în sine, poate prin (pre)determinări simbolice, prin ereditatea matriceală, mai puțin spre deloc colectivă. Acum 25 de ani, în anul în care am împlinit 33, nu am scris niciun poem. Îmi amintesc cum băteam străzile și mă simțeam nespul, neînchiptuit de ușor.

* ...într-un tîrziu, după ce părinții vor fi dispărut, revine, se mută în casa părintească, (de)săvîrșind bucla vieții, unde totul fusese precum un șuier de bumerang întors spre cel care-l azvîrlise și care, între timp, nu se mai afla acolo. Cu privirea ușor încetoșată, parcă jucîndu-i mereu dinainte aburii unei înserări umede, în care conturul atîtor lucruri familiare sau doar rîvnite, printre care se încheagă o viață, nu mai poate fi deslușit, iar, după o vreme, e uitat...

* Poate că singura aventură adevărată este aceea de a ocroti, de a păstra, copilul lăuntric, dincolo de vîrste, așa cum ocrotești flacăra luminării, în noaptea Învierii, în drum spre casă. Cei mai mulți o ratează.

Prin cea mai clară fereastră a memoriei mele, îmi apare mereu strada Solidarității din Rădăuți (nu știi dacă acum își mai păstrează numele!), poate singura și cea mai „nobilă” spiță rămasă încă întreagă, neatinsă, din acea roată a vieții care este trecutul, nici pe departe una de rezervă...

* Am trecut pe lîngă refugiu acela verde, dintre Corpul B și o vilă, undeva pe Asachi, fostul domeniu al Ninei, și unul dintre „luminîșurile” mele secrete, așa cum se întîmplă întotdeauna cu locurile unde sînt ciîni. Știam că acele „cuști” alipite, o improvizație trainică, rezultată din redestinarea a două dulăpioare casate, nu mai sînt de cîteva luni bune acolo, însă, ierburile, bălăriile, buruienîșul se înălțase pînă spre brîul unui stat de om, ca și cum, ea, blînda Ninocika, chiar fusese stăpîna care deretica și îngrijea locul acela. Vegetația, flora spontană a absenței, acoperise totul, precum afară, așa și pe dinăuntru meu... De multe ori, cînd e vorba de sentimente, se eșuează, într-o sintagmă cu rezonanță de epavă: „inima închisă ca (într-)o cușcă”. Inima mea însă, a ajuns ea însăși, un padoc defaectat, o aglomerare de cuști nelocuite, din care ciîni s-au ridicat, ca fumul, la cer... (14.06.2020)

Daniel Ștefan POCOVNICU

prefețele lui Cioran

Ucenicul moralistilor

E mai puțin cunoscut faptul că, în 1955, editura pariziană Delmas (încă prezentă în librăriile din Hexagon, actualmente componentă, alături de Dalloz – care a achiziționat-o în anii 70 ai secolului trecut – din primul grup editorial francez specializat în literatură juridică – Lefebvre Sarrut) reedita versiunea franceză a *Principelui* lui Machiavelli, realizată de literatul și revoluționarul francez Charles-Philippe-Toussaint Guiraudet. Aceasta fusese inclusă în traducerea operei florentinului (nouă volume ce exceptau doar povestirile și teatrul), apărută la Paris în 1798. Reeditarea cuprindea o prefață și note elaborate de nimeni altcineva decât Cioran.

S-ar zice că, pentru o cultură de anvergura celei franceze, cantonarea într-o traducere veche de peste un secol și jumătate reprezenta o slăbiciune. Pe care Christian Bec, ce oferă o versiune actualizată a operei florentinului, o recunoaște în preambulul ediției sale (*Avant-Propos*, Robert Laffont, Paris, 1996). Unde arată că, deși *Principele* a beneficiat de numeroase alte traduceri în limba franceză, restul operei lui Machiavelli s-a fixat în versiunea propusă odinioară de Guiraudet.

Denis Collin, în *Comprendre Machiavel* (Armand Colin, Paris, 2008), reitiera că ediția lui Edmond Barincoiu (Gallimard, Pleiades, Paris, 1952, 1958) încă se baza pe o sumară revizuire a vechii traduceri aici menționate. În sarcina căreia pot fi marcate numeroase imprecizii, ba chiar și erori de sens ori contrasensuri.

Iată de ce prefața lui Cioran prezintă un interes special pentru cel care își asumă surpriza de a citi un text a cărui necesară tehnicitate presupune utilizarea relativ obligatorie a citatelor.

Implicarea românului în acest proiect intelectual apare oarecum naturală. Machiavelli se afla printre lecturile din tinerețe ale gânditorului rășinărean. Secretarul florentin era citat în articolele cioraniene ale acelei perioade referitoare la Italia, fascism, Germania, hitlerism, dictatură.

Prima oară apare în *Este Italia o mare putere?* (apărut în „*Vremea*”, an IX, nr. 439, 31 mai 1936, p. 3, inclus în *Opere: Volume - 2; Publicistică, Manuscrise, Corespondență*, Academia Română, FNSA, MNLR, București, 2018, pp. 633-637). O demonstrație că „*Această țară, care a produs un fenomen ca Renașterea, nu trezește lumii admirație.*” (ibid., p. 633). Printre argumente, unul decisiv este acela potrivit căruia „*Italianii n-au învățat mult de la Machiavelli. Numai Mussolini l-a citit cu atenție... și pare a fi învățat chiar prea mult de la el.*” (ibid., p. 634)

Apoi în *Renunțarea la libertate* (apărut în „*Vremea*”, an X, nr. 480, 21 martie 1937, p. 3, inclus în *Opere: Volume - 2; Publicistică, Manuscrise, Corespondență*, Academia Română, FNSA, MNLR, București, 2018, pp. 663-666). Unul din articolele în care Cioran încă își mai exprimă deschis admirația față de Hitler: „*Cred că sunt puțini oameni – chiar în Germania – cari să aibă o admirație mai mare pentru Hitler decât mine.*” (Ibid., p. 663). Pentru a-l învălui definitoriu în maniera aceea sintetică și metafizică prin care își camuflează exaltarea (reală ori doar interesat mimată): „*Un dictator are un suflet de călău mesianic, pătat de sânge și de cer.*” (Ibid., p. 664).

Transpare de aici o superficialitate juvenilă, un cinism destinat parcă să camufleze adevărul greu al unui Cioran conjunctural și „descurcăreț” printr-o epocă politică deosebit de tulbură. După cum este pusă în evidență, de astă dată potrivit sensibilității specifice actualității acute, și că, în absența rugăciunii, hiperluciditatea intelectualului riscă să decadă până la debordanta, sinucigașa mizantropie.

În finalul textului, autorul reclamă tradiția unui realism sceptic ce-i interzice înregimentarea totală: „*Ca să înțelegi dictatura, trebuie să știi doza cinismul cu entuziasmul. Altcum, toată viața este o sumă de surprize, variind pe gama imbecilității. Machiavelli, moralistii francezi și, în zilele noastre, Spencer sunt singura școală la care poți învăța să nu fii ridicol. Dacă atâți oameni se refuză unui crez oarecare, o fac din teama de ridicol, acest viciu al inteligenței. Dictatura dezleagă aceste probleme și neliniști, prin faptul că nu se mai interesează de ele, că nu mai permite preocuparea de ele. Brutalitatea este singura soluție împotriva dezabuzării inteligenței.*” (Ibid., p. 666)

E un Cioran cât se poate de autohton. Își justifică într-un mod exaltat și aproape ludic, cu un cinism excepțional, mai vechea înregimentare într-o tabără pe care, cu străluciri retorice, încearcă să ne convingă că deja o disprețuiește cel puțin la fel de mult ca pe oricare alta. Ceea ce rămâne o problemă de imprecizie a judecății morale, de indistinție impardonabilă între dezbaterea de idei și violența criminală ca politică de stat. Explicabilă exclusiv prin nevoia echivocului ce machează un enorm compromis moral: „*Un om politic în căutarea adevărului este o monstruoșitate. El găsește totdeauna niște ficțiuni rodnice, pe cari naivitatea sau șiretenia lui le impune ca adevăruri. Crede cineva serios că hitlerismul este „adevărat”? Teoretic, poate fi făcut ridicol. Practic, formulele lui și-au dovedit eficiența și valoarea.*” (Ibid., p. 665)

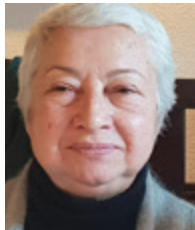
Într-un mod subtil, tânărul intelectual român ne sugerează resorturile ce îl antrenează în mecanica propriei supraviețuiri: *naivitatea sau șiretenia*. Poate un amalgam iscusit al lor. Era anul 1937, când Cioran se pregătea să pornească spre Franța, grație unei burse oferite de Institutul Francez. După ce, în 1934, beneficiase de o bursă Humboldt în Germania, de unde transmitea articole exaltate de susținere a regimului hitlerist, în timp ce acolo avea loc *Noaptea cuțitelor lungi*.

Deja discursul pare să vireze oarecum elegant, nu brusc, însă ferm și aparent dezabuzat, într-o direcție mai adecvată așteptărilor spiritului francez: „*Marele avantaj al dictaturii este că nu riști nimic individual; este o ascensiune sau o prăbușire colectivă. Și e mai mult decât interesant că aderă la dictatură acei oameni cărora le e scârbă de soarta lor personală. Nu mai vor să aibă un destin. Un destin individual.*” (Ibid., p. 666)

Va urma o perioadă în care va deveni tot mai vizibilă determinarea sa de a părăsi definitiv România și a se stabili în Franța. Anii ce urmează, ai impunerii în cultura franceză, vor demonstra că noul proiect de reconstrucție a propriului destin nu avea nicio șansă decât prin distanțare de orice amintire a exaltării tinerești.

Marina SPALAS

Radu Tudoran văzut de aproape

Radu Tudoran face parte dintre scriitorii nedreptățiți, în timpul vieții și în posteritate.

E adevărat că posteritatea se clădește în viață și Radu Tudoran nu s-a sinchisit nicio clipă s-o cultive.

Nu avea prieteni printre criticii literari, nu dădea mese, nu făcea cadouri, așa că nu s-a bucurat de cronici favorabile și nici istoricii literari nu s-au înghesuit să-l onoreze cu spații în cărțile lor.

L-au răsplătit din plin iubirea publicului și tirajele romanelor sale.

A fost un autor prolific, un scriitor profesionist, care a trăit din scris. Asta în ultimii 30 de ani dinainte de 1989, pentru că nu a fost mereu răsfățat de edituri. Dimpotrivă!

A debutat în 1933 ca prozator în revista „Lumea românească” cu o năvelă, sub pseudonimul Ion Pătrașcu.

A renunțat la numele Bogza pentru a nu fi confundat cu fratele lui, Geo, care se dovedea mai cunoscut. Cu numele de Radu Tudoran a publicat în 1940 „Orașul cu fete sărace” și în 1941 „Un port la Răsărit”, a căror acțiune era plasată în Basarabia.

Socotindu-se că nu prezenta convenabil acea parte răpită de Românie, a fost declarat „agent anticomunist” și trecut la index. E drept că și publicistica lui era profund anticomunistă și antisovietică.

În 1992, cu puțin timp înainte de marea plecare, când a acceptat să-mi dea un interviu, mi-a spus că peste el, după „Un port la Răsărit”, „s-a prăbușit un zid de marmură care l-a ucis ca scriitor”.

Când a revenit în viața literară cu „Întoarcerea fiului risipitor”, în 1947, i s-a reproșat „gustul pentru pitoresc exotic și senzational”.

Crohmălniceanu îl anulează ca scriitor.

În 1954 apare „Toate pânzele sus”, criticată pentru tentativa de depășire a tematicii fixate. Cartea dezvăluie „concepția greșită a scriitorului despre moravurile și oamenii unor ținuturi îndepărtate”, e definită de „exotismul formalist ca posibilitate de evaziune din realitate, de refugiu într-o lume stranie plină de mister și vrajă”.

A fost criticat pentru imoralitate, evazionism, exotism, lipsă de mesaj, gratuitate, lipsă de legătură cu idealurile progresiste și comuniste.

După asemenea aprecieri din partea criticilor timpului, sunt de înțeles rezervele și retractabilitatea în fața confrăților contemporani.

Și-a creat o lume proprie, și în scris, și în viață, pe care a apărut-o cu strășnicie.

Când ne-am apropiat pentru că familiile noastre aveau o istorie și ani de trai în comun, primea puține vizite.

Noi ne vedeam, uneori, aproape zilnic. Eu îi povesteam ce mai face lumea culturală, îi dezvăluam fețe nevăzute ale oamenilor pe care el nu avea de unde să le știe.

Scria zilnic opt pagini și apoi făceam lungi plimbări pe jos.

Imediat după 1990, pasionați de noua lume politică, făceam previziuni. „Cea mai la îndemână distracție va rămâne plimbarea”, i-am spus. „Nu, că au să coste pingelele,” mi-a răspuns.

Ne întorceam apoi să bem vin roșu și să ascultăm muzică simfonică. Era un fin cunoscător și un meloman pătimaș.

Cu greu îl duceam la spectacole și concerte, dar la repetițiile lui Celibidache și concerte în 1979, am mers și a fost încântat.

Nu avea mulți prieteni, mergea să-și viziteze sora (Lenuța) și se întâlnea cu Geo. Era prieten cu doctorii Cuti Juvara, Dan Setlacec, Dan Rădulescu.

Nu se ducea prea des la ședințele Uniunii Scriitorilor, dar la momente importante nu lipsea. La ședința despre plagiatul lui Barbu, la ședința de critică la adresa lui Bujor Nedelcovici care-și trimisese manuscrisul la Paris, n-a lipsit.

Avea o tandrețe difuză și conținută. Era, cu adevărat, interesat de persoana cu care vorbea. Aveam senzația, tot timpul, că-mi penetrează sufletul în absolut.

Toate femeile din cărțile lui: Nadia din „Un port la Răsărit”, Eva din „Întoarcerea fiului risipitor”, Adnana din „Toate pânzele sus”, Maria din „Maria și marea”, Dominique din „Acea fată frumoasă” și multe altele, îl întruchipau pe el, pe Radu Tudoran.

Erau un alter-ego, mi-a mărturisit într-o seară.

Era un bărbat frumos, cu un farmec învăluitor, fără să facă niciun efort sau să dea un semn ca vrea să facă vreun gest altfel decât cast.

Uneori îi criticam iubitele. Îmi dădea dreptate, dar atât.

În 1991 a republicat la editura Ion Creangă două cărți pentru copii (aparent), de fapt pentru oameni mari: „Ferma «Coțofana veselă»” și „Un porc mizantrop”, scrise în 1945, dar despre care cred că numai puținor oameni le-a vorbit. Din prudență.

Este o utopie-parodie politică precum „Ferma animalelor” a lui Orwell, aceasta apărută în 1945.

Dacă Radu Tudoran ar fi scris în altă limbă, am fi putut crede că Orwell l-a plagiat.

Subiectul este același, într-o fermă animalele devin stăpâne și fac legea. La Radu Tudoran, măgarul devine tiran, la Orwell, porcii iau puterea. Porcul lui Radu Tudoran se dovedește un mare pianist care cântă cea mai rafinată muzică simfonică.

Lui Radu Tudoran îi plăceau marea, călătoriile (a călătorit aproape în toată lumea, pe banii lui, nu ca mulți alți scriitori), vinul roșu sec, cămășile albe, femeile tinere și frumoase. Dacă se putea, și inteligente.

Lângă Radu Tudoran simțea că intri într-o lume în care nu pătrunde invidia, răul. Simțea că respiri un aer pur și rarefiat care te ajută să suporti nedreptatea și cenușiul vieții.

Lângă el era lumină, cer senin, căldură și o muzică celestă. Ar fi meritat o altfel de posteritate.

A fost unul dintre personajele mirifice și minunate ale vieții mele. Și mulțumesc etern proniei cerești că i-am fost alături mulți ani.

Finalul din „Acea fată frumoasă” ar putea fi un crez de final de viață. Radu mi-a confirmat!

„Oamenilor care au iubit frumusețea și au lăudat-o arătând-o și altora, de ce să nu le fie moartea o fată frumoasă? Cu sentimente ca ale noastre: puțin nebună și zvăpăiată.

De ce în locul simbolurilor macabre nu-și va lua o podoabă, un cercl mic de aur? Să meargă cu el din țară în țară, să și-l arate și să farcece oamenii. Și să-i fie îngăduită iubirea, ca o lumină, când e atâta ură în lume.”

Cornel Simion GALBEN

Remember Corneliu Buzinschi

Dacă boala n-ar fi fost atât de agresivă cu subredul său trup, la final de făurar scriitorul, editorul și ziaristul Corneliu Buzinschi (n. 25 februarie 1937, în Bacău - m. 27 mai 2001, la București) ar fi putut rotunji 17 lustri, dar cum soarta i-a fost potrivnică, se cuvine să le amintim cititorilor câteva detalii din existența sa zbuciumată.

A fost fiul Anetei, casnică, și al ofițerului Vasile Ioan Buzenche, ambii provenind dintr-un străvechi neam de răzeși din fostul Ținut al Cobălelor. Își începe studiile în orașul natal, după parcurgerea ciclului primar și al celui gimnazial urmând cursurile Liceului „Ferdinand I”. Aici, începe să scrie proză, de-

butând cu publicistică, în 1953, în paginile ziarului **Steagul roșu**. Își ia bacalaureatul în 1956, dar nu se înscrie la filologie, ci optează pentru Facultatea de Istorie-Filozofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1956-1961). Continuă să scrie, în vacanțe frecventând cenaclul îndrumat de poetul Radu Cârnci, care-l va include în cercul grupării **Ateneu** și îi înlesnește apariția în culegerile **Imn în mers** (1963) și **Pagini literare** (1964), editate de Casa Regională a Creației Populare Bacău.

Ca literat a debutat în 1962, în **Tribuna**, care i-a inserat povestirea **Fiul**, deschizându-i calea spre alte reviste literare, în coloanele cărora va semna: **Cronica**, **Cutezătorii**, **Gazeta literară**, **Iașul literar**, **Lucașul**, **Lumea copiilor**, **Luminița**, **Orizont**, **Scrisul bănațean**. Refractor la politica partidului, nu a fost încadrat în redacția revistei **Ateneu**, astfel că, după ce intră în conflict cu oficialitățile locale, decide să se mute în Capitală, devenind redactor al Editurii Tineretului și, apoi, al Editurii „Ion Creangă”. Începând din 1967, când a trimis revistei **Cronica** sceneta **Nastratin Adivaratu**, e urmărit de Securitate, la insistențele căreia, în 1974, e îndepărtat din activitatea editorială, motivul invocat fiind acela că „se manifestă ostil la adresa politicii de partid și de stat, iar în lucrările sale literare, în mod premeditat, strecoară afirmații denigratoare, interpretări dușmănoase la adresa unor persoane și evenimente social-politice din țara noastră”.

Din fericire, izbutise să debuteze editorial cu volumul de povestiri **Secvențe dintr-o margine de lume** (Editura Tineretului, 1965) și să dea tiparului alte câteva manuscrise, la fel de bine primite: **Strigătul** (roman, idem, 1967), **Sfinții se vând cu bucata** (roman, Editura pentru Literatură, 1967), **Ochiul alb al visului** (povestire, Editura Tineretului, 1969), **Numiți-mă Varahil** (roman, idem, 1969), **Porunca cea mare** (povestire istorică, idem, 1970), **Nuanța albastră a morții** (roman, Editura Militară, 1971), **Hoții de vise** (roman, Editura Ion Creangă, 1972), premiat de Uniunea Scriitorilor, **Păcală și Tândală** (roman, Editura Cartea Românească, 1973) și **Viața noastră cea de toate zilele** (roman, Editura Junimea, 1973).

Silit de împrejurări să trăiască din scris, abordează narațiunea, oferind cititorilor alte cărți, în tiraje de neimaginat azi: **Nuanța albastră a căderii** (roman, Editura Militară, 1974), **Ulise trece pe Strada Mare** (roman, Editura Albatros, 1974), **Duhul pământului** (roman, Editura Cartea Românească, 1976), **Contemporanii** (roman, Editura Eminescu, 1978), **Divertisment cu măști** (roman, Editura Militară, 1980), toate comentate favorabil de critica vremii.

Ochiul veghetor al Securității nu l-a ocolit nici în această perioadă, în 1979 înscenându-i-se un accident care era cât pe ce

să-l coste viața. Cu toate abilitățile stilistice ale prozatorului, cineva din interiorul ei sesizase că în personajul Tândală-Împărat era lesne recognoscibil „Geniul Carpaților”. În plus, aflase că inventivul autor urma să scrie o trilogie, care trebuia să cuprindă scene ale grevei minerilor din 1977. „Accidentul” s-a produs în timp ce el se documenta în nordul Moldovei, mașina în care se afla fiind, pe deasupra, și „jefuită”, numai că hoții de ocazie i-au luat din geanta de voiaj „numai casetele pe care erau înregistrate povestirile părinților minerilor despre copiii lor dispăruți și caietul cu însemnări”. A scăpat ca prin minune, dar a fost ținut mai multe luni pe patul de spital,

iar după ce și-a revenit cât de cât, a mers cu greutate încă și mai multă vreme. Ceea ce avea să-i schimbe însă cursul vieții după 1980, aruncându-l pentru un deceniu într-un fel de eclipsă, nu a fost nici „accidentul”, nici șicanele permanente ale securiștilor, ci pierderea unicului copil, poeta Anta Raluca Buzinschi, la numai 19 ani.

Anticomunist convins, a revenit la scris după evenimentele din 1989, odată cu apariția

articolului **Balconul rușinii** (Baricada, 21 februarie 1990) reintrând în elita gazetărilor de forță și semnând peste 500 de articole în publicații cunoscute pentru atitudinea intrasigentă față de noua putere - **Alianța Civică**, **Contrast**, **Cuget**, **Cuvântul**, **Dreptatea**, **Linia întâi**, **Lucașul**, **România liberă**, **Viitorul românesc** - ori în altele, precum **Ateneu**, **Arc**, **Calende**, **Căminul românesc**, **Dreptatea literară**, **Sinteze**. O bună parte dintre ele au fost citite apoi la B.B.C., Europa Liberă, Radio București și Vocea Germaniei, bucurându-se de o largă audiență. Voce singulară, a atras atenția inclusiv agențiilor internaționale de presă, care au făcut posibilă apariția articolelor sale în paginile unor cotidiane și periodice din Anglia, Elveția și S.U.A.

Concomitent cu rapida ascensiune publicistică, renaște în forul său interior și interesul pentru literatură, scriind cu aceeași febrilitate și publicând romanul **Aventuri cu Varahil** (Editura Didactică și Pedagogică, 1996), ediția definitivă a romanului **Păcală și Tândală** (idem, 1997), volumul de nuvele **Noaptea umbrelor** (Editura Eminescu, 1998), **Duhul pământului**. **Romanul vieții lui Ion Creangă** (Editura Didactică și Pedagogică, 1998), volumul de nuvele și povestiri **Noaptea ușilor deschise** (Editura Universal Dalsi, 1999).

O boală necruțătoare întrerupe această suită, după un an de la instalarea ei luptătorul care a fost fiind pentru prima oară învins. Membru al Uniunii Scriitorilor, al Academiei Internaționale „Mihai Eminescu” și al Societății de Etnologie din România, a lăsat moștenire o operă impresionantă prin varietate și stilul aparte, ce se impune a fi în continuare valorificată. Un prim pas l-a făcut chiar soția sa, Florica Buzinschi, care i-a alcătuit culegerea **Ocultism și harababură** (Editura Oscar Print, 2005, prefață de Eugen Uricaru), ce reunește articole de presa din perioada 1990-1997, selectate din diverse periodice, între care amintim **Alianța Civică**, **Ateneu**, **Baricada**, **Cuget**, **Dreptatea**, **România liberă**. La propunerea criticului și istoricului literar Nicolae Manolescu, Uniunea Scriitorilor din România a montat, la începutul mandatului său de președinte, o Placă Memorială cu datele scriitorului pe blocul din strada Apolodor 13-15, unde a locuit, împreună cu familia, începând cu anul 1975, dar viața și opera sa ar merita mult mai multă atenție din partea contemporanilor.

Dorian OBREJA

Rodica Popel – „Până departe”

Editura ieșeană „Timpul”, condusă de poetul și eseistul Cassian Maria Spiridon, tocmai ce a tipărit o nouă carte a scriitoarei Rodica Popel, intitulată „**Până departe**”.

Pentru cei mai puțin sau deloc familiarizați cu scrierile acestei autoare, este important de menționat că volumul de față reprezintă o apariție editorială să-i zicem aniversară, mai precis a zecea, cele anterioare fiind: «**Rădăcini**», Editura «Timpul», 2003; «**Carte pentru Ștefănel**», Editura «Timpul», 2004; «**Trecere**», Editura «Universitas», 2008; «**Umbra**», Editura «Timpul», 2014; «**Pe frunze călcând**», Editura «Timpul», 2017; «**Ziua când au plecat berzele**», Editura «Timpul», 2019; «**Cu sete cerească**», Editura «Timpul», 2019; «**Cărarea din ierburi**», Editura «Timpul», 2020; «**Și dacă strig**», Editura «Alfa», 2020.

Zece cărți în două decenii – și acest bilanț în condițiile în care scriitoarea are, cu certitudine, printre devizele și principiile la care ține și pe care le aplică, și pe aceea de „**non multa, sed multum**” – sunt, neîndoiește, dovezi extrem de convingătoare ale pasiunii pentru scris, constanței și, în alt plan, al irepresibilei necesități de a (se) mărturisii.

Mai înainte de a mă întoarce la volumul „Până departe”, se simte, acut, necesitatea unor paranteze mai lungi, în registre diferite, care să explice parcursul și prezentul autoarei.

Mai întâi, în registrul basmelor. În urmă cu vreo cinci decenii, în curtea gospodăriei unui cuplu, la vreo 40 de km de Iași, se afla o fântână cu apă binecuvântată, venind dintr-un izvor miraculos. Fântâna nu avea acoperiș, căci, pe vremea aceea, apa care se revărsa din nor era la fel de pură precum cea care venea din străfundul pământului. Într-o clipă, o piatră imensă și neagră căzu din cer și se opri în fundul fântânii, blocând izvorul... Vreo douăzeci și ceva de ani mai târziu, abia, lângă fântână apărură, pe pământ, un cerc umed, de mărimea unui ghizd. Săpându-se acolo, se ajunse, în cele din urmă, la un izvor geamăn cu cel din tîi, chiar dacă apa nu avea, ca nuanță, un gust identic cu celălalt.

Să ne întoarcem la proza realistă, În 2003, la debutul editorial, poate erau unii cititori care se întrebau cine era Rodica Popel, mai ales că evenimentul se producea la o vârstă cvincvagenară...Ei bine, ea era o jumătate a cuplului mai înainte amintit. Începuse a scrie versuri de prin clasa a V-a, ajunsese apoi să frecventeze un cenaclu, la care îi reținuse atenția un tânăr poet, pre numele lui Corneliu Popel (ale cărei creații le citise deja prin „Iașul literar”); află, nu după mult timp, că și ea atrăsese atenția lui. Vremea trecu repede, ea își luă repartiția, ca profesoară, în acea localitate la 40 de km de Iași, iar el îi repetă gestul. Destinul le hărăzise să fie împreună, în toate cele, așa încât, după vreun an, se căsătoriră și ar fi putut trăi fericiți până la adânci bătrâneți. Numai că destinul fusese doar parțial generos.

După doar patru ani de la căsătorie, Corneliu Popel, definit de critică drept unul dintre poeții importanți ai generației sale (unii scriitori, de aceeași vârstă, îl considerau chiar port-drapelul acestei generații), pleca dintre noi (închiderea fântânii!), după ce, pe parcursul scurtei sale existențe, publicase patru volume, apreciate de către cunoscători. Rodica – la debutul de prin anii 80, în „Opinia studentească” semnase Vatră, acum era Popel – a fost devastată de pierdere. Or, se știe, marile dureri sunt mute. Așa încât, chiar dacă a mai scris, nu a găsit cu cale să și pu-

blice Numai că și tăcerea, acumulată vreme îndelungată, precum sursa izvoarelor, simte nevoia să iasă la suprafață, să se exprime, să se facă auzită...

Am încercat să meditez la destinul ră-masei singure – dar cu amintiri pentru mai multe vieți – Rodica Popel căutând printre eroinele tragediilor antice. Nu am găsit acolo ce căutam, ci mult mai aproape. În acest sens, aș putea afirma că este, într-o altă ipostază, o luptătoare neînfricată și constantă, până la capăt, scopului propus, o Vitorie Lipan. Pe de o parte, făcând sau refăcând călătoria soțului ei (aceea către și dinspre izvorul poeziei), pe de altă parte, nelăsându-se înfrântă de destin, ci luptându-se cu el, tratându-l drept vinovat de dispariția celui drag și făcând de toate și mereu pentru păstrarea lui între vii, chiar și simbolic, chiar și doar în plan literar (acest „doar” nu trebuie interpretat ca peiorativ sau minimalizator, căci, în nenumărate situații, literatura a surclasat viața și i-a supraviețuit).

M-aș opri și la simbolistica, mai mult decât evidentă, a titlurilor celor mai multe dintre cele zece volume ce i-au apărut până acum Rodică Popel. Avem, pe de o parte, nostalgia și neuitarea – în „Rădăcini”, „Trecere”, „Umbra”, „Pe frunze călcând”; pe de altă parte, avem manifestarea voinței de a se defini („Cu sete cerească”), de a-și defini traiectoria („Cărarea din ierburi”), sau de a-și exprima amestecul de încredere, dar și teamă, ca urmare a confesiunii publice („Și dacă strig”).

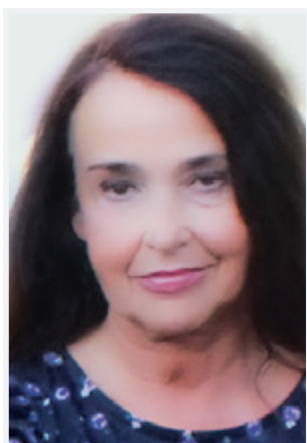
În fine, să ne apropiem cartea... „Până departe”, s-o deschidem și să-i parcurgem cele peste o sută de poeme, aflate sub semnul tutelar al celui care dă numele volumului: „Până departe/ Mai este mult/ Mi-a spus/ Inima mea/ Când m-a durut//”. Simplitate, originalitate, naturalețe, curgere firească, de cele mai mult ori lină, dar, câteodată, involburată, a versurilor, precum pâraiele pe pantele unor dealuri când e vreme frumoasă sau după o ploaie de primăvară.

Într-un anume fel, avem de a face cu un jurnal al întâmplărilor ce au loc zilnic: „În fiecare zi/ Înghit câte/un pumn de țărână/ Încât inima mea/ Este ca lutul/ Și se poate modela/ În forma unei păsări/ Cu aripi întinse//”. Remarcabilă trecerea/transformare de la humă la zbor, doar prin voința care tutelează și modelează inima. Dar ziua este departe de a se termina aici, ba chiar începutul conferă încărcătura dramatică însoțitoare a tuturor versurilor, ca un fir roșu: „În fiecare dimineață/ Fulgii mari se topes/ Pe buze/ Când vorbele ard/ Ca niște făclii” (iarăși, o elocventă alăturare și sublimare a unor elemente contrarii). Finalul fiecărei zile este punctat de aceeași nostalgică, dar și revoltată întrebare: „Și mă întreb/ (...) așa de repede/ Se uită/ Că am dăruit/ Ultima picătură de suflet/ Să-ți fie bine/ Iar norii/ Îmi plouă/ Pe brațe!//”

De fapt, cu adevărat, autoarea mai are de dăruit multe „picături” din și de suflet; este ceea ce recunoaște chiar dansa, atunci când afirmă „Dar, dimineața/ Este atât de limpede/ Și soarele blând/ De aceea-mi doresc/ Să mai întârzii/ Pe pământ//”.

Într-un anume plan, volumele Rodică Popel pot a fi considerate o cărare spre un trecut de care nu se va putea desprinde niciodată (din cărți, deci cu totul specială, nu doar menită în mod special celor inițiați, ci și de a rămâne); într-un altul, ele sunt drumul dansei în prezent și spre viitor, cu aceeași menire.

Cristina CHIPRIAN

Pentru că tainele vin

Poesis

Iona – parabola mamei

Iona își dăduse seama, rămas în burta Chitului
că tot ceea ce se află pe lume este cuprins în altceva
așa cum cerul cuprinsese pământul de jur împrejur
așa cum timpul înghițise rând pe rând tot ceea ce existase
și de aceea nașterea este în același timp însăși moartea
deoarece lumea fusese făcută pentru-a se consuma pe sine

Iona se gândise că soluția ar putea fi nașterea perpetuă
a Mamei, care își știe menirea și a venit pe lume anume pentru asta
a Mamei, care este ea însăși perpetuă și pentru aceea
rodul pântecului ei ar rămâne ascuns în tainele primordiale
fără-a se mai supune sfârșitului, fără-a mai putea fi înghițit
decât de rațiunea universală, atunci când și-ar încălca limitele

Totuși Iona începuse să se întrebe
dacă nu cumva concepția își conține în sine pieirea
pentru aceasta individul trebuie să evite punerea sa în concept
punerea sa în planul oricărei alte entități, decât propria minte
și atunci propria minte ar trebui să se conceapă singură
încă înainte ca materia să se pună în operă sau să inițieze

Astfel Iona și-a purtat filosofia iarăși către origini
gândind să anuleze chiar ideea de evoluție
chiar posibilitatea de a perverti creația prin practică
pentru a o menține dincolo de orice intenție, chiar în sentiment
unde se află Mama, fără trup, imaterială – care poate ocroti copii fără
număr
născându-i, printr-o nemăsurată privire.

Matca – parabola nașterii

Mamele sunt foarte mândre pentru că lumea se sprijină pe ele
pentru că viitorul crește din inima lor
și nu le trebuie cuvinte mari pentru a vorbi de aceasta
doar câteva vorbe de alint, de dragoste și de moarte
ce se rotesc prin univers, pe care-l leagă când adoarme
mamele sunt foarte mândre, în sinea lor, pentru taina facerii

aproape că niciodată nu vorbesc despre aceasta, doar uneori
când se simt înșelate în încrederea lor că lumea are nevoie de ele
mulți ar putea spune că miracolul nici nu le aparține
dar la urma urmei n-are importanță, și așa e bine
pentru că tainele vin după o acceptare
după un legământ de lepădare, după un botez
prin care toate mamele capătă același nume, acela de matcă

și după aceea munții și apele cresc din inima lor
luna și stelele se rotesc împrejurul lor
soarele pârguiește fructele, sămburii trec în recoltă
toate lucrurile se rânduiesc astfel pentru ca ele, mamele
foarte mândre fiind

să se ridice ținându-și în brațe fragilitatea
și să evadeze, deschizându-și aripile spre cer.

Moromeții 1 și 2 – parabola ascendenței

Frații dostoevskieni s-au desprins din Tatăl pentru a lărgi condiția umană
pe care pământul ar părea apt de a o cuprinde
cu adevărurile, ce cresc conform naturii
chiar împotriva forței gravitaționale:

puritatea, lovită de marginile vinovăției
intoleranța, lovită de marginile instinctului de conservare
încrederea, lovită de marginile neliniștii, lăsată acolo să dospească
iubirea, lovită de marginile nebuniei, lăsată acolo să zămislească

Tatăl dostoevskian a murit cu inconștienta genialității sale
copleșit de bănuiala imperfecțiunii umane
într-o lume care, asemeni lui, se străduia să trăiască
și, pentru aceasta, nu-și putea desăvârși menirea

Frații moromețeni au ajuns în preajma Tatălui fără a fi urmat vreo chemare
a Ideii ultime (căci nu m-ai fi căutat dacă nu m-ai fi găsit)
și pentru aceasta ei n-au acceptat ascendența
întru care lumea se străduise neconținut:

precum instinctul, în limitele Planului de salvare
precum rațiunea, în limitele Planului de excomunicare
precum emoția, în limitele Planului de înființare
precum speranța, în limitele Planului de anulare

Tatăl moromețean a elaborat metafora condiției sale
prin gând, prin faptă sau prin cuvânt
pe stănoaga podiștei, la marginea drumului
și dincolo, pe piatra de hotar
așteptându-l poate pe Marele Inchizitor, căruia ar fi vrut să-i argumenteze
îndoiala sa asupra condiției umane

argumentare pe care s-ar fi așteptat să o combată totuși cineva, poate chiar
Niculae
în linia propriei ascendențe, în linia conștiinței de sine
în linia în care oricine s-ar mai apuca să scrie
nu ar putea prinde limita condiției sale.

Moromeții 1 – parabola chipului

Din Vasilescu practica arta de a vedea ideile
de a vedea ideile cuprinse în forme
de a vedea ideile străpungând chipurile
de a vedea ideile adâncind orbitele
de a vedea oamenii adânciți în sine, pierduți în mulțime
de a vedea cum se ridică de pe buze și dansează
de a vedea cuvintele care tac, cuvintele care trag storurile
.....

Marcel MUREȘANU

Poesis

Înainte de-a fi trecut

O trecere ascunsă

Mi-e foame să răzbesc!
Schitul meu se numește Pahomie,
iar numele meu e Siluan.
Eu nu m-am dus la schit, eu
m-am dus la Dumnezeu, iar
El mi-a zis: „Îți dau acest nume,
sfințește-l!”
Acum e primăvară și bate un vânt acrișor,
călugărul trece prin pădure
și toate vietățile așteaptă un cuvânt bun de la el.
Dar oamenii unde-s? Vin și ei! crede călugărul,
apoi începe să fluiera din buze, acesta
fiind felul lui de-a se ruga.
Schitul Pahomie este singurul din lume
în care nu se face noapte.
Acolo găsești și un ibric în care fierbe apa
de la soare. El e sub o vâlcea!

Noul stăpân

Podul de piatră s-a dărâmat!
E cineva care nu se bucură?
Vă mai întreb: e cineva?
Eu nu mă bucur pentru că
mi-a rămas iubita pe celălalt mal...
Eu nu mă bucur pentru că de pe el
lunecam odată cu apa!
Eu nu m-am bucurat niciodată ca prostul!
Pe cei trei împușcați-i, iar voi, ceilalți,
veniți după mine! Vom face altul
pe râu în jos, unul mai mare
și mai frumos, se avântă străinul.
Tu ai aruncat podul cel vechi în aer?
Îl întrebă unul mai îndrăzneț.
Eu, răspunse cu mândrie intrusul.
De ce? întrebă același.
Era bătrân și trebuia să vă dăm
ceva de lucru!
Venim cu tine, venim cu tine,
săriră cei mai mulți,
dar n-avem pe unde trece,
ne udăm! Dezbrăcați-vă,
veniți goi! le porunci Noul Stăpân.
Din susul râului cobora alergând
clopotarul: vin apele mari, vin apele mari
vestea el. Ne mai vedem noi
mă voi întoarce! îi avertiză pe oameni demolatorul
și se făcu nevăzut.

Scenă de familie

Vin părinții Noptii și se roagă...
Culcă-te, Noapte, plânge mama ei,
culcă-te, fată, plânge și tatăl,
că mai e puțin și-i dimineată!
Nu mă culc, se spulberă Noaptea,
că-mi aștept Întunericul!
Cum să adorm fără el?
Cine bate la fereastră? întreabă tatăl.
Sunt eu, Întunericul, m-am întors acasă.
Dar Noaptea unde-i?
În patul ei, te așteaptă! răspunde mama.
Obosit, Întunericul o acoperă cu somnul lui.
Unde-ai fost? mai apucă să-l întrebe Noaptea,
apoi se contopesc și se devoră.
Când va scânci din leagăn Lumina,
fiica lor, ei nu vor mai fi acolo.

Sub patima verii

Înainte de-a fi trecut primul om pe drum, acel drum nu era. După ce a trecut
ultimul om pe drum, acel drum nu mai este.
Dar despre cei pe care i-a înghițit ce putem spune acum când praful însuși se
scutură de sine și oasele, ca niște rădăcini, încearcă să se ascundă?
Ale cui sunt sandalele de pe marginea drumului? O boltă caldă și sperjură
stă să cadă.

Cu o noapte înaintea alungării

Bagi mâna în sân
și în loc să dai de mere
dai de altceva!
Ce s-a întâmplat cu tine, fato,
toată ești muguri!
Taci, alină-te, dormi
și încolăcește-mă ca altădată,
când erai șarpe!
Poate-i ultima noastră noapte
în rai, se înfioară el.
Cu atât mai bine! zice ea
și își ia singură pulsul
și se miră că-i atât de mic,
ca al ploii.
Ei vor dormi și nu vor vedea
ora logodnei lalelei negre
cu crinul.

Interlocutor, „fiul rătăcitor” al Iașilor, compozitorul și profesorul Cristian Misievici

În toamna anului 1993 Cristian Misievici, ieșeanul „pribegit” la Cluj din 1991, se întorcea în Iași, fiind primit cu „vițelul cel gras” din parabola biblică, un concert omagial de celebrare a celor 40 de ani de viață, organizat de Filarmonica „Moldova”. Cristian Misievici nu fugise de acasă, din Iași, printr-un gest rebel aidoma faimosului personaj din Cartea Cărților. El fusese nevoit să plece pentru că nu mai era „Profet” în patria sufletului său, cetatea moldavă. Luase calea Clujului, unde fusese poftit să se alăture ilustrei garnituri de profesori și muzicieni, mulți de talie internațională, de la Academia de Muzică „Gheorghe Dima”. O invitație plină de teimeuri. Deși foarte tânăr, născut în 1953, Cristian Misievici deținea la acea vârstă o impresionantă carte de vizită, pe care erau înscrise izbândași cu adevărat răsunătoare, precum titlul de Laureat al Concursului internațional de compoziție „Henryk Wieniawski” de la Poznań (Polonia, 1980), și al Premiului Uniunii Compozitorilor din România pentru lucrarea „Șapte intersecții ale unui sentiment cu un anotimp, trio pentru flaut, oboi și fagot”. Personalitatea sa puternică, originală, de creator proteic, se cristalizase uimitor de repede, având ca izvoare etosul său bogat, darurile „din părinți în părinți” înflorite în amfora unei ființe unice prinsă într-un crochiu cu tușe expresive și atingătoare de esențe de sora lui, muzicologul Carmen Chelaru, gravat într-o scriere menită a marca cei 50 de ani de viață a ilustrului său frate. După 17 ani, în zilele ce-au urmat grăbitei treceri la cele veșnice a lui Cristian Misievici din august 2020, cu câteva luni înainte de a rostui 67 de ani, Carmen Chelaru a așezat drept omagiu pe o imagină simează acest portret zugrăvit cu duioasă afecțiune, dar și cu luciditatea omului care știe să nu-și piardă raționalitatea și spiritul critic, alăturându-i într-un colț o cocardă înlăcrimată. Surprindea tocmai acea mișcare browniană, caracteristică făpturii lui: „Bătrân și copil, filosof și naiv, dur și blând, neglijent și pedant și multe asemenea contraste, toate în aceeași intrupare.”

Nu doar istoria fiului rătăcitor avea atin-gere cu ființa sa, ci și aceea privitoare la datoria înmulțirii talentului. Se grijea de acest dat, îl purta ca un panăș și-l sporea prin tenace eforturi lăuntrice și prin receptivitatea cu care asimila șlefuirile modelatoare ale mentorului său, Vasile Spătărelu, la clasa căruia a ucenicit la Iași, la Conservatorul „George Enescu”, într-ale compoziției. S-au adăugat la fel de prețioasele învățături primite de ceilalți magiștri ieșeni, Anton Zeman, Sabin Păutza, Gavril Iranyi, precum cele de care a avut parte la „Vacanțele muzicale” de la Piatra Neamț din parte acelor monștri sacri bucureșteni, Anatol Vieru, Ștefan Niculescu, Aurel Stroe. De la fiecare în parte Cristian Misievici a luat ceea ce i se potrivea, topind alchimic în propria-i matrice de creator, ce se contura cu proeminență. În sine prezența sa stârnea interes și emoție prin înfățișarea de efegie, una nu sacrosantă, ci vie, firească, cu o purtare în care gravitatea se împletea grațios cu o candoare de un vibrato particular și un humor din cel mai subțire și scăpărător.

Îl admiram de la distanță și mă bucuram din când în când să simt gust de licori înmiresmate tăifăsuind împreună. Întâmplarea fericită a făcut să ne cunoaștem mai bine într-un moment istoric, cel al schimbării la față a României din decembrie 1989, când ne-am trezit amândoi convocați a face parte din organismul provizoriu care trebuia să diriguiașcă treburile Iașilor într-un timp al dezagregării vertiginuoase. În asemenea mo-

mente dramatice caracterele își arată valoarea. Atunci și acolo am întrevăzut în adevărata sa lumină rectitudinea morală a lui Cristian Misievici. Ne-am simțit dintr-o ochire afini, credeam amândoi în libertate, democrație și într-o lume mai bună. Cred că pe la sfârșitul lui ianuarie 1990 m-am retras din acel for din varii motive, principalul fiind acela al refacerii grabnice a Radioului Iași, instituție distrusă în 1985 de regimul defunct. Spre primăvară am auzit ce nu-mi venea să-mi cred urechilor. La Conservatorul „George Enescu”, unde era asistent la Armonie și Contrapunct, se desfășura o sinistră cabală împotriva lui Cristian Misievici. Câțiva studenți cu mințile înfierbântate și reflexe iacobiniste, instrumentați de cadre didactice ariviste, voiau să-l înlăture din școală, imputându-i păcatul de a fi scris muzică corală de factură patriotică, cu vinovata ignorare a contextelor și cu trecerea cu vederea a compozițiilor sale de altitudine profesională înaltă, precum și a comportamentului moral impecabil. Mi se confirma, aflând de aceste triste mașinațiuni, ceea ce știam din istorie, că revoluțiile își devorează liderii. În acele zile Viorel Munteanu, colegul și bunul său prieten, cu câțiva ani mai mare, care continuând activitatea de la catedră, acceptase să preia și conducerea redacției muzicale a Radioului Iași, a venit la mine să-mi propună să-l primim în echipă pe Cristian Misievici, devenit „indezirabil” la Conservator.

N-am stat o secundă pe gânduri. Redacția, care cuprindea peste 20 de jurnaliști de clasă, specializați pe genuri, o redacție de un standard greu de închipuit azi, se îmbogățea cu un „diamant”. A fost din capul locului un admirabil coleg, un redactor muzical de excepție, care reușea să se miște cu lejeritate și profesionalism pe un larg portativ muzical. Nu concepea să însă nici cel mai mic rabat. Se devota noii sale îndeletniciri, care îl pasi-onă, dar se îndepărta de ce nu era vocația sa primordială, creația muzicală. Tânjea după școală, partituri și colțul lui de rugăciune, altarul, pianul unde se întrupau plăsmuirile sale. În 1991, în semestrul al doilea al anului universitar, i s-a propus să predea ore ca suplinitor la Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj. Până la definitivarea pe post, ce urma să survină în toamna anului respectiv, mai era cale lungă și n-ar fi vrut să-și piardă contractul cu Radioul Iași. Am convenit într-o discuție împreună cu Viorel Munteanu să-l scutim de semnarea zilnică a condicii, cu obligația de a-și onora norma redacțională. Au urmat luni de navetă Iași-Cluj, concomitent cu realizarea unor emisiuni la Radio Iași de exemplară calitate jurnalistică. În toamna lui 1991 a fost titularizat la Cluj, unde s-a desăvârșit academic. M-am bucurat, dar și tristat în același timp, pentru că Iașii pierdeau un creator de stirpe și un magistrat al marilor făgăduințe. Am deplâns plecarea lui în Caietul-program al Concertului omagial la împlinire a 40 de ani. Cu acel prilej l-am invitat la „Oleacă de taifas”. Înregistrarea convorbirii s-a difuzat pe 5 decembrie 1993 pe TVR 2 și TVR Iași. Din păcate, această convorbire, grăitoare privind alcătuirea de o factură specială a acestui semen, care avea noblețea de a nu privi înapoi cu mânie, nu am putut-o recupera spre transcriere în integralitate. Din cele 29 de minute, n-am mai găsit în arhiva mea, cam devălmășită, decât 22. Public dactilograma întru cinstirea memoriei sale și a neuitării unei lucrări jertfelnice rămasă în „Văile Plângerii”, scrisă în 1997 la Cluj ca o litanie a pierderii aceluia acasă, mereu în noi, și continuu smuls din lăuntricitatea noastră.

G. I.

Cristian Misievici: „Din decembrie 1989 a început a se produce o revoluție în interiorul meu. Neîndoielnic că a fost și o reverberație la ceea ce avea loc în exterior. Dar adevărul privitor la ceea ce s-a desfășurat atunci în jurul meu l-am descoperit după aceea decelat și cernut în ceea ce a urmat cu mine în timp, nu imediat, și ceea ce se mai întâmplă în acest moment.”

– Stimate domnule Cristian Misievici sunteți în Iași într-o postură ce v-ar putea părea mai ales Dv., dar și celor care vă cunosc, destul de ciudată, aceea de oaspete în cetatea Iașilor, orașul obârșilor și până nu demult cadrul existențial primordial. Domnia Voastră nu v-ați rupt de toposul aceasta din proprie inițiativă, cum se întâmplă azi cu multă lume, ci ați fost silit de împrejurări să-l părăsiți, pentru că cineva a tras de cordonul ombilical, frângând o legătură, ce lăsa impresia că-i pe viață. Erați până în 1990 un compozitor în care școala ieșeană de compoziție își punea mari nădejdi în dăruirea de noi și originale creații, alăturate celor izvodite atât de elevat până la acea vreme, precum și în rolul pe care îl aveai de jucat, în magistratura de formator de vocație, cadru didactic de mare perspectivă la Conservatorul „George Enescu”, acela de modelare a viitorilor compozitori. Aerul devenise irespirabil pentru Dv. în școala cu care vă identificați în acel an al turbulențelor unei lumi neașezate după căderea regi-

Snowboard

mului comunist și a trebuit să părăsiți mediul universitar. După un pasaj la Radio Iași, unde ați găsit un cuib primitiv, fiind îmbrățișat cu toată căldura de colectiv, după angajarea din 1990 la propunerea confratelui Viorel Munteanu, șeful redacției muzicale, v-ați îndreptat spre Cluj. Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din cetatea transilvană v-a invitat să deveniți unul din dascălii prestigioasei sale garnituri profesionale. După câteva luni de suplinire, când am găsit împreună soluția unei navete Iași-Cluj, v-ați regăsit acolo unde vă era locul, la catedră, începând un urcuș spre culmi academice. Ați venit acum la Iași, veniți mereu acasă, adus de dulcea nostalgie a izvoarelor și v-ați trezit cu o surpriză, un concert, un afiș cu două nume, Gavriil Muzicescu și Cristian Misievici.

– Domnule Grigore Ilisei îmi vine greu să vă spun că ciudățenia de care vorbeați

pentru mine este un complex de sentimente. În primul rând vreau să vă reamintesc că nu sunt încă doi ani de când exact în acest loc în care ne găsim, eram, existam, dar nu ca oaspete, ci ca unul de-al casei, ca să zic așa.

– De asta am și făcut această remarcă.

– Deci, din acest punct de vedere, ar putea fi interpretată situația de fapt din acest moment ca o ciudățenie. Deși nu e o ciudățenie. Sunt lucrurile care-și urmează cursul lor într-un anume sens. Revenirea mea la Iași e mai mult decât o ospetie. Este o necesitate, și știți de mult timp asta, că nu ne întâlnim azi întâia oară, ci suntem de timp îndelungat într-o comuniune. Este foarte adevărat că de această dată prezența mea acasă a însemnat un șir de surprize, dintre care una e aceasta pe care mi-ați oferit-o, de a sta de vorbă în fața camerelor de luat vederi, alta cea pomenită de Dv., legată de concertul de diseară, care, de fapt, n-ar fi o surpriză extraordinară, nici primul concert al meu, de n-ar avea o caracteristică, care îl detașează de celelalte concerte pe afișul cărora am figurat, în scrierea numelui meu alături de un ctitor de școală muzicală și de o corală, „Gavriil Muzicescu”, despre a cărei valoare nu cred că mai e cazul să vorbesc. Asocierea mea cu acești protagoniști m-a tulburat, trebuie să vă spun și m-a surprins, pentru că eu consider că nu sunt și nu eram pregătit pentru așa ceva. Socotesc gestul acesta al organizatorilor concertului ca pe un dar, unul încărcat mai mult emoțional. Se cere a fi privit din acest punct de vedere subiectiv și mai puțin ca situare artistică.

– N-aș împărtăși acest exces de modestie. Prin alăturarea celor două nume, cel al ctitorului, care a fost Gavriil Muzicescu, și cel al lui Cristian Misievici, exponent emblematic al mișcării componistice corale românești contemporane, inițiatorii concertului, prieteni admiratori, poate au intenționat, dincolo de componenta sentimentală, marcarea celor 40 de ani de viață pe care îi împliniți, să puncteze evoluția unui gen muzical?

– Da. Este foarte posibil să fie așa, deși, vă mărturisesc foarte sincer, și accentuez asupra acestui aspect, nu știu dacă a mea creație corală este foarte reprezentativă, sau reprezintă un element definitoriu al acestei ample mișcări.

– De bună seamă, că e o notă caracteristică a domeniului acesta prodigios al muzicii românești. Aceasta e de altfel și motivația alcătuirii programului de concert.

– Da, e posibil să aveți dreptate. E aspirația mea, nu știu dacă și reușita?

– **Apropos de muzica noastră corală, cu pagini legendare în istoria sa multiseculară, credeți că românii au o chemare specială pentru această formă de cânt, ori așa s-au potrivit lucrurile în toată povestea asta realmente fascinantă?**

– Nu cred că e o simplă întâmplare, și nici o coincidență faptul că între creația corală și interpretare a existat în decursul timpului o absolut perfectă simbioză. Consider că această realitate este urmarea unor rădăcini foarte adânci. Decurge de altfel din esența spiritualității muzicale românești, care este folclorul. La origini aceasta e în bună măsură vocal.

– **Se poate vorbi azi de aceeași relevanță a coralului în peisajul muzical național? Curentul unei asemenea mișcări e în avânt sau bate în retragere? Care ar fi azi locul cântului coral? Mie mi se pare că ar sta într-o umbră.**

– Părerea mea este că evoluția artei corale românești, atât în ceea ce privește creația, cât și interpretarea, nu trece prin niște momente mai dificile decât cele pe care le cunoaște arta muzicală românească în general. Dar fenomenul nu ne e caracteristic doar nouă. Cultura muzicală europeană în ansamblul ei, cea universală traversează niște momente de criză. Dar când n-au existat astfel de episoade dizarmonice? Probabil că judecate de pe pozițiile pe care ne aflăm noi, avem o percepție mai dramatică.

– **Vă propun să ne întoarcem spre acea despărțire de Iași. Nu se află la capătul pământului Clujul față de Iași, dar a fost o îndepărtare de un loc ce e parte a etosului lui Cristian Misievici. Eu am scris chiar despre asta în textul solicitat pentru Caietul-program al Concertului, subliniind că am resimțit plecarea Dv. ca o pierdere pentru viața culturală și mai ales muzicală a Iașilor. Ce a generat decizia, îmi închipui defel ușoară, de-a părăsi Iașii?**

– Domnule Grigore Ilisei, eu am perceput acea plecare, cum o văd și acum, nu ca o ireparabilă despărțire, ci drept o șansă de a te putea întoarce într-un loc unde îți este drag să te afli. E poate puțin paradoxal și prezumțios ceea ce spun, dar vă rog să mă credeți că am întors acea perioadă în lungul răstimp avut la dispoziție de atunci când s-a întâmplat acea plecare, ca să zic așa, pe toate părțile și i-am descoperit nu numai dizarmonie, ci și părți bune. Tot ceea ce ar putea să însemne inconvenient în ceea ce mă privește, că nu mă hazardez să generalizez lucrurile, nu a existat. Vedeți, e necesar la un moment dat pentru cineva să ia lucrurile și de la un alt capăt. E vital în cazul unor oameni într-un anumit timp să se distanțeze de propria structură, pentru că structura mea este de ieșean și așa va rămâne indubitabil. Acum, de pierderile sau de câștigurile care se produc prin deplasarea cuiva de undeva într-altundeva, de asta e greu de vorbit. Să știți, și acesta e un loc comun, nimeni nu este de neînlocuit atât cât starea de fapt, emulația, eferescența, viața culturală, spiritualitatea o cer la un moment dat. Nu o cer, atunci prezența cuiva într-un anume loc poate să fie lipsită de noimă.

– **Mie îmi vine în minte și o celebră zicere, conform căreia nimeni nu-i profet în țara în țara lui. Are o conotație pentru Dv.?**

– Asta, din nefericire are o conotație nu numai pentru mine. Eu mă gândesc, și nu puține sunt exemplele care ne înconjoară, îndreptățindu-ne să credem că fatalmente pentru români, poate mai mult decât pentru alții, această zicală, din păcate cu mai multă acuitate în zilele noastre, se confirmă. Dar și în acest rău este până la urmă un bine. Este cu mai multă simțire, greutate și responsabilitate, asumate ulterior, sarcina unei restituiri, a unei repuneri în drepturi și reparații, dacă vreți. Nu reparații în sensul material al cuvântului, ci în sens moral. Aceasta cuprinde și un mare avantaj, acela al cernerii operate de timp. Timpul înseamnă foarte mult. A reconsidera, ori a considera pe cineva atunci când nu mai este, presupune o perspectivă, din care, cântărind, ai distanța suficientă și necesară pentru o cât mai obiectivă și judicioasă punere în pagină.

Altfel suntem tentați, atâta vreme cât omul e lângă noi, putem să-l atingem, să ne bucurăm de frumusețea lui materială, să devenim subiectivi. Poate că este mai bine că se petrece astfel. Deci, din acest punct de vedere, lipsa cultului profeților la noi, la români, are și avantaje. Este adevărat că poate exista și cealaltă fațetă. Există riscul ca, în lipsa de respect a valorilor în ultimă instanță, ignorarea să devină incisivă și se transforme în tentația subminării cu toate mijloacele a autorității morale, profesionale, și lucrurile să capete dimensiuni amare, cu grave consecințe privind nu doar climatul unei perioade anume date, ci și așezământul social în general.

– **Am reținut o subliniere făcută de Domnia Ta în cursul convorbirii noastre, că plecarea la Cluj a fost benefică din multe puncte de vedere. A reprezentat un nou început, o confruntare a sinelui cu alt mediu, o experiență folositoare. S-a rânduie într-un asemenea chip destinul clujean?**

– Clujul mi-a oferit șansa într-un moment de cumpănă pentru mine, trebuie să o recunosc, moment de cumpănă, și aici fac o paranteză, atenuat de o altă familie mare și nobilă de oameni din Iași, cea a radiofoniștilor, din care cei care ne asistă acum fac parte. Ei sunt și rămân oamenii apropiați sufletului meu. Mi-au întins mâna în acel moment de cumpănă, dar lucrând cu plăcere alături de acești profesioniști mi-am dat seama că munca mea riscă să treacă dintr-o sferă într-o cu totul altă sferă. Nu lipsită de interes în ceea ce mă privea, nu în afara unui mare grad de pasionalitate. Mă acapara radioul și Dv. știți mai bine asta. Eu n-am practicat jurnalismul muzical radiofonic decât un an, un an și ceva, dar am simțit atracția și îi mai port și acum urmele în sensul bun al cuvântului. Dacă ar fi fost să

Patina viteză

mă dedic, atunci ar fi trebuit să las orice altceva deoparte, ceea ce nu mă simțeam în stare în acel moment și nu știu dacă ar fi fost bine. Atunci a venit propunerea de la Cluj a Academiei de Muzică „Gheorghe Dima”, la care nu am întârziat să răspund afirmativ, neștiind însă decât câteva nume, mai puțin oameni. Oamenii au căpătat contur ulterior. Ei se ascundeau în spatele acelor nume, care erau și sunt niște nume absolut remarcabile. Dar nu e suficient numai atât. Hei!, întâmplarea a făcut, și a fost una dintre șansele existenței mele, așa văd retrospectiv, de a descoperi în spatele acestor nume de personalități, de artiști, de mari artiști, compozitori de talie mondială, interpreți în egală măsură, niște oameni. Și mai mult decât atât, acești oameni nu formau entități izolate, ci o echipă. O echipă animată de spiritul facerii binelui. A face bine și a crește. Ce altă rațiune are un institut decât de a crește și educa? De a te griji de instrucția unor semeni mai tineri, care au premise de a fi mai buni decât tine. Ești dator să-i crești și să-i împingi spre viitor cu riscul de a coborî tu.

– **Oferind ceea ce ai mai bun spre propășirea lor.**

– Întocmai.

– **Cum se vede de la Cluj, după desele popasuri la Iași, viața muzicală a cetății moldave, Iașul în general?**

– Eu o văd, cred, într-o manieră foarte diferită de cea a altora, pentru că sunt un ieșean și aș putea să ofer o imagine literalmente subiectivă. Eu constat respirând această viață muzicală mai mult din trecut și tinzând spre un viitor, decât trăind prin substanța prezentului. Fac însă o precizare, care este foarte importantă, Iașul are în momentul de față, și o spun asta cu toată greutatea profesionistului din mine, cea mai bună orchestră filarmonică din țară, condusă de

unul din cei mai destoinici dirijori români, Gheorghe Costin. Afirm acest lucru prin faptul că am avut posibilitatea să compar și prilejul recent să iau parte la Cluj la un eveniment muzical de răsunet în peisajul cultural clujean, unul mereu înfloritor. Vă mărturisesc că este deconcertant pentru cineva care pășește în Cluj. Coboară din tren în gară și îi este greu să se hotărască unde să se ducă, pentru ce să opteze din noianul de oferte propuse, atât muzical, teatral, cultural în general. Sunt manifestări numeroase, tentante prin elevația lor. Spre deosebire de Iași. Prezența Orchestrei Filarmonicii din Iași în „Toamna Muzicală Clujeană”, festivalul anual de la Cluj, s-a constituit într-un veritabil eveniment. A fost unul dintre momentele capitale ale stagiunii actuale din Cluj. În Iași există niște valori pe care nu le întâlnești în altă parte în România. Nu vorbesc de București. În Iași se găsește Cvartetul „Voces”, care, chiar dacă acum își desfășoară activitatea sub auspiciile Radiodifuziunii Române, tot ieșean rămâne. Orașul dispune de o redutabilă formație corală, Corul „Gavril Muzicescu”, care își trăiește a doua tinerețe, dacă nu chiar a treia. La un ansamblu de talia acestei formații e posibilă și o asemenea tinerețe. În Iași sunt multe lucruri de valoare cărora ieșenii, în virtutea a ceea ce spuneți la un moment dat cu privire la profeție, s-ar cuveni să fie mai conștienți, pentru că le aparțin și ar merita să le iubească. Să le prețuiască mai tare. Eu pot să o spun, de asta mi-am luat acea rezervă de subiectivism, că iubesc foarte mult aceste bogății ale Iașilor. Sunt la Cluj în momentul de față și de acolo rostesc aceste adevăruri.

– **Ne-am aflat, fruct al întâmplării, destinului, împreună în acele zile tulburi, dramatice, însângerate ale lui Decembrie 1989 și ale începutului de an 1990, în forurile create ca să orânduiească noul mers al țării după „schimbarea la față”, spre a apela la sintagma cioraniană. Am încercat cu înflăcărare și bună-credință să sprijinim acest proces de întoarcere la cele ale firii. Binele cetății noastre ne-a fost deviza în acele zile. L-aș întreba pe Cristian Misievici dacă ceea ce visa, frământa atunci s-a pierdut, ori s-a mai salvat ceva?**

– Of! Întrebarea Dv. face să vibreze o coardă sensibilă. Îmi amintesc cu înfiorare aș putea să spun, de zile respective, de faptul că puneam la vremea aceea, poate așa este până la urmă, dacă mă gândesc mai bine, puneam mai mult preț pe forma lucrurilor decât pe fondul lor, neștiind încă bine ce se petrece și așteptând niște dezvoltări despre care auzisem, citisem, se întâmplaseră în alte părți și aveam senzația că le voi retrăi conform unui scenariu, pe care-l credeam cunoscut. Ei, bine, am ajuns ulterior la concluzia că dacă ar fi să calific ceea ce a fost atunci ca o revoluție, deși au fost mai multe revoluții, eu aș lua-o ca o revoluție interioară. Pentru mine a existat și a însemnat foarte mult. Din decembrie 1989 a început a se produce o revoluție în interiorul meu. Neîndoielnic că a fost și o reverberație la ceea ce avea loc în exterior. Dar adevărul privitor la ceea ce s-a desfășurat atunci în jurul meu l-am descoperit după aceea decelat și cernut în ceea ce a urmat cu mine în timp, nu imediat, și ceea ce se mai întâmplă în acest moment.

– **A fost un proces, cred nu doar în cazul particular al lui Cristian Misievici, ci al multora dintre noi, acela de renaștere interioară, unul care bănuiesc va continua?**

– Categorical.

– **Am citit undeva o mărturisire a Domniei Tale privitoare la presiunea timpului și imposibilitatea de a consacra mai amplă creației muzicale.**

– Cred că pentru fiecare dintre noi principalul inamic este și rămâne timpul în orice condiții. Dacă am de dus un război cu cineva este exact cu timpul și asta nu poți să o faci decât prin forțe proprii. Este ceea ce vreau să inoculez și studenților. E unul dintre principiile de bază ale metodelor mele, ce trebuie limpezit și asumat de un profesionist, indiferent de domeniul în care lucrează. Să faci din timp un aliat și nu un inamic. A nu dispune de tine însuși în timp, a nu te valorifica pe tine, a lăsa timpul să curgă pe lângă tine, fără să-l trămuiești, a renunța la ceea ce curgea vremii oferă, asta înseamnă a scăpa din mâini frâiele sorții tale, ale meseriei, ale profesiei tale.(...)

Oleacă de taifas

TVR 2 și TVR Iași, 5 decembrie 1993

Grigore Ilisei

Cristina SCARLAT

Vise pe Tabor

LUMESC. MULT LUMESC. PREALUMESC

Să umbli cu sufletul în palme, arătând, ca și cu degetul, ochii lumii sfredelind luciul mocirlei sau despăienjenind constelații de îngeri cu andreaui clipei, e ca și când Don Quijote, în carne și vânt, și-ar flutura năframa în urbea veacului XXI cu nonșalanță, sigur de drumul visului său. Cu atât mai mult poetul, îmbrăcat în haina unei inocențe neveridice, se arată cu degetul lumii, pată de culoare fără nume, între constelații, între hotare, pe răzoare imperfecte, tremurând în zbaterea clipei, copleșind-o cu un nefiresc ce-și trage seva cu sete din lumesc, din prealumesc, din multlumesc. E ca și cum ai merge cu visul în spate, la vedere, ca și cu lumânarea aprinsă prin ploaie și vânt, sperând să ardă.

Poetul? Cărauș de vise purtând semnătura nefirescului într-o lume concretă. Prea concretă. Pervers de concretă.

UCENICIND PE TABOR

Volumul *Vise pe Tabor*¹ semnat de poetul Marcel Miron ne propune un autor – ucenic pe muntele *schimbării la față* a lui însuși, în fața lumii, poet a cărui poezie „are chintesență psaltică.” În textele sale „nu abstracțiunile sunt ținte estetice, ci raportul firii cu divinitatea, nădejdea împăcării cu sine prin smerenie, vibrația emoțională (...)” (Lina Codreanu).² Într-o lume nefiresc de firească, poetul – preot Marcel Miron vine cu texte într-o frazare firească: un fel de tablouri naive în cuvinte, în culori simple, culegând în bob mic sentințe de peste două mii de ani valabile ca adevăruri spirituale moștenite, un bagaj pe care-l expune la vedere fără spectacol, fără efuziuni de tulburare din adâncuri, fără bătălii cu valuri, cu vânturi, cu mori de vânt, cu o voce care „are un timbru unic, de dincolo de Iad și Rai.” Marcel Miron e un „călător cu năframa Veronicăi peste obraz, le zâmbește leilor înfometați, îi îmbracă în lumina iubirii, dăruindu-se jertfă în anticamera vieții din cer.” (Cassian Maria Spiridon).³ Spațiul și timpul sunt filtrate prin pânza adevărilor credinței, sentințe simple învelite în miez de versuri: „(...) Ziua nu-ți dă nimic / în ea doar te vezi / noaptea în taine te învelește / dar tot gol rămâi.” („Doi frați”, p. 14). Sau: „(...) Din caierul speranței / trag fir subțire / să-mi țin cămașa de zale / pentru costumul de mire (...) / în inima mea / cusută cu raze de lună / un soare bătrân / va uita / un ou de lumină.” („Așteptare”, pp. 21-22). Tablourile sunt nu în tușe groase, curajul este unul insuflat de matricea credinței; „fondul poeziei este unul neoromantic, în care predomină intuiția fină cristalizată metaforic, nu experimentul sau pasișă grotescă a realității. Poetul privește, neabătut, spre înalături, și nici măcar căderile nu îi sunt subpământene, ci tot voinicești, pe costișe care pot fi apoi urcate din nou.” (Mircea Platon)⁴ Sisif de veac XXI?

LUMEA DIN ADÂNCURI ÎN MAREA DIN LUME

Clădirile bisericilor sunt templele în care credința este firul care leagă povești și le dă coerență, consistență, substrat: „Biserica scufundată / în ochii mei / în ochii tăi / apare uneori / din

visul tainicelor nopți cu lună plină / ca o girafă / cu gât înalt / până dincolo de iubirile migratoare / și scutură clopotnița / iar clopotele sună prelung / primenind aerul din jurul lacului / din ochii tăi / din ochii mei / și plânge spre adâncuri. // În străfunduri de ape / adună / pentru liturghia tăcerii / sufletele iubirilor înecate / de dorul tău / de dorul meu / și ne salută dureros / în visul tău / în visul meu.” („Biserica scufundată”, p. 17).

POEZIND LA PORȚILE CERULUI. POETUL

Poetul este liant de iubire între lume și cer, arcușul care întoarce cu gesturi nevăzute în curgerea clipei partituri fine: „Ai grijă de poet! (...) / Nemuritorul te poate întreba / în ce an suntem / și când se deschid / ferestrele galaxiei de iubire. // Caută în bagaje! / Trebuie să aibă harfa / pentru somnul străjilor / vămilor văzduhului / și iarba fiarelor / impregnată în amprentele lui. // Când va vorbi în limba păsărilor / fiarele i se vor gudura la picioare. // Darul poezilor - / să-și deschidă singuri raiul.” („Griji”, p. 25). E un cărauș de vise la porțile cerului, un tălmăci, un rapsod.

COPILĂRIE. ÎNGERESC

Inocență, naivitate, nefiresc expus firesc în vitrinele și-n rama lumii, poetul este un copil care crește păstrând încă proaspeți anii tineri în siguranța cu care-și desenează în cuvânt trăirile: „(...) căutam în lada copilăriei / haina pierdută a inocenței / singura în care / putem sta printre îngeri” („Haină inocentă”, p. 39). Anii duc cu ei copilul prin vârste, curajul curgerii timpului este asumat ca în jocul copiilor, miza: „Nu-mi este frică / de timpul rănit / și nici nu mă mai doare / rana care nu moare. // Nu-mi este frică / nici de infinit / chiar dacă el / nu poate fi rănit (...)” („Nu-mi este frică”, p. 44).

Aparent, doar, naivă, sentința scutură din adâncuri trupul firav, lumesc, care-și conștientizează trecerea: „Mă agăț cu unghii moi de aluat / de zidul bisericii încă nezidit / și pictez cu gândul mortul înviat / ce picură-n lume lacrimi de argint (...)” („Șantier”, p. 48).

WISE CU SFINȚI

Sfinții sunt, și ei, personaje firești care, în peisajul contemporan, pentru cei care sunt *pe cale* dinspre lumesc spre divin, care trăiesc în duh și-n litera textului sacru, sunt călăuze de nădejde pe marea învolburată a vieții: „(...) la vârste primăvăratice / am visat din plin / prea plin și cu rest / la barca plină cu lest / și am tras la edec / să salvăm visătorii visați / de la înec. // Visele mele / visele tale / toate visele visate / tremurate fire de speranță / trase de caii sălbatici / pe ulița mare a târgului / precum pe Sfântul Ioan cel Nou de la Cetatea Albă / care surăde în biserici din cutii de argint / lumină pentru visătorii veacurilor / și inimilor pace în nopțile reci (...)” („Vise împietrite”, p. 62).

POEZIE CU TÂLC

Fără a îngenunchea și a tulbura într-un limpezire, precum poezia răzvrătită a lui Arghezi sau Blaga, fără interogațiile și zvâcnirile unui Ioan Alexandru, fără contorsionările elegante ale lui Vasile Voiculescu, poezia lui Marcel Miron expune, în rame cumini, meditații de filieră sacră ale unui preot-poet de veac XXI care, „încrăcător, ajuns în toamna vieții își cercetează întreagă harta existenței, unde iubirea i-a fost, a rămas singura formă de viață / înainte / și după moarte.” (Cassian Maria Spiridon).

Lucian GRUIA

Aneta Țăru Pioară – Dalila

În viața spirituală a omului, în condiții normale, imaginarul este la fel de important ca și realul.

Fenomenul a fost remarcat de filosoful francez Gaston Bachelard: „Sfatul de a vedea bine, care se află la baza culturii realiste, domină fără dificultate paradoxalul nostru sfat de a visa bine, de a visa rămânând fidel onirismului arhetipurilor care sunt înrădăcinate în inconștientul uman (...) vom încerca, pe terenul care ne este cel mai defavorabil, să stabilim o teză care afirmă caracterul primordial, caracterul psihic fundamental al imaginației creatoare. Altfel spus, pentru noi, imaginea percepută și imaginea creată sunt două instanțe psihice foarte diferite și ne-ar trebui un cuvânt special ca să desemnăm imaginea imaginată. (...) Imaginația creatoare are cu totul alte funcții decât imaginația reproducătoare. Ei îi aparține acea funcție a irealului care este psihic la fel de utilă ca și funcția realului, atât de des evocată de psihologi pentru a caracteriza adaptarea unui spirit la o realitate marcată de valori sociale.” (Gaston Bachelard - *Pământul și reveriile voinței*)

Continuând meditația, observăm că imaginația este factorul cel mai important al creațiilor spirituale. După același gânditor, imaginația creatoare este valoarea psihică fundamentală a omului, întrucât nu putem crea decât ceea ce am imaginat mai întâi: „suntem creați de reveria noastră”. (Gaston Bachelard - *Psihanaliza focului*)

Am apelat la această introducere doctă întrucât romanul Anetei Țăru Pioară – *Dalila* (Ed. Rafet, 2020), pe care îl comentez în continuare, este rodul imaginației creatoare.

Autoarea scrie cu același talent incontestabil poezie, teatru și proză. În acest moment pe noi ne interesează proza. Aceasta, în toate cărțile publicate până acum, stă sub semnul tragicului senin, mioritic. Afirmatia menționată primește amploare în romanul *Dalila*, la care urmează să studiem aspectele tragice și apoi pe cele senine.

În economia volumului întâlnim cinci momente tragice.

Primul moment constă în faptul că studenta de la Litere din București, Victoria Giurgescu, trăiește o poveste de dragoste cu studentul de la Arte Plastice, Alexandru Petreanu, căruia îi pozează pentru un tablou anexă la lucrarea de diplomă. Copilul care se naște, declarat tot Alexandru Petreanu, este abandonat de mama sa la Spitalul Polizu și ajunge la orfelinat.

Al doilea moment este revoltător, un pedagog pedofil violează mai mulți adolescenți din orfelinat, între care pe Matei Nicoară și pe Alexandru Petreanu. Aceștia se răzbună ucigându-l pe pedofil prin spânzurare.

Al treilea moment dramatic se petrece la Paris, unde Dalila, fiica Victoriei și a lui Ștefan Dumitrescu, este sechestrată de Matei într-un hotel și legată de un scaun în vederea prostituării acesteia pentru ca băiatul să facă rost de bani pentru operația de transplant de inimă a mamei sale într-o clinică din Târgu Mureș.

Al patrulea moment tragic este tulburător. Dalila, care se îndrăgostise de Matei, care renunță la acțiunea sa de sechestrare, își cere iertare și o cere pe victima sa de nevastă, dar într-un moment de rătăcire, Dalila se aruncă în fața unui tren, în gara Focșani.

Al cincilea moment constă în faptul că procesul morții pedagogului pedofilului se redeschide, Matei și Alexandru își recunosc fapta și sunt pedepsiți cu câte cinci ani de închisoare.

Momentele tragice se sfârșesc cu momente faste, senine, pe care le enumerăm în continuare. Acestea sunt tot cinci la număr.

Prima clipă de înseninare se petrece când Dalila, la Paris, își găsește frațele după mamă, pe sculptorul și arhitectul Alexandru Petreanu. Apoi, sculptorul Alexandru Petreanu își descoperă tatăl, pe pictorul cu același nume, care devenise o celebritate în mânăuirea penelului și senator în Parlamentul european de la Strasbourg. Cu această ocazie, Dalila și sculptorul află că au o soră la Paris, Vivienne, studentă la Arte Plastice.

Al doilea moment fast constă în faptul că familiile sculptorului și pictorului de la Paris sosesc în România ca s-o cunoască pe Victoria, mama Dalilei, și astfel foștii iubiți din studenție se reîntâlnesc.

Al treilea moment miraculos rezultă în urma faptului că Dalila scapă cu viață după ce se aruncase în fața trenului.

Al patrulea moment constă în grațierea lui Alexandru Petreanu, sculptorul, și a lui Matei, inginerul chimist, de către Președintele României.

În sfârșit, se pun la cale nunțile: Victoria cu pictorul Alexandru Petreanu; Dalila cu Matei; studentul bucureștean Teodor cu Vivienne.

*

**

Romanul Anetei Țăru Pioară, *Dalila*, este rodul imaginației creatoare. Autoarea posedă talentul de a închipui întâlniri fabuloase, așa cum am văzut înșirând momentele faste. Dar nici cu momentele dramatice nu se dezmințe.

Dalila nu este trădătoarea din Biblie care taie părul lui Samson, în care stătea puterea sa supranaturală, fiind o fiică a filistenilor, ci opusul acesteia, pură și morală.

Romanul semnat de Aneta Țăru Pioară este modern, dramatic. Autoarea știe că creeze personaje puternice, memorabile. Chiar dacă unele evenimente sunt tragice, ele sunt prezentate cu detașare mioritică și nu înspăimântă. Efectul de catharsis îmi pare evident.

Stilul este clar, direct, colocvial. Cartea emoționează și se citește pe nerăsuflăte.

1 Marcel Miron, *Vise pe Tabor*, cu o prefață de Theodor Codreanu, Editura Timpul, Iași, 2021.

2 Lina Codreanu, „Anticamera lui *măine* în lirica lui Marcel Miron”, în „Lumină Lină”, An XXV, Nr. 4, p. 77.

3 Cassian Maria Spiridon, „Poeme din anticamera vieții”, Editura Timpul, Iași, 2020, Coperta IV.

4 Mircea Platon, „Poezia reperelor fundamentale”, în „Convorbiri literare”, Anul CLIII, nr. 4 (292), p. 151.

FRANCE, MÈRE DES ARTS

Fărâme din «Poemul (anti) pedagogic» al unui prof de French

1. „Je vous salue, ma France, aux yeux de tourterelle”

Intrasem în anul XLII al existenței. Dețineam primul pașaport de când mă știam. Îl solicitasem cu câteva luni mai devreme, când mai lucram la Junimea, pentru a ajunge la Chișinău. N-a fost să fie, astfel că prima viză a ajuns pe el de la ambasada Franței. Pentru «*long séjour*», în cadrul unui ciopor de «mobilitate Tempus», pilotat de A. C., fostul patron de la «Alma Mater». Revista în care debutasem cu două decenii mai înainte, lukăcsifiind structuralist și semiotic.

La cele patru decenii bătute pe muchie, fotografia de pe pașaport îmi aduce aminte de niște versuri ale lui Verlaine: „Je suis venu, calme orphelin, Riche de mes seuls yeux tranquilles, Vers les hommes des grandes villes: Ils ne m'ont pas trouvé malin”. Așa a început povestea mea cu Hexagonia.

Și totuși, în spate, purtai niște ani. E timpul să-i aduci la suprafață, că doar n-ai să procedezi precum Tănase Scatiu care – după terminarea fabricii de profesori de marxism prin anii 70 (deghizată sub denumirea de „facultate de filozofie”, pentru că se mai pomeneau și niște „precursori ai clasicilor”) – a trăit în afara timpului și se naște profesional după 1990, vânzând ca „retailer” ceea ce cumpără cu vagonetul din arhivele de partid și de stat.

„Les jeux sont faits rien ne va plus”

Ceva s-a prăbușit când ai ales Liceul Industrial Metalurgic din Galați. Vizai Liceul Căilor Ferate (profesorii primeau permise de călătorie gratuite, ca angajații sistemului feroviar), dar n-a fost să fie. La două sau trei sutimi în față (avans „câștigat” pe bază de scutire la sport, materie unde fuseși potcovit cu media 8), o colegă de grupă ți-a „suflat” postul. Ai încercat s-o conțesti pe baza activității de uasecerist¹ (trei ani cu timp masacrat de ședințe, activități) dar nu ți-a mers: deși n-o văzuseși lucrând în timpul facultății, a adus o adeverință și atunci ți-ai amintit: în ultimul an se alăturase „consiliului pe facultate” într-o comisie fantomă („profesională”), fără prea multe obligații.

Aveam să ne întâlnim cu ea în perioada stagiului obligatoriu (până la recrutarea ei la catedra de franceză) și ulterior. Dar personajul e colateral, la fel ca multe altele, pentru că, în fond, retroviziunile ne privesc doar pe noi, doi absolvenți căsătoriți, părlți, fără pile și fără poziție socială parentală (nici tu medic, nici tu inginer sau măcar un profesor), contând pe casa părinților ei ca domiciliu în momentul alegerii postului.

Acum, stând strâmb și judecând drept, alegea îndrepta câteva din incidentele prin care ajunsese spre vârful piramidei la absolvirea facultății. Terminând liceul cu o medie în jur de 9, îmi propuneam ca obiectiv media 8 la sfârșitul studiilor universitare, o medie suficientă pentru a ocupa un post la țară, eventual în micul târg unde făcusem două clase și două trimestre la începutul școlarității. *Lipsă de ambiție*, ar spune orice observator, continuată apoi timp de patru ani, când nu am vânat nota maximă la toate materiile, învățând ceea ce-mi plăcea, dar căutând câte ceva care să mă intereseze la orice disciplină, punând întrebări incomode la seminar, trecând peste „cursul magistral” și alegând din el ceea ce-mi dădea repere pentru vagabondajul intelectual personal.

Iar dacă e să caut un responsabil, evident că e „prof” de filosofie. Obligat să „recruteze” candidați pentru intrarea în partid la sfârșitul liceului (ca „pepinieră” a activului asociațiilor studențești, modă la care s-a renunțat ulterior), s-a orientat asupra mea la clasele de umanistă: condiție socială modestă, fără purici la dosarul familiei², rezultate bune la învățătură, cu șanse mari pentru admiterea la facultate. Când mi-a făcut propunerea, mi-a spus că primirea în partidul conducător avea să-mi priască, „te știu ambițios”... De unde mai scoseși și asta? Doar pentru că terminam cu cea mai mare medie din două clase de „umanistă”, deși eram „fils de rien”, purtam o manta de ceferist modificată (prin înlocuirea nasturilor metalici) pe post de palton, răspundeam „pozitiv” la solicitările profesorilor – de la trupa de dans la cea de teatru și la revista liceului? Figura lui Rastignac mi-a fost astfel zvârlită în față, inconștient poate din partea profesorului, nu fără

un *background* psihologic – el însuși provenea dintr-o familie cu ceva stare, în familie existau ceva proprietari, deposeați în urma „naționalizării”, dar oricum...

Prin urmare, am acceptat catapultarea pe „calea politică”, hotărât să nu am ambiție și să răspund doar când sunt solicitat, precis, punctual, „profesional” – cum se zice azi, dar fără a căuta să fiu pe placul șefilor și, mai ales, fără a vâna funcțiile. Simțeam că pozițiile avantajoase nu-s pentru mine, iar celelalte aveau să vină oricum.

La terminarea facultății fusesem „nominalizat” pentru un post la catedră, urma să am confirmarea după „repartiția ministerială”, dar, judecând la rece, pe baza a ceea ce am aflat după o jumătate de veac, șansele reale erau mici: după calculele făcute retroactiv, erau cel puțin cinci propuși, disponibilitățile de încadrare nu erau pentru mai mult de doi sau trei și eram singurul care nu se născuse „fils de...”. Și asta pentru că, dincolo de ideile comune despre perioada comunistă (copiii cu dosare proaste erau victime ale regimului), după perioada lui Dej nu se mai purta obligatoriu „originea sănătoasă” (pecete sub care intraseră în catedrele universitare câteva serii, până prin 1966).

Erau preferate evident odraslele noii elite (politice, administrative, dar și din rândul intelectualilor de școală nouă), însă grija părintească a partidului se apleca uneori și spre progenituri ale vechii elite, cu părinți respectabili, unii trecuți prin detenție sau marginalizare timp de două decenii, chiar dacă, adesea, beneficiarii erau mediocri. Pentru primii, era vorba de răsplătirea serviciilor în con-

Echilibr

struirea noii societăți, pentru ceilalți, o compensație a suferințelor și un avans pentru fidelitatea față de regim. Niciunul dintre cei integrați astfel nu avea să dezamăgească așteptările partidului, lectura dosarului personal întocmit de Luca Pițu mi-a arătat că *fica/fiul lui* (doctor, profesor – de școală nouă, dar și de școală veche) s-a dovedit mai plin de zel decât ceilalți, alăturându-se celor care datorau totul „vremurilor noi”. Cu diferența că ultimii beneficiaseră de admitere la facultate pe bază de „discriminare pozitivă” (locuri rezervate, media de admitere nu intra în concurență cu lista celorlați candidați), recrutare preferențială (pentru asigurarea „proporționalității sociale”).

Născut prea târziu, am făcut parte din valul celor fără avantajele „originii sănătoase”, dar purtând stigmatele claselor de jos: având acces limitat la cărți de referință, reușitele erau privite ca fiind rodul unei ambiții nemăsurate. Poate chiar nerușinate: în momentul fatal – cel al repartiției – intram în terenul de joc al celor provenind din familiile „cu educație”. Iar faptul că, la înscrierea în facultate, eram deja „membru” și că, fatalmente, a trebuit să accept funcții „pe linie de asociație” nu era în favoarea mea, colegile/colegii care-și puteau vedea nestingheriți de studiu și de viață de student mă priveau ca pe un fel de parvenit, favorizat de profi în virtutea „activismului” sau – când era limpede că lucrurile nu stăteau astfel – pentru că eram un tocalar, nu intram în cercurile lor la distracție (starea financiară nu-mi permitea, situația locativă nici atât), nu „ieșeam” cu nimeni... Nimeni nu-și închipuia că în spate

nu era ambiția, ci disperarea, ajutată doar de o serie de date innăscute: o bună memorie vizuală și sensibilitatea acustică, exact ceea ce trebuia pentru a face față studierii unei limbi ca franceza.

Dar aici poate că ar fi bine s-o iau de la început...

Cum ajunge fiul unei „scriitoare de vagoane” să intre la secția de franceză

Nu-i venea să creadă că primul născut „intrase la facultate” – cum se zicea pe atunci. Și nu oricum, era pe poziția a zecea, deci urma să aibă bursă, lucru foarte important când mai ai doi copii de întreținut dintr-un salariu modest, la care se adăuga, de doi ani, pensia de moștenitor de la soțul defunct, valabilă pentru fiecare dintre ei până la vârsta de douăzeci și cinci de ani dacă urma studii.

Lista era afișată la înălțime, ea era scundă, ajungea cu greu să citească numele, l-a localizat în partea de sus a paginii format A4. Era a doua zi după afișarea rezultatelor, ea a cerut să o ducă acolo, să vadă cu ochii ei. În apropierea geamului folosit ca afișier, la intrarea de protocol a Universității, cea deschisă pentru evenimente, se aflau mai multe doamne, veneau să vadă probabil rezultatul pentru cunoștințe, fie pentru a-l transmite, dacă respectivii nu erau din localitate, fie pentru a verifica dacă X sau Y nu se lăuda cu media de admitere a progeniturii. Citeau cu voce tare numele și, când dădeau de numele unui localnic, îl localizau prin raportare la părinți. Ajungând la poziția a zecea, una face: „uite și primul băiat de pe listă, o fi fiul radiologului M. sau al chirurgului cu același nume”. Mama admisului n-a suportat, a spus tare „nici vorbă, e fiul unor părlți, maică-sa e ceferistă”, contrariindu-le pe analistele listei candidaților prin voce și tonalitate. Au tăcut mălc, jenate și au renunțat la comentarea numelor.

Notă*

Pe măsură ce relatea scena de mai sus simțea că „y a quelque chose qui cloche” în poveste. De fapt, cel care le-a scandalizat pe distinsile burgheze ale „epocii de aur” era chiar el, singur fiind la vizionarea tabelului, imediat după afișare. I-a povestit cele întâmplate când au mers împreună la Universitate, mai ales că reacția lui venea ca urmare a altei întâmplări.

Când s-a înscris, s-a întâlnit, la coada enormă de la secretariat (erau circa patru sute de locuri și o concurență de cinci pe unu doar la franceză, în total peste o mie cinci sute de dosare) cu absolvenți din toate colțurile țării. A localizat vreo trei sau patru candidați întâlniți în „tabăra de creație literară” din vara lui 1968, din localitatea Gâlma, nume poetic din județul Dâmbovița. Mai mulți erau însă, evident, bășinașii dintre Copou, Bucium și Cetățuia (pentru a pomeni cele mai cunoscute coline ale Iașului), vreo cinci din același liceu, încă vreo câțiva întâlniți la cenaclul Casei de Cultură a Tineretului și Studenților, la activități culturale și concursuri între „liceele de renume”. Și-au zâmbit, au schimbat câteva vorbe pentru ca, în momentul așezării la coada pe secții, o domnișoară care terminase la „Oltea Doamnă” (școală rebotezată „Mihai Eminescu” în anii socialismului) să-l întrebe contrariată: „te înscrii aici? credeam că mergi la română”. Era fiica profesorului de biologie din clasa a noua la „Emil Racoviță”, o persoană draguță, amabilă de altfel. Întrebarea putea fi citită în două chei: era cunoscut ca „literat” (publicase două articole, penibile de altfel, în revista liceului), deci era firesc să se îndrepte spre studiul limbii și culturii naționale; acolo însă, mediile de intrare erau mai mici, franceza era evident pentru cei venind de la clasele unde preda celebrul Măcăreanu. Nu știu cum o fi reacționat văzând rezultatul, ea se afla puțin mai jos pe lista admișilor.

1. Intitulat Uniunea Asociațiilor Studențești (UAS), „sindicatul” tinerilor studioși și-a dat arama politică pe față pe vremea lui Ceaușescu, fiind rebotezat (UASCR – Uniunea Asociației Studenților Comuniști). Astfel încât, *de facto*, intrau sub umbrela Partidului și a Uniunii Tineretului Comunist și cei care, în timpul liceului, evitaseră adeziunea la acele organizații.

2. Există unul: tatăl plecase pe frontul de Est ca voluntar. Dar cum părinții erau despărțiți, „vinovatul” decedase, iar situația militară a acestuia nu era limpede, faptul a rămas în umbră.

Nicolae BUSUIOC

Între lucruri, timpul

Poemele noului volum *Între lucruri, timpul*, sub semnătura lui Ștefan Amariței (Timpul, 2021), ne trimite într-un fel spre „muzica și poezia obiectelor”, poate și ca o consecință a relativității cunoașterii omului în raport cu relativitatea cunoașterii generale. Avem de-a face cu o interesantă viziune lirică a cărei țintă este reamintirea istoriei spiritului ca destin uman legat de cel cosmic. Dar până la un asemenea destin nu putem să nu menționăm că, după Platon, poezia este un lucru gingaș, înaripat și sacru, ea se petrece inițial printre fapte și obiecte obișnuite, ajungând până la urmă în imediata vecinătate a timpului, timpul care se amestecă în toate. De la planul vieții reale, unde poezia se adresează mai mult părții din ființa omului, la planul transcendental, unde întrebarea, meditația și revelația își ocupă locul cuvenit. De la „În urma ta rămân lucruri neînsemnate/ păsări cu aripi rețezate/ furnici derutate/ o iederă prăbușită la pământ/ un avion trândăvind la soare/ un val răgușit/ eșuat pe nisipul plajei pustii/ nu e nimic precis/ nimic rău sau bun/ pare că viața a șters-o pe furie...” la „Fără lumină în veci n-am să găsesc drumul/ Înăpoi prin galeriile întortocheate, fără sfârșit./ Sunt atât de sigur de asta, că mă apucă groaza./ Doamne, Dumnezeu! Acum știu unde mă aflu!” e tocmai drumul pe care merge poetul, de la *gesturile și cu felul de a fi*, pierdut printre lucrurile efemere, indecis în sentimente și fără cuvinte, până la *Fotografia în raza cuantică a lumii*, aici gândurile devin ciudate și o secundă simte ghiara spaimei, rătăcit în același timp între misterul omului și *fanta universală*. Până și pitecantropul vrea ca pământul să lunece spre „alt tărâm mai uman”.

Ștefan Amariței se regăsește, ca și în precedentele sale volume lirice *Plaja* (1995), *Pe malul Aheronului* (1999), *Psalmi* (2004), *Foamea de timp* (2006), *Faldurile nopții* (2012), *Lumina navigatorului* (2014), *Eșarfele somnului* (2016), în stil și imaginație, în temele sale obsesive: ființa, timpul, spațiul, ideea, reflecția, metafizica, semantica mesajului poetic, sentimentul uman, lumina celestă și nu în ultimul rând misterul. Misterul îl urmărește cam peste tot de parcă enigma, criptică și neînțeleasă, ar avea puterea magică de a ascunde miraculos sufletul, ca apoi, prin „descăntec” să-l scoată la lumină așa cum este, gol, viclean, amar, din fericire și iubitor, generos, nobil. În *Între lucruri, timpul*, poetul își dezvăluie gândul reflectat ca-ntr-o oglindă cu proprietăți ciudate, preluând răsfrângerea cuvintelor în direcția scrutării și analizei, încât chipul poetului și verbele sale capătă înfățișări și exprimări simbolice. Omul e supus destinului prescris încă de la începuturi. Un destin învăluit când de o căldură plăcută cu lumina ei mângâietoare, când de un val tulbure al fluviului de tristeți apăsătoare: „De când a pus stăpânire pe mine,/ Neliniștea crește mereu, tulburătoare./ Răvășit mi se pare că aud o chemare/ De dincolo, din nevăzut, pe care n-o înțeleg./ Parcă-s un cal hăituit de cineva./ Simt că mă strunește și nu știu ce așteaptă de la mine...”

Meditația asupra lucrurilor care ne înconjoară nu-i de dus în derizoriu, nici redusă la o desuetă înțelegere a existenței în sine. Amintirile și simțămintele dintr-un timp pulverizat revin exploziv în poemele lui Ștefan Amariței, revin ca o hrană de spirit care mai îndulcește atmosfera vieții. Poate și din instinct poetul are senzația că timpul „între lucruri” este dispus, măcar din când în când, să ne susțină visele, jinduie și pierdute până la urmă printre fantasmе beznei. Totul e ca pacea să revină ca o sărbătoare de primăvară

mult așteptată. Sunt aceste idei nu neapărat încărcate de solemnitate, nici ieșite dintr-un psalm al penitenței, sunt mai curând chemări către ecoul celor care „te urmează pretutindeni”: „pătrund discret pe tărâmul cuvintelor/ acolo în dicționare/ așteaptă să fie revelate/ stau pitite în forme diferite/ există numai calm și prospețime/ în foile intacte/ iată-le/ mute și imuabile/ în proba de vorbe goale/ ai răbdare/ dacă sunt insignifiante/ așteaptă dacă te provoacă/ ele vor să se împlinească prin tăcere și imagine/ nu forța cuvintele să se desprindă din pagină/ nu adula verbul pierdut/ acceptă-l în formă definitivă/ și concentrată/ acceptată de el însuși/ cuvintele se vor admirate/ fiecare are mii de fețe secrete în spațiu/ pe fața neutră/ așteaptă răspunsul la întrebarea/ ți-ai dezvăluit conștiința/ mereu în căutare alertă?...” (Cuvintele te urmează pretutindeni).

Volumul liric este sugestiv structurat din cele două părți: *Fereastra soarelui albastru și Metamorfozele ființei mature*, urmate de o cuprinzătoare *Addenda cu Între lucruri, timpul* (care dă și titlul cărții) și *Fotografia în raza cuantică a lumii*, adevărate epopei nu numai ca lungime, cât și ca mărturisiri profunde de sine, un cutremur răscolitor de simțăminte și observații, de „cântec exotic”, „voci strănii” și „strigăt de moarte”, de umbre și oameni străini, de sentimente obscure și oglinzi ale spaimei de parcă asistăm la o desfășurare de întâmplări apropiate de macabru, cu răsfrângeri vulnerabile și trecătoare. Este bine

că-s trecătoare. Printre rânduri, totuși, întrevădem omul ca o sumă de contradicții, pentru că în structura lui este o continuă opoziție dar care nu reduce coexistența opuselor, de unde vorba memorabilă că două lucruri nu pot fi în același timp adevărate. E ca și cum ne-am privi în oglindă, nu arătăm atât de rău, dar nici bine, mai curând părem ca niște intruși ce tot se miră de ce suntem aici, pe pământ și printre lucruri. Din spatele oglinzii ne pândeste arțăgos *timpul*, tot timpul.

Și în acest nou volum, Ștefan Amariței ne convinge că este stăpân deplin pe expresia lirică, că ochiul său poetic este atent și la esența cotidianului într-o viziune comunicantă cu lumea și cu întrebările omului, mereu aflat în fața timpului neiertător. Poate și din acest motiv și-a „umplut mintea cu iluzii”, nu iluzia, ca o himeră ce este, ne duce în lumi doar visate, într-o irealitate ademenitoare? Revenirea la adevăr e tulburătoare pentru că poetul dă peste „lecția remușcărilor în noaptea de vară”, peste „picătura morbidă care te scapă de o existență obscură” sau peste „pervertita ficțiune a sângelui”. Poemele lui Ștefan Amariței sunt un fel de oglinzi retrovizoare în care poți să privești nu atât lucrurile în sine, cât ideile izvorâte din jurul lor, cu viața previzibilă și rutinieră din trecut, dar mai ales din prezentul mereu la răscruce. Poți rezona cu lumea captivantă și incomodă în același timp din jurul tău, se impune însă o anumită asceză, care ocolește măruntele întâmplări și fapte pentru a ne opri la esențe. Poetul surprinde și în această carte dramatismul grav și crucial al vieții, de fapt dramatismul însoțitor al existenței omului.

Reflecțiile sale lirice vin din măreția simbolurilor și esențelor lucrurilor materiale, reflecții ce se disting prin spiritul pătrunzător de observație, suplețe și abilitate, dar și prin absurdul unor confluențe dintre realitatea palpabilă și alegorizarea imaginilor figurate sau personificate. Toate se adună în cercul timpului, unde emoțiile poetice sunt selectate într-o mare diversitate de inflexiuni. Ideea de bază care se impune din întregul volum este necesara relație cu exteriorul nostru pentru ca exilul interior să ființeze.

nostalgia duratei

Marian POPESCU

Vocea și scrisul

O surprinzătoare invitație de a participa la evocarea, omagierea lui Florin Faifer mă face să îmi întreb memoria despre anii '80. În timp ce sora ei, memoria *afectivă*, mai rapidă, mă apropie în timp de cărturarul ieșean plecat dintre noi în 2020.

Le las, în continuare, să vorbească între ele și să mă ducă spre domnul Faifer, apoi spre Florin.

– Primul lucru despre el care îți vine în minte acum, în 2022 ?

– Fără îndoială, *vocea* lui.

– Dar ce avea așa special ?!

– Păi, nu era numai o voce, la telefonul fix. Modulațiile glasului, frazarea în care nervul umorului care se iuțea spre ironie răzbăteau precum capul de sub apă al înotătorului de cursă lungă. Făcea... pauze de respirație ca și cum părea să vrea să ne și putem vedea. Ceea ce s-a întâmplat, mai târziu.

– Dar cum îl vezi acum?

– Simplu, dar și complicat, o figură distinsă, a unui om de litere, de carte, o gândire critică ajutată de o erudiție solidă, nu de frișcă, ci de vitaminele de bază ale istoricului literar. Cu ochelari, cu răbdare exemplară, cu manifestările de curtoazie intelectuală venind din lumea *mai veche* care contrastau cu peisajul *omului nou* al perioadei.

Pauză.

Apare criticul. Însoțit de bibliotecar. Vorbesc între ei și sunt de acord în ce privește figura istoricului literar, teatral, a cărturarului. Căutând în bibliotecă, bibliotecarul îi dă criticului câteva volume. În ordine cronologică.

Mă uit peste *Faldurile Mnemosynei* (1999) și-mi reamintesc că nu prea îmi plac titlurile acestea ușor prețioase, dar care...intrigă. Alăturarea de Mnemosyne, zeița Memoriei și mama Muzelor, a «faldurilor» îți revelează imediat ce intrigă: falduri, adică pliuri ale... creierului, adică memoria care are pliuri, cotloane unde descoperi sau ies la iveală lucruri neașteptate, neprețuite. Și în carte dai peste aceste cotloane unde scriitorul devine rapid evocator, portretist și iscusit lucrător al Cuvântului. În dedicația către mine percep, acum, zâmbetul de atunci, dar, poate și ironica speranță a schimbării: «campion al luptei pentru un suflu nou în mișcarea noastră teatrală, acest op... pluritext.» Domnul Faifer m-a «desenat» impecabil căci asta făceam public în acei ani. Iar «pluritext» e o referință de umor la Unitext, editura pe care o creasem pentru UNITER.

Să mai vedem. Da, uite, *Pluta de naufragiu*, 2002. Adică nu de salvare! Scriitorul Florin Faifer aruncă aici colace de...salvare literară, prin micro-portrete – el le numește «figurine» – ale unor scriitori români uitați sau marginalizați. Și atrage admirația lui Paul Cornea care îi prefațează cartea. Dar, în dedicația pentru mine, el face o referire care m-a trimis, acum, înapoi în timp, timpul în care sunt gesturi/eforturi ce trebuie făcute căci unii oameni le merită, iar astfel sentimentul de curtoazie intelectuală și de apreciere devine evident: «cu mulțumiri pentru frumosul gest de a fi venit alături de mine într-un moment semnificativ al carierei pe care o desfășor». Florin Faifer începea cariera universitară și am acceptat atunci să fiu în comisia sa de concurs. De altfel, aveam să aud că seminarele, cursurile sale numai anoste nu erau și atrăgeau căci el avea talentul de face ceva arid să rodească.

Apropos de cursuri, Florin publică *Incursiuni în istoria teatrului universal (de la origini până în Renaștere)*. *Theatrum Mundi* (2010), pentru care m-a rugat, telefonic, să fac Prefața. Aici, îmi exprimam surprinderea privind talentul scriitorului în aceste «incursiuni», de a crea atmosfera, contextul în care personaje și autori par să fie convocați la un conclave peste timp. Istoria teatrului, în «tratamentul» literar-filologic al lui Florin Faifer, e nu numai suportabilă, ci chiar atractivă față de aridele cursuri, manuale care îndepărtează studenții. Dedicația lui: «Cu mulțumiri eterne!»

La un telefon, mă anunță, calm, despre pierderea vederii. Progresivă, inexorabilă. Vocea mai păstrase puțin din căldura umorului binecunoscută multora. Mi s-a strâns inima și-mi aduc aminte că mi-am exprimat compasiunea și intenția de-a vedea dacă îl pot ajuta.

Plecarea dintre noi a lui Florin Faifer micșora dureros acea lume a decenței, a bunului simț, a umilității celui care știe, a eruditului pentru care minusculul putea deveni majuscul prin scrisul său. A celui care muncise enorm pentru fiecare text, pentru acele peste o sută de articole din celebrul Dicționar literar ieșean, pentru teatru – cum să uit *Arlechin*, celebra atunci revistă de cultură teatrală a Naționalului ieșean ? –, pentru dramaturgia română. Între trăsăturile sale de caracter, admirația și generozitatea față de ceilalți. M-am numărat printre cei cărora Florin le-a făcut «portretul» sub forma unui medalion în *Dacia literară*. El avea, fără îndoială, harul de a folosi ingenios pânza și tușele de culoare cele mai potrivite.

Scriitorul Florin Faifer rămâne în istoria literară pentru că i-a dat viață cu fiecare pagină. El a făcut ca muzeul literar să fie frecventabil indiferent de epocă. Cărturarul atent a dezvoltat cu pasiune plonjeul în timp pentru a readuce în actualitate piese de teatru, cărți, oameni, evenimente. Între clipă și durată, scriitorul Florin Faifer a desenat cu talent incursiuni într-o geografie literar-teatrală uimitoare.

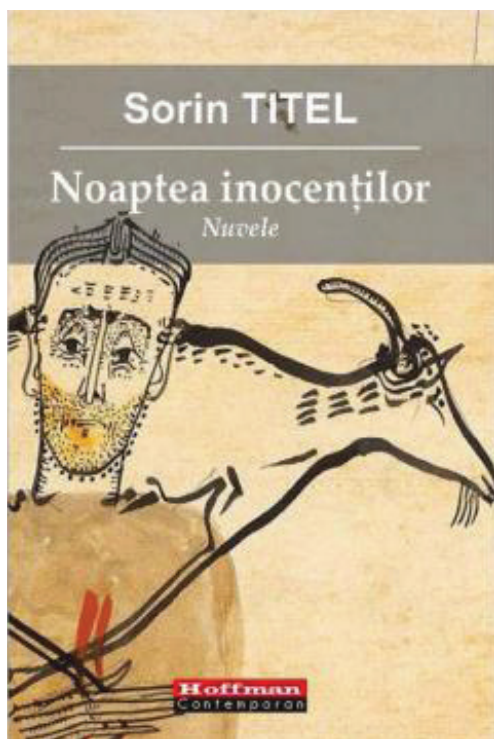

Sorin Titel și „Simțul vieții” (II)

Născocită și văzută, deopotrivă, proza lui Sorin Titel se rupe de context. Viața pusă în roman nu se restrânge la o literatură a experienței; reinventată, ea nu se mulțumește cu impulsul resentimentar, transformând ficțiunea biograficului într-o proză politică aspră, demitizantă. Față de un Paul Goma, bunăoară, care – la rândul-i – caută o compensare în imaginar (Marta Petreu l-a și considerat un „fantasmator”) pentru a ieși din inconfortabila realitate, Titel nu transformă pagina într-un document și nu are o reacție etică (în sensul unei violente depoziții). Șocurile Istoriei, subiectivitatea rănită rezonază stins, în fundal, deoarece Titel are oroare de circumstanțial. Pentru el, agresiunile Istoriei se tocesc într-un nimb luminos, lumea în care respiră purtând un iz bolnăvicios, se încarcă cu o sadoveniană înțelepciune contemplativă. O istorie fabuloasă și plauzibilă curge într-un desen mitografic, ritualurile existenței au o desfășurare molatică, atingând dulcea împăcare. Clipa prezentă, oricât de mincinoasă, aruncă un vâl de melancolie peste sămburele vieții, în amestecul indicibil de bine și rău. Expurgată de violențe, calma idealitate, stinsă, vlăguită își dizolvă personajele într-un freamăt blând, învăluitoar. Suntem dincolo de Istorie. În relația artă/eveniment, Titel nu palpează vecinătatea cauzelor, tensionând câmpul politic, ci ordinea naturalului, îngemănând moartea și viața. Caută, așadar, un refugiu contemplativ. Sperând că binele solar va birui întunericul. Că omul împovărat, cutureierat de o durere neputincioasă și nu personajul eroic, statuar, de o măreție voluntară își duce soarta în lume, corectând vectorul destinului. Tragical se revarsă peste o lume a opulenței, ce părea ocrotită în faldurile intimității.

*

O mobilitate derutantă (și iritantă, pentru unii) a însoțit, așadar, paginile de început ale lui Sorin Titel. Scriitorul, avid de a ști, devorator de cărți, permeabil, pătruns de tentația înnoirii, avea pasiunea intelectualității; proza sa, însă, atentă la compoziție, pe anumite porțiuni afișând, chiar ostentativ, un „exercițiu supraexpus”, își „îngroapă”, benefic, preocupările tehnice în epic. De la primele cărți i s-a recunoscut dexteritatea; dar acele exerciții de digitație, atacând subiecte cu implicații didactice și convocând bateria procedurilor cinematografice, nu anunțau, să fim drepti, romanele ce aveau să vină, urcând spre o *miză* care va exploata inteligent virtuozitatea tehnică deja câștigată. Încât, călătorind spre izvoare, ne va fi greu (dacă nu imposibil) să descoperim în primele pagini titeliene embrionul viitoarei opere. Să fie *Copacul* (1963) o colecție de proze „nevinovate”? Să amintim că, în *Prefața* ce însoțea volumul, anunțând un tânăr prozator „de mari nădejdi”, D. Micu, prefațatorul, făcea, pe baza acelui eșantion epic, observații esențiale: autorul, căutând banalul „cu adevărată ostentație”, era interesat de recuperarea purității morale. Sunt aici multe texte, de care Titel se va despărți fără umbra vreunui regret. Dar și subiecte abia palpate, reluate și dezvoltate apoi, sămburi epici ai unor opere care vor „înghiți”, rescriind aceste încercări, puzderia personajelor migratoare. Iată, o Nușcă apare în *Soacra*, nora pricinașă fiind „pornită pe dușmănie”; descoperim în *După-amiază de vară* pe baba Ana și baba Cuca la plivit de ceapă; ultima va lua un contabil în gazdă în *Dealul Cerului*; în *Căldura*, lângă sanitarul ce *trebuie* să afle adevărul, se „ivește” moș Țârlea; sunt proze scrise cu îndemănare, dar fără vibrație. Unele anunță marile teme, obsesiile titeliene. În *Durerea*, beția lui Stoian îi provoacă o retrospectivă lucidă; el se zbate într-un „ocean de singurătate”, moartea femeii-copil (Stoian așteptându-i cu răbdare dragostea) retezându-i această iubire târzie; rămasă văduvă, Sofia vrea să devină contabilă, lepădându-se de durere; dar tinerețea nu poate muri în suflet (v. *Sofia*). Astfel de existențe singuratice (cazul Mamei în

Vara, acuzând tristețea despărțirii) se dezvăluie, „teoretizându-și” condiția. O discuție în cantină este definiție pentru amploarea pe care o vor cunoaște fixațiile tematice titeliene; nu e doar „scârba de singurătate” (v. *Onomastica unui adolescent*), ci e divulgată însăși carența afectivă, durerea celor care știu (și suferă) că nu sunt „destul iubiți”. Luca spune limpede: „fără dragoste nu putem trăi pe pământ”. Sufletul, golit de dragoste, tânjește; căldura pare „prielnică morții”, dușmănia strecurată între soți (*După ploaie*) provocând hotărâri brutale și regrete tardive (Florica va boci după tinerețea ei). Deslușim aici un iz poemat, reverberând bucolic, dar și o optică naivă, infantilizată chiar: Domnica va pleca la holdă cu cotorița, propunându-și să întâlnească „pereții cerului” (v. Într-o zi de primăvară); bătrânul și nepotul vopsesc gardul, în timp ce caii „nechezau duioși” (*Gardul*); un copil de trei ani, ajuns în fața podului, vrea să cunoască „o lume nouă” (*Zborul*). Mijesc și chemările erotice, adiind imbiator: Mitru își oferă în pauza de prânz un „supliment”, privind o fată (*Gerul*); Drăgan urmărește „pasul plutitor” al instructoarei (*Idilă*); Ana, în *Iarnă fierbinte*, are sufletul înghețat, fiind înstrăinată de cele din jur; în fine, visându-se mireasă, protagonista

din *Dimineață* e încercată de o „dragoste speriată”. Insuși prozatorul, amuzându-se, pune sub lupă condiția textului publicabil („scriitorul” fiind în fața bacalaureatului), rememorând discuțiile cu redactorul-cenzor (*Trei săruturi pe o pagină*).

La ce bun acest ocol retrospectiv? Firește, nu în aceste texte de început este adevăratul Titel. Vor urma căutări febrile, nedomolite, fascinația experimentului. Esențial, proza lui Titel este o invenție, care se hrănește din amintire, cum s-a și spus. Odată cu Țara îndepărtată prozatorul se „cumințește”, modernismul său e ținut în frâu. El descoperă o lume strălucitoare și stătătoare, peste care coboară un calm mitic. Gestul său restituitiv trăiește prin forța concretului și pictura detaliului. În colcăiala întâmplărilor comune (conducând la o „pierdere a reliefului”, cum i s-a reproșat), de un dramatism infuzat, evocarea faptelor capătă o încărcătură ritualică; repovestite, recuperate, ele – în pofida registrului minor – rămân vii, compunând și nemurind o lume de o remarcabilă omogenitate și fraternitate. Sunt ceremonii și istorii expediate într-o lume „îndepărtată”, fabuloasă, trăind în patriarhalitate, cu personaje așezate, ținând de uriașe încrengături familiale, așteptându-și, cu seninătate, Sfârșitul, contemplând nostalgic anii cei tineri, viața și trecerea.

Vom recunoaște, astfel, că fabricitantul Titel, cel care – mânat de tentația înnoirii – a făcut de toate, se înduioșează, își privește cu blândețe și înțelegere personajele, acceptă un epic domol și o cronologie voit confuză, incontrollabilă. Dacă mai observăm că între fapte și relatarea propriu-zisă se interpun povestitorii, într-o veritabilă ștafetă (*filtrele* care încețoșează, dar, curios, și poetizează, curățind „evenimentele” de zgura lor existențială, purificându-le), dacă relatarea se „rătăcește”, acceptă acest risc, alegând mereu alte fire epice, cu episoade „lipite” și, în curgerea lor, descoperim, ieșind din umbră, fiii aceluiași destin, dacă, în fine, *medierea* de care aminteam nu înlă-

tură încrederea în celălalt, creditul nelimitat, bunătatea și candoarea revărsate peste lume, mai trebuie să spunem că această microscopie, această voluptate a amănuntului – aliind acuitatea realităților cu fărâma de miracol – coboară spre *adevărurile mari ale vieții*, testând temele fundamentale. Dincolo de ardoarea casnică (proprie și unui R. Fabian), dincolo de literatura domestică în care mișună oameni modești, trăitori în regimul sărbătoresc, descoperim o *reîntoarcere*. Sorin Titel parcurge un drum „de-a-n-doaselea”, știind unde va reveni. Având unde reveni. Dar această lume sedusă de ficțiune (și, astfel, recognoscibilă și recunoscută), trăiește sub eterna amenințare a umbrei. În fond, spiritul nu conține să se mire și nu cunoaște păcatul de a ignora căile generozității, de a „îngheța” frumusețea și splendoarea lumii într-o strălucire rece. Intrăm în timpul „mut” (blagian), în care inima e temeiul lumii.

„Romanele” din Țara îndepărtată – sesiza prompt Cornel Regman – propun o răspântie. Prozatorul care redescoperea atunci *povestirea*, combinând nostalgia dulce-amară a rememorărilor cu oralitatea învăluitoare a dialogului tolerant, urma să opteze, să-și afle drumul; părăsind extraordinarul (seismele Istoriei răzbătând surdizate în „povești”, acceptând că „ceva adevăr tot o fi în ele”) pentru a se scufunda în banalul domestic, demitizat, legănat de obiceiuri odihnitoare atemporale. Dincolo de pereții cuinei, vocea timpului istoric se destramă în povești „care umblă”; taclaua deconectantă se întinde, devierile epice se îndesesc. Avem, pe de o parte, garanția exactității: „poveștile astea din bătrâni sunt toate adevărate” – asigură mama; pe de altă parte, tot ea recunoaște că „lumea exagerează”. Aceași e și părerea faimoasei Eva Nada, preocupată de tăieți, supă, cozonaci, dulceturi, gemuri, creme etc. Încât, grozăviile războiului (care „strică” omul), toate întâmplările, adunate în rama epicului, devin o colecție de „istorioare” *auzite*. „Spun ce-am auzit” – ne previne Eva Nada, convinsă că cel care relatează „mai pune și de la el”, umple golurile narative („câte s-or mai putut întâmpla”). *Microromanele*, „înghițite” de Țara îndepărtată despică șuvoiul amintirilor, mângâiate de sentimentul întristător și alinător al timpului scurs, irecuperabil; reamintirea aduce un plus de acuitate, invenția (repetăm, poveștile care „umblă” sunt „unele întâmplare, altele nu”) vrea să explice fapte pe care nemilosul timp le șterge: „cât adevăr va fi în ceea ce voi născoci eu?” – se întreabă mezinul familiei Binder, investigând anii de dinaintea nașterii. În dezordinea aparentă a acestui epic aluvionar, lipsit de spectaculozitate, adolescența liceană a timidului Andrei este receptacolul; fie că e vorba de zăluda Dorca, huțulătoarea care, *suspendată în aer*, vedea lucruri „atât de minunate” sau de gemenii surdomuți și povestea încălțată cu cele două croitorese, fie că este evocată călătoria stranie, fără întoarcere, a doamnei Binder, cea coborâtă în ură („străcată la cap”, după moartea copiilor), Andrei descoperă înfricoșat un „sunet alterat”. Cuvintele au rămas în el, în pofida atâtor ani scurși, înmormântate în memoria primitoare; dar

amintirile, ca o fotografie ștearsă, sunt falsificate de un „adaus melodramatic”.

Cineva povestește „la întâmplare”; altcineva nu va interveni pentru necesarele corective, convins că „n-avea rost”. Eva Nada, „trasă de limbă” pentru că știe tot, recunoaște, la rândul-i: „ce-am auzit aia vă povestesc, măcar că eu nu cred c-o fost chiar așa”. Cu capul ei „prost”, căscând gura, amestecându-se în vorbă, nereținând sfaturile mamei care o dăscălește în permanență, Eva Nada, o femeie bătrână și bună, este o *purtătoare de cuvânt*; ea iese, sporadic, dintr-o existență neînsemnată, aureolată de aburii bucătăriei, „dându-se așa cu vorba” pentru a *observa* și comenta.

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (V)

Scrisoarea a VI-a. Luni, 3 februarie 1997 (continuare) Vai, draga mea, tare este greu de trăit la Paris, când vrei să faci economii. Sunt deja frânt, tocmai astăzi, când îmi propuneam să stau acasă și să scriu, neavând ore. Părintele Surdu îmi spune mereu, de câte ori mă vede, că nu vrea să mă mai țină, că are nevoie de cameră pentru oaspeți, că, oricum, mă deranjează oaspeții din camera alăturată, cu care împart bucătăria și baia, că, la rangul meu, mi se cuvine ceva mai bun etc. Și are dreptate, frigiderul este prea mic și-i cam mizerie peste tot, monseniorul neavând pe nimeni să-i facă menajul. Ți-am pus astăzi la poștă jurnalul de săptămâna trecută. Am umblat ceva timp după gazdă. Totuși, metrourul este obositor, mai ales când trebuie să schimb și să străbați uneori de 2-300 de metri de labirint subteran. Secretara domnului Pierre Bec, șeful meu, mamselle Caria, este foarte săritoare, l-a rugat pe profesor să pună la administrație o vorbă pentru a fi cazat în résidence universitaire, mâine am întâlnire cu funcționara de resort (aici totul trebuie făcut printr-o întâlnire fixată anterior, nu te poți duce pur și simplu la un funcționar). Chiria, mi se spune, este între 2400-3000 franci, în funcție de confort. Oricum, mai rău decât la monseniorul Surdu, cu 2500 de franci ai lui, nu poate fi.

Am urmat apoi și filiera BAPE, biroul de primire a profesorilor străini, de care am aflat în țară de la doamna Maria Pavel. Acolo, o aschimodie feminină de vreo 25 de kg și 60 de ani, după ce mă lasă să aștept o oră în picioare la coadă, îmi spune să vin mâine la 9, fără să mă întrebe ce vreau. Aici prețurile de cazare sunt mai mari, până în 3500 de franci. Oricum ar fi, popa Surdu mi-a pus în vedere ca până pe 15 ale lunii să mă mut. În cont nu mi-a intrat niciun salariu, aștept de pe o zi pe alta, trăind din banii împrumutați de Eliza (2000 franci), nu vreau să schimb din dolarii și mărcile pe care le am de cheltuielă. Mărcile mai multe (cele 6000, economisite din bursele anterioare) le țin tot timpul asupra mea (ca haiducii de odinioară, știi tu unde...), nu mă pot hotări să le schimb în franci și să le depun, încă nu am priceput cursul de schimb și nici nu știu cum ar fi mai avantajos. Valută străină poți depune de la 50.000 franci în sus. Am cumpărat astăzi pentru Dinu (ca să-l folosesc eu până vine el) un mic calculator de buzunar, un dicționar elementar în 6 limbi (franceză, engleză, germană, italiană, spaniolă, olandeză), care m-a costat 99 franci. Am căutat și un mic tranzistor să-mi iau, nu am găsit mai ieftin de 220 franci, așa că mai aștept. La prânz am mâncat cartofi prăjiți cu două ouă și usturoi (mușcat, nu mujdei). Mi-am făcut după aceea o tocăniță de cartofi cu felii de slănină. În loc de roșii, am pus ketchup și a ieșit cam dulce, dar voi avea mâine de mâncare. La cantină, încă nu am fost, n-am ajuns în Cité Universitaire. Și, uite așa, am pierdut cam toată ziua, am obosit și n-am lucrat nimic. Mă întreb dacă merită tot efortul acesta pentru câteva mii de dolari! Ca să nu mai vorbesc despre durerea și inconfortul despărțirii! Dar îmi spun că-i prea devreme să mă hotărâsc. Voi vedea peste câteva luni.

Viața-i o perpetuă fugă după himere. Acasă îmi spuneam și ne spuneam că nu trebuie pierdută șansa, aici îmi spun că nicăieri nu-i ca acasă. Homo, animal incertus. Reacțiile, comportamentul, așteptările sunt aici altele. Acum mă aflu într-stare de alertă, anunțul de dimineață al monseniorului Surdu m-a aruncat într-o stare de disperare. Am oroare de alergătură, vreau doar să stau singur, să citesc și să scriu, în așteptarea reîntâlnirii noastre. La poliție nu m-au chemat încă pentru cartea de long séjour, mai am o săptămână și îmi expiră viza provizorie, dar nu prea îmi pasă, bine că am contractul de angajare. Am fost astăzi și pe la mme Routier, doamna de la serviciul personal, care-mi ține dosarul, nu era acolo, mă duc mâine din nou să o pistonez să intervină la Prefectură. Am cumpărat din nou abonament săptămânal, 75 de franci, pentru metrou, umbli cât vrei prin metrourul parizian. Am constatat, totuși, că (biletul fiind 8 franci), dacă iei un carnet de zece bilete, ai reducere până la 4,5 franci biletul, deci zece bilete pe săptămână fac 45 de franci, și voi căuta să fac numai 10 drumuri.

Oare ai timp să citești cearșafurile umplute de con-

fesiunile mele? Scriindu-le, eu îmi ofer iluzia că sunt cu tine. Te iubesc nespun, te-am iubit întotdeauna și te voi iubi mereu. Mi-e foarte limpede că nu pot trăi fără tine, am știut-o mereu, dar nu prea am știut cum să ți-o spun.

Deci, pe lângă că este foarte scump, Parisul mai este și foarte obositor. Cred că am slăbit câteva kg bune. Dacă ai fi cu mine, totul ar fi altfel.

Am pierdut 2-3 ore ajutându-l să se mute pe vecinul meu de apartament, tânărul american Bogdan Manolescu, un specimen ciudat, plecat din România prin anii '85-'86, un fel de cineast, care vrea să-și ia un masterat în științe politice pe aici. Aseară m-am cam ciorovăit cu el, că nu prea vrea să plece din „apartament”, dar azi popa Surdu l-a trimis în noua lui „reședință”, la etajul patru, unde se ajunge prin niște scări abrupte și prin niște coridoare ciudate, cu tot felul de hârburi și ciobeie, ca în casele cu molii ale lui Călinescu. Moșul are vreo douăzeci de chichinețe d'astea prin toate colțurile, cam 3 pe 3 metri fiecare, cu o simplă chiuvetă în cameră și atâta tot. Baia-i comună, frecventată de fel de fel de ciudați, magrebini arabi, negri, majoritatea însă români. Totul pentru 1700 de franci. Până la urmă l-am ajutat pe bietul băiat să își încropească un pat încă și mai bun ca al meu, din patru saltele relaxa puse una peste alta. Am găsit într-un colț al podului și un frigider foarte mic și, tot prin pod, un fel de

În fața „biroului” de lucru, 1 rue Cîteaux

primus liliputan, de fiert doar un ibric, cu butelie și cu un grătar de sârmă, ca acelea de turism. Așa că, dacă punem la socoteală și micul birou și dulapul din cameră, plus căldura acceptabilă, chichineța lui Bogdan a devenit drăguță, m-aș mulțumi și eu cu ea! Pentru 1700 de franci?! Dar moșneagul mi-a spus clar, până pe 15, d-le profesor, vă mutați undeva potrivit pentru rangul d-voastră. Așa că mă așteaptă zile grele, de alergătură. Americanul meu, care spune că a umblat mult prin Paris, zice că ceva locuibil cât de cât nu găsești decât de la 3000 în sus. Voi vedea. Oricum, e două noaptea și nu pot dormi de deprimare, cu toate că noaptea trecută nu am ațipit decât vreo 2-3 ore. De lucrat, nici pomeneală, așa că îți scriu. Ar fi fost minunat dacă popa mă lăsa singur în două camere, dar n-a fost să fie. Bine că am scăpat totuși de Bogdan, care-i un biet ratat, urâște America, fiindcă nu a avut succes, visează să ajungă un Spielberg, habar nu are pe ce lume se află, aseară m-a făcut „comunistule!” După ce l-am ajutat atâta! Dimineață și-a cerut iertare, mă ține de vorbă tot spovedindu-se și vânzându-mi gogoși. Mă irită, dar mi-e și milă de el, într-un fel. Ce-o fi mâine? Ce mă așteaptă? Am studiat harta, mi-am făcut traseul pentru mâine, deși m-am săturat de metrou. De la M. D. Gheorghiu știu că Al. Călinescu s-a mutat în afara Parisului, unde-i mai ieftin, dar biletul sau abonamentul la tren plus metrou te aduce tot acolo, nemaipunând la socoteală oboseala. Oricum, cu Dumnezeu înainte! Mai rău e că mi se termină snagoavele luate de la București și va trebui să mă las de fumat, căci țigările sunt enorm de scumpe.

Președintele Emil Constantinescu este sau va fi la Paris, se va întâlni cu diaspora, cea de dreapta, fiindcă foștii vechiului regim, încă oploșiți prin diferite cotruțe, chipurile, diplomatice, n-au fost invitați, ceea ce a produs

scandal. Oricum, nu mă pot duce, fiindcă miercuria și joia am ore. Bogdan mi-a adus un pliant din care aflu că președintele va ține miercuri, 5 februarie, orele 18, conferința „La Roumanie, l'Europe à l'aube du XXIe siècle”, la Institut français des relations internationales. În alte zile vor urma Richard M. Cooper, fost sub-secretar de stat al lui Jimmy Carter, Martin Lee, președintele Partidului Democrat din Hong Kong, Farès Buez, ministrul de externe al Libanului. Deci, oameni de mână a doua. Vizita lui Constantinescu se pare că este neoficială, habar nu am, nu citesc ziarele (vreo 10 franci unul), n-am telefon, televizor, nici radio.

Îmi voi cumpăra un tranzistor. Nu mă compătimi, acum când îți scriu, m-am liniștit, totul se va rezolva. Noapte bună, iubito! Am găsit un număr dintr-un tabloid mai vechi, din iunie trecut, un interviu cu Sharon Stone, despre vizita regelui Simeon în Bulgaria, alte prostii, poate voi adormi. Noapte bună! E ora 4 dimineața și tot nu am putut adormi. Mănânc niște tocană din cratiță, acum mi-am dat seama că am uitat să mănânc de seară. Și o portocală. Mă bag apoi în pat, poate ațipesc vreo oră. La nouă trebuie să fiu la biroul de plasament pentru Résidence universitaire.

În sfârșit, singur. Abia am vorbit la telefon și ți-am comunicat că mă mut. Sunt frânt, nu dorm de vreo trei nopți, alerg de colo-colo, dacă nu era Costi mi-ar fi fost foarte greu să-mi car bagajul, ar fi trebuit să iau un taxi. Deci, moș Surdu mi-a luat 1411 franci (17 zile, socotite de el, după târguieli!). M-a rugat să mă mut, că a făcut o imprudență, cele două camere în care am stat eu sunt pentru oaspeți. Într-adevăr, au venit azi doi români din Germania și un prinț, Alexandru Ghica, șeful emigrației anticomuniste de aici, care, în sfârșit, și-au văzut oamenii la putere. Noua mea adresă este: Résidence Cîteaux 4, rue de Cîteaux, 75012, chambre 213, Paris. Dar să-mi scrii pe adresa de la Grand Palais, chiar dacă dau pe acolo doar miercură și joia. Unde am venit acum, este un fel de hotel pentru studenți, unde am fost primit la intervenția profesorului Bec. Mi s-a promis un studio, care înseamnă o garsonieră cu duș propriu și bucătărie, pentru 2400 de franci, dar nu este încă liber, așa că stau într-o cameră obișnuită, cu o chiuvetă, un pat, o masă și un dulap încăpător. Totul strălucește de curățenie, în sfârșit, după duș, mă culc în

cearșafuri curate (la moșul erau niște jerpelături soioase), cu o pernă adevărată (la moșul nu aveam), și cu două păături noi și frumoase. WC-ul e pe hol, comun pentru zece camere, dar este foarte curat, mult mai curat decât la moșul, unde mirosea îngrozitor, oricât m-am străduit să curăț. Dușul este, de asemenea, încuiat, cheia de la cameră merge și acolo, se face curățenie zilnic, ce mai, sunt mulțumit. Totul pentru 1900 de franci pe lună. Am să încerc să rămân aici până veniți voi, pentru economie, dacă madame administrator, cam înfiptă, va fi de acord. Dacă nu, m-oi muta în garsonieră. Problema e că nu am frigider, deși o bucătărioară pe hol există. Regula este să mănânci la restaurantul-cantină al rezidenței, cu bani. Voi vedea mâine dacă nu-i prea scump. Altfel, nu mai pot să-mi gătesc decât ce mănânc imediat. Sau, în ultimă instanță, îmi voi cumpăra un mic frigider de vreo 2-300 de franci. Voi vedea. În seara asta am mâncat ultima porție de tocăniță, pe care am adus-o după mine în cratiță. Am sclipuit de prin harababura de la moș Surdu o ramă și am pus în ea poza ta cu Dinu în turnul de la Sighișoara. Sper ca acum lucrurile să fi intrat pe făgașul normal, mă pot pune pe lucru. Mi se pare că vremea trece foarte repede. Îmi pare nespun de rău cu necazul cu Romi. Sunt convins că se va face bine. Nu mi-ai spus dacă Alexandru Gafton s-a interesat de resturile mele de plată. Roagă-l, de asemenea, să întrebe la doamna Ivasciuc (Serviciul internațional al Universității) dacă a sosit ordinul ministrului relativ la detașarea mea ca lector și ce-i de făcut, ce formalități ar fi cu păstrarea vechimii mele în țară. Îi scriu și lui o scrisoare imediat, ca să o pun la poștă mâine, împreună cu a ta.

(va urma)

Adina BARDAȘ

măști care nu ascund surâsul

Festivaluri la orizontul reveriei

Această perioadă când sub bolta unei aparente liniști sunt pregătite marile festivaluri de teatru lansează o invitație la reflecție – în zările care s-au limpezit rămâne ce nu poți uita, surăd amintirile ce te stârnesc la reîntoarceri sau aprind curiozitatea față de ce va urma.

După o ediție de excepție în 2021 (în care a arătat cum se navighează cu inteligență prin noianul de restricții), Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu a anunțat că anul acesta își va întinde arcul de evenimente între 24 iunie și 3 iulie. Iată un reper ce demonstrează neclintit cum bunul gust și râvna de a construi au puterea de a se impune fără compromisuri când există un spirit de echipă exemplar dublat de o voință de a duce bine la capăt lucrurile. Și aceste calități nu încetează să inspire.

AR(t)EST II

Festivalul Național de Teatru (FNT), care s-a încheiat relativ recent, a evidențiat alte posibilități insolite de a da senzația normalității în pofida distanțărilor de obicei. Mărturisesc că dorința de a scrie despre FNT 2021 a stat ceva vreme în suspensie, pentru că selecția a derutat nu de puține ori și a pus surdina entuziasmului generat de obicei într-un astfel de interval care panoramează vârful unei stagiuni. Mă voi opri asupra unor concepte prezentate la FNT, care nu sunt asociate direct cu lumea teatrului: instalațiile performative. Nu în ultimul rând, pentru că posibilitatea de a fi recreate și de a câștiga noi audiențe e reală – dacă ideea s-a așezat bine în matca ei de semnificații și a fost pusă în practică într-un spațiu, ea poate fi transferată într-un alt loc (într-un alt oraș?), prin energiile căruia își reinventează sensurile. Ceea ce, vom vedea, se și întâmplă, antrenând noi audiențe într-o aventură a fanteziei.

Una dintre aceste instalații, **AR(t)EST II**, a pornit de la o idee simplă: timp de câteva luni actrița Vero Nica și artistul plastic Andu Dumitrescu au cerut unor prieteni și colaboratori din diverse zone culturale – incluzând teatrul, pictura, coregrafia, literatura, filmul, muzica, arhitectura – să trimită un semn esențial al felului în care traversează perioada de izolare cuprins într-o fotografie și un text însoțitor. Apoi aceste reprezentări expresive ale unor stări – în care orice „spectator” a putut regăsi stropul de teamă, de amărăciune, de nostalgie, dar și resursele de umor și de creativitate care au marcat săptămânile de început de pandemie – au fost „puse în scenă”, tot într-un mod care combină simplitatea și originalitatea. Aranjarea acestor fotografii într-o sală de expoziție pe prosoape numerotate așezate pe jos, ca în niște rame ad-hoc, a iscat un dialog voit ludic cu simbolul preșului îmbibat cu clor, care prin formula lui la îndemână, gospodărească, atenuează atunci încordarea din siajul unor zile deloc tihnite. Revăd, nu fără o emoție, fragmente din capsula video a acestei instalații (<https://fnt.ro/2021/artest/>): o folie subțire de plastic, mascând o fereastră, e ancorată ingenios de niște corzi care împiedică vântul să se joace în voie cu ea – impulsul de a fi complet liberă e mereu frânt prin această barieră și mișcarea devine repetitivă prin reducerea la cadențele unui du-te-vino trist-agasant. Totul se desfășoară pe fondul cenușiului cadrelor inițiale sub care se presimte lumina ce nu poate intra decât strecurându-se anevoie. Prin fisurile unei așteptări în gol pătrund zgomotele străzii, punctate de sirene ce induc nelămurite frici. Și după ce te lași încărcat gradual de o tensiune ce se acumulează abia perceptibil, un mesaj, *breathe*, pâlpâie scurt pe ecran, și te întrebi dacă e un îndemn la auto-calmare prin conștientizarea respirației. Și dacă acest ritm străin al perdelei improvizate, care accentuează impresia apăsătoare a captivității rezonază de fapt cu respirația noastră profundă sau mai degrabă cu zvâcnetul propriilor anxietăți.

Tranziția către spațiul expoziției se face pe aceeași

notă vag-amenințătoare, în atmosfera potențată de sunete de frecvență joasă ce intensifică vibrația claustrofobică. „Înainte, tot ce făceam părea esențial și nimic nu suporta amânare” – în aceste „gânduri de sub un cireș înflorit” ale unuia dintre invitații la experiment recunoaștem un vinovat leitmotiv al vieților rutiniere silite la o bruscă punere în perspectivă... Momentele ratate odată devin momente câștigate acum – într-un prezent ce se mișcă mai lent, la care ne vom raporta cândva diferit (poate în răsfrângerile unei melancolii post-pandemice). Dar până acolo mai e. Deocamdată înapoi la sarcasmul unui comentariu egalizând eficiența vaccinului cu cea a preșului (cu abilitatea sa de a alunga „odiosul virus de pe tălpile populației”) într-o lume filmată pe dos, cu tavanul răsturnat și plafonul devenit podea. Coloana sonoră cu vuietul plat al orașului străpuns de urgența sirenelor revine, cu ea și senzația de hăituire. Și deodată, peste tot zumzetul citadin și peste fragmente de discurs politic – constante în dogmatismul și vacuitatea lor, și în timpuri obișnuite, și în timpuri de criză, se instaurează o pauză cu senin contur. E liniștea plină de ecouri vitale, cele ale semnelor trimise de artiști: schițe și acuarele pe o masă de lucru, o albină aferată pe corola unei flori de o luminozitate triumfătoare, fotografii vechi – cine știe dacă altădată ai fi avut răgazul să le retrăiești?... Imagini ale păcii, ale regăsirii de sine. Ale fericirii de a fi, ale intimității ocrotitoare a casei tale, ale inspirației ce ne ajută să născocim realități paralele reconfortante. Ale plăcerilor copilărești: bucuria de a-ți

fotografia umbra pentru că e totuși un semn că există și că e soare, de a privi un zmeu pestriț făgăduind zburdălnicii, de a dansa cu bebelușul care întinde arc de zâmbet peste zile cenușii. Conferințe Zoom cu pătrățelele lor decupând ferestre minuscule către singurătățile altora. Mesaje inspiraționale, cu totul șablonarde, dar care brusc îți vorbesc (*live more...worry less*). Eterne tandreți, priviri nostalgice, pasiuni ce ivesc câte o flacără de sub jarul mocnit. Fărâme de libertate căutate în aspecte neglijate îndelung: în ținutele muncii de acasă deblocate de rigoarea uniformizantă, în preocuparea pentru detalii de obicei trecute cu vederea care ajung să explodeze de sens, în gesturi de grijă și de atenție pentru celălalt, în exuberanța naturii netulburate de criza oamenilor. Sistemele de referință se schimbă, privirea se ascute, devine mai îndrăzneată și face posibilă această inedită „călătorie în jurul camerei mele” reluată în multiple oglinzi. În final, zgomotele revin și povestea poate curge mai departe, la fel de relevantă în 2020 când au fost făcute fotografiile, în 2021, la vremea festivalului și acum, când continuăm încă să completăm virtual această experiență prin extrase din propriul jurnal de pandemie.

Fluid Memory

Pe culoarul sonorităților ce evocă același spectru al temerilor, al repetițiilor ce uniformizează timpul am intrat în spațiul unei alte instalații: **Fluid Memory** (<https://fnt.ro/2021/fluid-memory-videoprezentare/>). De această dată vizitatorii nu au fost doar privitori, ci au interacționat cu semnele puse la dispoziție. Andrei Cozlac are o exersată sensibilitate teatrală, știe cum să ivescă din clar-obscururi o lume care intră în dialog cu publicul prin stimuli senzoriali în succesiuni bine gradate, ce nu ajung să te copleșească sau să te încarce până la oboseală, ci te tentează dibaci – în cazul acesta, îți provoacă o neliniște, sau mai degrabă un freamăt interior, subtil și bine calibrat emoțional, atât cât să te deschidă empatic spre un univers de sugestii. Textura pereților aleși ca ecrane de proiecție

susține imaginile ce au o plastică surprinzătoare și cromatici vii, le dă relief prin racorduri reușite. Instalația realizată la ARCUB în colaborare cu Silviu Apostol propune un traseu al descoperirilor prin joc: apeși pe butoanele unui pupitru de comandă luminescent și ele declanșează o frântură a întâmplărilor unei zile, apoi ale alteia, și alteia, până când ajungi să te oprești suspendat asupra acestei repetiții, reacționând la familiaritatea instigată de vocea care narează (Alexandra Diaconița). Sentimentele, ezitățile, dilemele sunt deopotrivă ale vizitatorilor. Și astfel îți asumi această experiență, te lași condus lent spre tine însuși. Azi, când apropierea sunt asociate cu un pericol, cu un pas înapoi din reflex, a oferi o cale tactilă de acces spre interior, către aceste amintiri care intră în cadrul memoriei colective a presupus un risc, unul controlat pe plan practic (butoanele de comandă fiind un fel de vase Petri acoperite de o peliculă de dezinfectant), dar care putea fi întâmpinat de reticențe, de inhibiții. Provocarea a fost însă bine primită de publicul care prin atingerile ce întreau sau încetineau ritmul acestui voiaj printre zile și vise a fost îmbiat să deschidă un drum personal spre o posibilă exorcizare a fricilor.

Așa cum notam la început, asemenea evenimente pot fi itinerante – **Fluid Memory**, află acum, a fost prezentat cu ocazia *Bienalei Albastre*, la Casa Sfatului din Brașov în octombrie 2021, și apoi la prima ediție a festivalului *Sinestezia* de la Iași la sfârșitul lunii noiembrie. Instalațiile ce pun în evidență atu-urile artistice aduse de video-mapping – și cele aflate în interior, cum ar fi recomandările incluse pe agenda FNT, și cele din spațiul urban (fațade ale unor clădiri, pasaje) – ne pun în consonanță cu evoluții tehnologice care au capacitatea să transforme receptarea artei printr-un limbaj extrem de economic ca mijloace și seducător ca rezultat.

Ricoșeurile amintirilor mă duc către câteva spectacole multimedia, urmărite în vara lui 2017 la Montréal (când orașul celebra 375 de ani de la înființare). *Cité Mémoire* e unul dintre ele. Pe străduțele înguste din centrul vechi, pe pietrele de pavaj, pe edificiile moderne și chiar pe coroanele copacilor schimbându-și capricios alura la fiecare adiere de vânt, proiecții însoțite câteodată de un elaborat peisaj sonor aduceau istoria la viață, împrumutau valori estetice pregnante de la mediul pe care erau înfățișate – o fluiditate sau dimpotrivă o soliditate dăruitoare de expresie artistică imposibil de atins fără coordonarea de mare finețe între siluetele imateriale și ecranele sui-generis. Și tot în 2017, în portul Montréal, utilizând aproximativ 100 de containere aranjate într-o construcție ce favoriza relieful pictural al imaginilor, compania Finzi Pasca proiecta o suită de scene ce descriau rolul fluviului Saint-Laurent în dezvoltarea micii așezări ieziute din secolul XVII, devenite astăzi o metropolă vibrând de originalitate. *Avu-do Montréal* este disponibil la: <https://www.youtube.com/watch?v=xWLXLXHgNQs>. În timpul reprezentăției, între public și eșafodajul greoi al containerelor, neastâmpărate fântâni arteziene făceau ca un alt ecran, cel al irizărilor fosforescente ale stropilor de apă (în contrast viu cu alcătuirea de metal brut pe care o precedau), să se interpună jucăuș și evocator, adăugând straturi fine de poezie întregii experiențe. Iar în 2018, într-o stațiune de schi aflată la 130 de kilometri de Montréal, Mont-Tremblant, compania Moment Factory folosea stânci și trunchiuri de copaci pentru a recrea prin video-mapping o poveste cu alură mitică, *Tonga Lumina* (<https://momentfactory.com/work/all/all/tonga-lumina>), sub forma unei expediții nocturne în căutarea unui leghendar uriaș al munților. Misterul și atractivitatea unei escapade excentrice sub stele erau accentuate prin acordul găsit între mediul de proiecție și desenele atât de bine integrate în natură, încât dădeau senzația unei autentice călătorii și chiar a unei fraternități sub semnul aventurii a participanților.

Sofisticata articulare a unor realități de nișă prin posibilitățile lansate de tehnologie, stimulând capacitatea de a visa și cunoașterea înlesnită de instalații ce amplifică ineputabila magie a luminii, va duce la explorări ce vor spori în înțeles și subtilitate în următorii ani. Ele merită întotdeauna să fie văzute în festivaluri, în muzee de artă modernă și în orașele pe care le însuflețesc cu inefabilele lor sugestii.

Victor DURNEA

medalion de periodic

„Țara noastră”

Puține periodice din prima jumătate a veacului trecut au avut parte de o existență mai zburcătoare ca „Țara noastră” al lui Octavian Goga. După o apariție săptămânală de trei ani, la Sibiu (între 1 ianuarie 1907 și 22 noiembrie 1909), urmează o suspendare extinsă de-a lungul a 12 ani (incluzând cei marcați de conflagrația mondială); reapărut, tot ca hebdomadar, la 15 octombrie 1922, la Cluj, revista lui Octavian Goga trece într-un deceniu prin trei sincopă majore – între 10 martie și 31 decembrie 1927, între 1 ianuarie și 25 decembrie 1929 și între 10 mai 1931 și 10 aprilie 1932, pentru ca să revină, cu data din urmă, pe scena vieții publice ca ziar tipărit la București, ipostază ce durează până la 15 februarie 1938 (îndată după ce prim-ministrul Octavian Goga este demis); în sfârșit își reia, din nou la Cluj, formatul de revistă săptămânală până la 29 mai 1938, când își încheie existența cu un număr omagial consacrat fondatorului său, mort cu trei săptămâni înainte.

Și subtitlul periodicului se modifică de mai multe ori, cum se întâmplă, de asemenea, cu direcțiunea lui nominală. În primul an de existență (1907), subtitlul este „Foia poporală a «Asociațiunii»”, iar Octavian Goga este redactor. Revista este scoasă de sub egida ASTREI la sfârșitul anului, pentru a nu o implica într-o activitate publicistică politică, întrucât după doar patru-cinci luni autoritățile maghiare intentaseră redacției câteva procese. În continuare „Țara noastră” apare „sub conducerea unui comitet”, iar subtitlul devine „Revistă politică-culturală”. Independența îl obligă pe Octavian Goga să se transforme în proprietar-editor, să depună o cauțiune și să angajeze pe Ovidiu Gritta ca redactor responsabil. În 26 aprilie 1908 subtitlul devine „Revistă săptămânală” și pe frontispiciu se află numele a doi directori – Ilarie Chendi (stabilit de mai multă vreme la București) și Octavian Goga, iar redactor responsabil este Lazăr Devan. Începând cu numărul 24/1908 nu se mai menționează directorii, dar ei, fără doar și poate, rămân aceiași și așa va fi până la sfârșitul lunii noiembrie 1909, când hebdomadarul își „suspendă apariția”, întrucât poetul pleacă în străinătate pe un an de zile. Într-un editorial (*Către cetitori*) semnat Il. Chendi și Oct. Goga se promitea că, după ce ultimul va reveni acasă, revista va vedea din nou lumina zilei. Acest lucru nu s-a mai întâmplat, dat fiind că ziarul arădean „Tribuna” (până nu de mult „Tribuna poporului”) le oferă la sfârșitul anului 1909 lui Octavian Goga și tovarășilor săi (numiți „tinerii oțeliți”) posibilitatea de a-și face cunoscute opiniile unui public mai larg.

În conformitate cu ceea ce se indică pe frontispiciu, „Țara noastră” își asumă la început obiectivele ASTREI, în primul rând răspândirea culturii și literaturii române în pătură țărănimii române din Transilvania, sarcină la a cărei îndeplinire redactorul cheamă, în articolul *Către cărturarii noștri*, ce deschide primul număr. „E vremea – își dezvoltă poetul convingerile poporaniste – ca această tagmă de cărturari să simtă în sufletul ei acel răsunet al datoriei față de ai săi, acel îndemn frumos de a te apropia de ceata oropsiților din care te-ai ridicat”.

Telul era lămurit, după jumătate de an, în *La răspântie* (nr. 27): „Numai cu o țărânie smulsă prin puterea slovei din amintirile unei rușinoase umilințe istorice, prin o țărânie cu sufletul premenit de slugărnica omorătoare, prin o țărânie cu un mai bine întemeiat rost cultural și economic putem câștiga chezașia dăinuirii noastre în viitor.” Ca atare, revista are o structură simplă: un editorial, o parte literară relativ redusă, câteva texte de edificare moral-religioasă, „scrisori către țărani”, știri, îndrumări practice în

mai toate ramurile economiei rurale, sfaturi igienico-medicale și întru combaterea alcoolismului. Editoriale scriu în genere Octavian Goga (*Nu mai vrem umilințe*, nr. 2, *Poveste de jale*, nr. 4, *Din păcatele noastre*, nr. 6, *Carte*, nr. 9, *Moștenirea noastră*, nr. 13, *Biblioteci populare*, nr. 15, *La podmol*, nr. 22, *Un nemuritor*, N. Grigorescu, nr. 33, *La școală*, nr. 36 etc.), Octavian C. Tăslăuanu (o prezentare a Asociațiunii și a Casei Naționale” din Sibiu, nr. 5), I. Lupaș (*Puterea cuvântului*, nr. 1, *Școala noastră*, „*Trăime sfântă și nedespărțită*”, nr. 5, *Limba românească*, nr. 6, *Legea românească*, nr. 8, *Moșia strămoșească*), M.V. [Matei Voileanu] (*Colindele noastre*, *Ce să scriem*), Nicolae Ivan (*Mila împărătească*, nr. 16/1908). Roman Ciorogariu, ascuns sub pseudonimul Uncheașul, dă un șir texte de edificare religioasă, iar Delasântioana (Toma Simțioan) mai multe „scrisori către țărani”. Notabil este serialul *Comuna*

Bectimis ori Daniel Vodena când au drept cadru regiunea sud-dunăreană (povestirile și *Minunile Salonicului*, nr. 7, *Bandiții Pindului*, nr. 8, *La Niș*, nr. 12, *Mormântul de la malul mării*, n-rele 13–16) romanul *Hanul de la Stena*, numerele 18–32, *Pe drumul Corcei*, nr. 30 etc.), cu articolașe, scurte recenzii, câteva cronici teatrale, note (miscellanea „Cronica literară și artistică”) etc.

Octavian Goga însuși, pe lângă articole (*Generația nouă*, nr. 11, *Lămuriri*, nr. 16, *Două judecăți*, nr. 18, *Adevărul*, nr. 20) și riposte la diverse atacuri (*Răspuns d-lui N. Iorga*, *Pentru d. Aurel C. Popovici*, *Răspuns la o necuviință* [a lui Duiliu Zamfirescu] etc.), dă poezii (*Cain*, *Glasul pâinii*, *Sonet*, *Nepotrivire*, *Răsună toaca*, *Carmen laboris*, *Revedere*).

Cei doi directori și redactorul Victor Eftimiu izbutesc să atragă și numeroși scriitori din Vechiul Regat, între care

Anul I.

I Ianuarie 1907.

Nr. I.

ȚARA NOASTRĂ

Revista poporală

a „Asociațiunii pentru literatura rom. și cultura poporului rom.”

Abonamentul:	REDACTOR:	Redacția și administrația:
Pe un an 4 cor.	OCTAVIAN GOGA.	Sibiu (Nagyszeben)
Pe o jumătate de an 2 „		Str. morii, 6.
Pe trei luni 1 „		
Pentru România . . 6 Lei		

„Viitorul”, în care se schițează un proiect social-economic într-un registru epic, amintind secvențial de nuvela *Popa Tanda* a lui Ioan Slavici.

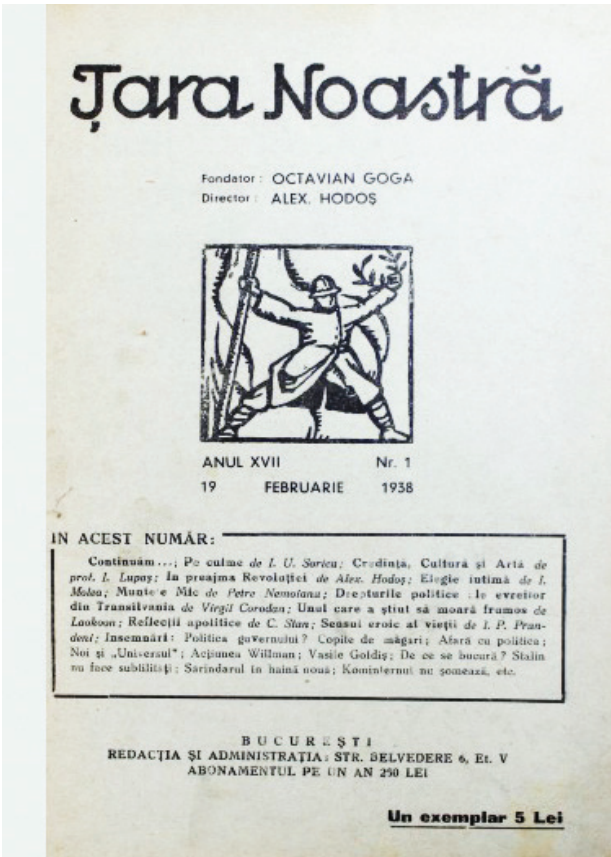
În partea literară sunt găzduite poezii și proze de Octavian Goga (semnate Aegrotus, Styx, Ion Bratu), poezii de Aurel Seca și Maria Cunțan (și sub pseudonimul Liliac), mai multe „scrieri” rămase de la Ioan Pop-Retegănuș (*Bătaia lui Dumnezeu*, *Surdul*, *Mamă*, *unde-i Joiana noastră*, *Bunea* ș.a.), monologul *Achim Filăru* de A.P. Bănuț, o povestire de A. Melin (*Săracă Nuța lui Vasile*), snoave de S. Tamba. În mai toate numerele se dau balade (începând cu *Miorița*) și alte creații folclorice, cele mai multe strânse de G. Tulbure.

Cel de-al doilea an debutează cu articolul lui Octavian Goga *Pe drum nou*, în care se proclamă „lărgirea programului”, așa încât, „revista, rămânând și pe mai departe un organ de răspândire a culturii în păturile țărănimii, va publica și articole de interes mai larg pentru cărturărirea noastră”, astfel „atrăgând în cercul discuțiilor noastre toate chestiunile de interes obștești”. Oricum, intrarea în noul an înseamnă un salt calitativ. Acesta se datorește desigur contribuției lui Ilarie Chendi, care e prezent cu articole, iscălită și Gh. Dumbravă (*Epocă de tranziție*, *Figuri literare*: *Niță*

Ion Chiru-Nanov, foarte asiduu, cu povestiri (*Pușcărișul*, *Bordeiul din răscruci*, *Hanul de la Păr*, *La zi mare*, *Două lumânări*, *În ajun*) și însemnări de călătorie (*Masa lui Traian*, *Pe Valea Oltului*), Emil Gârleanu (*Răniții*, *Pictorul*), N. Pora (*Viața în București*, cu accent pe aspectele social-politice), D. Teleor (poezii și mici articole), Caton Theodorian (*Uitata*, nr. 27, *Tribut pământului*), Al. Cazaban (*Nestatornic*), Const. A. Giulescu (*Două suflute*, *Norocul lui Nea Niță*), D.M. Teodorescu (*Movila cocoșatului*, nr. 17-18), Gheorghe C. Ionescu (viitorul academician și ministru al Agriculturii G. C. Ionescu-Șișești) cu o proză (*Două surori*, nr. 41) și impresii din Germania unde se afla la studii (*Hohenzollern*, nr. 16, *Tübingen*, nr. 21, *Hohenheim*, nr. 34, *Freiburg*, nr. 35, *Heidelberg*, *Naufraziul lui Zeppelin*, nr. 32) apoi din Franța (Nancy, nr. 22/1909) și, în fine, de la București (nr. 39/1909), P.G. Cătunaru (*Florile Dor-Alidei*, *Bohemii*). Ioan Slavici e prezent cu articolul *Școlile noastre* (nr. 9).

Vechilor colaboratori ardeleni (Ion Lupaș, Aurel Seca, Maria Cunțan), li se adaugă Petru Șpan (*Moșul și firea lui*, *Educația țaranului român*), Al. Ciura (cu „foiletoanele” *Sâmbăta seara*, cuprinzând, sub abrevierea prenumelui său, Al., exerciții lirice, proză în formă epistolară ori eseuistică), Horia Petra-Petrescu (*Din îndemmurile sufletului*, amestec de amintiri, întâmplări „din viață”, relatări de călătorie în Germania, versuri), N.N. Mateescu (*Povestea unei lăcăți*, *Povestea sticlețului*), Demetru Marcu (*Impresii*, *Păcate noi*, articole și numeroase poezii, îndeosebi în 1909, când e redactor responsabil), Elena din Ardeal și Aron Cotruș cu poezia *De demult*, nr. 26/1909. (Încă în numărul 29/1908 tânărului i se cereau la „Poșta redacției” mai multe poezii pentru „a se alege spre publicare”. Cele trimise vor fi întrecut așteptările, încât Goga le-a îndreptat către bisăptămânalul „Luceafărul”, cu o circulație mai mare, al cărui coproprietar era de asemenea.)

„Țara noastră” își deschide coloanele și literaturilor străine: Goga dă fragmente din Madách Imre (*Tragedia omului*), V. Demetrius din Maupassant (*Horla*), C. Sandu-Aldea din Leonid Andreev, Victor Eftimiu din Charles Baudelaire, în proză, și din Verhaeren, I. Duma din A. Daudet, T. Rusu din Anatole France, Maria Cunțan din Maxim Gorki, din care tălmăcește și Liviu Rebreanu (*Moartea șoimului*, nr. 14/1909), Adophe Clarnet din Oscar Wilde (*Balada temniței din Reading*, în proză). Alte traduceri, din Gabriele d’Annunzio, Jules Renard, Mark Twain, Peter Rosegger, A.S. Pușkin ș.a. rămân anonime.

Popovici, serialul *Viața în București*, apoi *Viața literară și artistică*) ori cu impresiile trăite la revederea Sibiului (*După zece de ani*, nr. 25), dar și a unui redactor adus de peste munți, anume Victor Eftimiu, care umple paginile cu poezii (inclusiv „gazete rimate”) și proze, semnate și E. Victor sau cu inițialele, precum și V. Greceanu, Athanes,

Sub pseudonimul Claude Rudolphe Bernhaut, Radu Bal-tag începe o „corespondență” din Paris ce va continua la „Tribuna”.

La reapariție, în 1922, revista are vechiul format, dar cu o prezentare grafică nouă (vignetele aparținându-i lui Camil Ressu), care se va păstra de-acum încotmai. Ideea unei simple continuări, nu a unei serii noi, e întărită de numerotare – anul de apariție fiind al III-lea (rămas incomplet în 1909). Pe frontispiciu se citea subtitlul „Revistă literară, politică și socială”, precum și numele directorului, Octavian Goga, pe pagina a doua figurând cel al redactorului responsabil (prim-redactor, de fapt), Alexandru A. Hodoș. Când Goga devine ministru (martie 1926–iunie 1927) este trecut ca fondator.

În primii ani partea politică și socială are aproape aceeași pondere ca și cea literară. Editorialele, datorate îndeobște lui Octavian Goga (*O ladă goală*, nr. 1/1923, *Ideea națională*, nr. 1/1923, *Problema maghiară*, nr. 4/1923, *Mustul care fierbe*, nr. 11/1923, *În Vinerea Patimilor*, nr. 14/1923, *Badea Gheorghe* [Pop de Băsești], nr. 18/1923, *Gh. Coșbuc*, nr. 22/1923, *Ca la Budapesta*, nr. 23/1923, *Arendași ai trecutului*, nr. 29/1923, *Condotieri mărunți*, nr. 30/1923, *La o răspântie nouă*, nr. 30/1923, *Vlaicu*, nr. 36/1923, *Revoluția celor sătui*, nr. 45/1923, *Zeflemeaua*, nr. 11/1924, *Basarabia*, nr. 14/1924, *Orașele*, nr. 30/1924, *Cultul tinereții*, nr. 37/1924, *Lecția lui Iancu*, nr. 36/1924, *Rostul scriitorilor*, nr. 47/1924, *Un precursor al unității: Iosif Vulcan*, nr. 3/1926 ș.a), precum și articolele scrise de Alexandru A. Hodoș, ce mai semnează Ion Balint și Moise Nicoară, de Eugen Goga și, mai târziu, de G.M. Ivanov și de alții, între care, la intervale mari, generalul Alexandru Averescu, președintele Partidului Poporului, din care face parte și Goga (*Bătălia de pe Argeș, Războiul mondial, A cui e vina?*) și Mihail Manoilescu, combat acerb pe adversarii politici, o temă dominantă fiind „regionalismul” unora dintre liderii Partidului Național (Iuliu Maniu și Alexandru Vaida-Voevod) ori al țărăniștilor basarabeni (C. Stere, Pan Halippa) etc. Sunt abordate însă frecvent și chestiunile politice internaționale ori cele sociale. Antibolșevismul răspicat, în propovăduirea căruia dovedesc o documentare neîntrecută G.M. Ivanov și Leon Donici, se însoțește treptat cu critica democrației și a parlamentarismului, care ar masca afacerismul veros, ruinător pentru țară, cu antisemitismul și cu simpatia față de fascismul italian, ca „regim autoritar”. Notabil este și un numărul 35/1924, consacrat lui Avram Iancu.

La partea literară contribuie substanțial Octavian Goga cu poezii, Eugen Goga cu fragmente din romanul *Cartea facerii* și Alexandru A. Hodoș cu articole ce resping ultimele manifestări literare (*Literatura de import – moda de ieri și moda de azi*, *Poezia nouă românească*, *Orizonturile literaturii regionaliste*, *Rețete poetice moderne*), recenzii (*Literatura de război*, „*Versuri*” de Camil Petrescu, „*Pădurea spânzuraților*” de Liviu Reboreanu), cronici teatrale, precum și cu „gazete rimate” în fiecare număr, semnate cu o multitudine de pseudonime fabricate ad hoc, strânse ulterior în volumul *Antologia regionalistă* (1926). Cu proză colaborează asiduu Ion Gorun, Virgil Cioflec (*Ce drum am ales*, nr. 1/1923), Septimiu Popa și Petre Nemoianu, acesta din urmă cu amintiri din prizonier și din traversarea Siberiei ori din copilărie; foarte des va da însă și articole și studii bănățene ori privitoare la românii din Serbia și din Ungaria. Devreme se atașează revistei poezii Teodor Murășanu (e prezent și cu fragmente din romanul *Neghină și grâu*), G. Rotică, George Voevidca, Zaharia Bârsan, Vasile Al-George și I. Al-George și prozatorii Vasile Savel, Eugen Boureanu, G. Brăescu (*Suflete neînțelese*, nr. 16/1925), Sebastian Bornemisa (cu un capitol din romanul *Duhul cel rău*, nr. 39/1926). Cu versuri sunt prezenți și Victor Eftimiu (mai ales în 1925–1926, iscăind I. Dinu), Nichifor Crainic, Camil Petrescu, I.U. Soricu, George A. Petre, D. Iov. În 1924 Goga îl descoperă și îl recomandă pe D. Ciurezu, căruia i se publică apoi poezii număr de număr.

Notabil este de asemenea faptul că lui Nichifor Crainic i se alătură curând și alți „gândiriști” – Cezar Petrescu (și cu pseudonimul Ion Darie), Radu Dragnea (*Formarea criticismului în Ardeal*, *Declinul mesianismului provincial*, *Însemnare despre „Cousin Pons”*, *Un articol necunoscut al lui N. Bălcescu: „Trecutul și prezentul”*), Al. O. Teodoreanu, cu articole, proză, parodii, unele la „gazeta rimată”. Își mai fac apariția poezii Zaharia Stancu, Șerban Bascovici, Mihail Munteanu, Iustin Ilieșiu. Colaboratori asidui mai devin Vintilă Russu-Șirianu și prozatorul A. Lascarov-Moldovanu, iar tânărul Teodor Scorțescu iscălește câteva cronici teatrale. În anii 1925–1926 contribuția „gândiriștilor” diminuează, locul lor fiind luat de Aron Cotruș, Al. Ca-

zaban, Ecaterina Pitiș, George Nichita.

Poziția politică a lui Octavian Goga (ajuns din nou ministru) aduce și două colaborări speciale: Mihail Sadoveanu (ale cărui „însemnări ale unui spectator” sunt răsplătite cu finanțarea revistei „Comoara” și cu un loc pe listele Partidului Poporului la alegerile pentru Cameră, la Bihor, din păcate fără succes) și Tudor Arghezi, care va da articole (*Scriitorul la conducerea statului*, nr. 21-22/1926, *Autonomia Bisericii românești*, nr. 23/1926, *Doamne, încotro?*, nr. 26/1926, *Reforma religioasă*, nr. 28/1926, *Luchian*, *Eminescu și pelerinul*, nr. 29/1926, *Un dicționar al limbii române*, nr. 30/1926, *Epistolă către preoți*, nr. 33/1926, *Henry Ford*, nr. 34/1926, *Fordismul*, nr. 36/1926), cronici teatrale (și în 1928). Și după ieșirea de la guvernare a directorului, revista „Țara noastră” are parte de noi colaborări prestigioase, între care Ion Agârbiceanu (ce se îndepărtează acum de gruparea Iuliu Maniu–Vaida-Voevod) cu publicistică, Adrian Maniu, V. Voiculescu, Emil Isac, N.M. Condiescu (*Subiect de nuvelă*) și Otilia Cazimir, care dă versuri și pagini *Din caietul unei doctorese*.

După lapsusul din 1929, datorat marii crize economice, doar numele lui Agârbiceanu se reîntâlnește în paginile revistei, împreună cu al altor colaboratori fideli (T. Murășanu, D. Ciurezu, Maria Cunțan). Lor li se alătură însă acum alți tineri: Emil Giurgiuca, Mihai Novac, Ion Molea (poeti) și Vladimir Nicoară (prozator). De reținut sunt și câteva nume aflate sub studii și articole: D.V. Barnoschi, Ștefan Zeletin, Tache Papahagi, Ion Chinezu, Cezar Papacostea.

Goga, portret de Hans Eder

Sfârșitul celei de-a doua „serii” a hebdomadarului „Țara noastră” se datorează, probabil, faptului că Octavian Goga, părăsind formația politică a generalului Averescu, întemeiază Partidul Național Agrar, al cărui prim congres prilejuiește practic și lansarea, la București, a cotidianului „Țara noastră”, „organ” al său (fără ca indicația aceasta să se regăsească sub titlu). După trei ani partidul lui Goga fuzionează cu acela condus de A.C. Cuza, luând numele de Partidul Național Creștin. Cu numărul din 18 iulie 1935, „Țara noastră” se proclamă „organul” noii formațiuni, a cărei orientare este fără îndoială echivoc după un an prin punerea zvasticii pe frontispiciu. Și zvastica, și calitatea de „organ” al Partidului Național Creștin dispar în momentul când, la sfârșitul anului 1937, Goga primește însărcinarea de a forma guvernul. Locul lor era luat de precizarea: „Scriș în duh românesc și creștinesc pentru săteni”. Și în intervalul 1932–1935, și ulterior, Octavian Goga apare în calitate de fondator. După un timp se dă și numele directorului – Alexandru A. Hodoș; când acesta, în ianuarie – februarie 1938, primește o funcție în guvernul condus de Goga, locul său este ținut de poetul I.U. Soricu.

Ziarul „Țara noastră” este structurat la început ca mai toate cele în patru pagini, cea de-a doua fiind alocată în mare parte culturii. Mai târziu s-a încercat și o altă formulă, numai numărul de duminică având pagină culturală („Litere – arte – idei”), cu rubrici diverse: „Probleme culturale” transformată în „Comentarii culturale”, cronici, „Linii și puncte”, „Însemnări pe răboj” etc. De cele mai multe ori, pe pagina I, în afară de editorial și de articole

politice, își mai găsesc loc o „nota zilei” și eseuri pornind de la chestiuni teoretice ori ideologice.

Pentru lansarea cotidianului dau o mână de ajutor Tudor Vianu (*Spirit și acțiune*, *Ideile lui Goethe despre artă*, *O nouă carte a lui Bergson*), Alexandru Vianu (*Literatură și politică în Franța*, *Literatura civilizației*, mai târziu *Orient și Occident*, *Tineret*, *Politică și scepticism*) și Camil Petrescu, acesta susținând o vreme rubrica (de recenzii) intitulată „Cărțile”, dar dând și articole (*Spiritul timpului*, *Probleme de teatru*, *Regia modernă*).

Redactori par să fi fost D. Ciurezu (cu poezii, recenzii, cronici teatrale etc.), Bucur Țincu (cu numeroase și elevate eseuri și articole până în 1938), Eugen Jebeleanu (tablete la „Nota zilei”, recenzii). Petre Nemoianu e prezent destul de des cu texte similare celor publicate în anii 1922–1930, iar Vladimir Nicoară scrie acum despre „viața provincială” (Cluj). Mai sunt prezenți Al.O. Teodoreanu, Ion Petrovici (*La Mănăstirea Cozia*, *Aniversarea lui Fr. Coppée*, *Bunul simț*, *Psihologia actorului*, discursul de recepție la Academie), Scarlat Struțeanu, C. Orăscu, Horia Georgescu, Pericle Martinescu (*Paul Zarifopol: „Pentru arta literară”*), Horia Teculescu (*Sighișoara*, *Oameni și locuri din Târnava Mare*, *Amintiri despre Lucian Blaga*), Dan Smântănescu, Pan. M. Vizirescu, Vintilă Paraschivescu ș.a. O singură dată e prezent Emil Cioran cu articolul *Problema culturilor mici* (nr. 17/1932). (Textul va fi fost adus de Bucur Țincu, care, vecin și prieten cu Emil Cioran, îi va recenza apoi toate cărțile.) Mai puțin bogată decât la seria

precedentă, contribuția lui Goga include totuși texte importante (*Au tăcut morții...*, *La moartea lui Vasile Goldiș*, *Fragmente autobiografice*, *La început a fost Kogălniceanu*, *La o răspântie mare*, *O ladă goală*, Horia, Ion Bianu). În 1935 în redacție par să fi intrat C. Dan Pantazescu (treptat devine cronicarul literar al ziarului) și I. Molea (în afară de versuri, cu recenzii și însemnări). Sporadic iscălesc C. H. Niculescu (recenzii, articole și impresii de călătorie în Italia), C. Gerota, I.U. Soricu (T. Miron), I. Lupaș, George Gregorian. Miron Suru, Scarlat Preajbă, N. Carandino (*Literatura și influența dostoevskiană*), A. Xenofon, Ioan Georgescu, Onisifor Ghibu, Aurelian Sacerdoțeanu. O vreme „Țara noastră” are și câțiva corespondenți din Basarabia – Vasile Țepordei, Sergiu M. Nicov (Sergiu Matei Nica) și Sergiu Florescu.

Pe lângă tot mai puținele poezii ale redactorilor și colaboratorilor, apar fragmente din romanele *Iubita din Paris* de Horia Furtună, *Pescarii* de Carol Ardeleanu, *Glia* de Dumitru Imbrescu, *Între două fronturi* de dr. Dominic Stanca, *Răspântii* de Teodor Scarlat, *Soț ori fărde* de G. Ciprian etc.

În 1936 redacția se lărgește cu D.I. Cucu (articole social-politice, recenzii, cronici etc.) și Toma Vlădescu (articole și mai ales cronici teatrale), iar colaboratorilor li se alătură D. Furtună, N.I. Lazăr (cronici plastice), Aurel George Stino. Se dau la iveală relativ des poezii și proză de Dan C. Bălteanu, schițe de Gh. I. Atanasiu, povestiri, articole de Ecaterina Săndulescu, memorialistică de Gh. Tulbure (*Ardealul de altădată*, *Inaugurarea Palatului „Tribunei”*). Apariții mai degrabă întâmplătoare au Octav Șuluțiu (*Literatura românească în Ardeal*, nr. 851/1935), G. Ursu (*Formația cuzistă a lui Emil Gârleanu*, nr. 1133/1936), Jul. Giurgea,

Pericle Papahagi, Al. Al. Leontescu, Al. Dima, Petre Pascu, I.E. Torouțiu, I. C. Filitti, Nuși Tulliu, I. Sân-Giorgiu ș.a. Ultima serie a periodicalului „Țara noastră”, revenit la formatul de săptămânal, debutează, la 19 februarie 1938. Cu poezii sunt prezenți în sumar I. U. Soricu, mai rar I. Molea și Nuși Tulliu și cu totul sporadic Aurel Zegreanu, Gh. A. Cuza, Ilie Radu, N. Olt și Horia Teculescu. Cei dintâi dau și proză (Nuși Tulliu, schița *Maria Magdalena* și amintiri din epoca sa macedoneană) sau articole (îndeosebi Soricu, semnând și Laokoon). Un fragment din romanul *Maree* este semnat Vladimir Vecerdea. Tot cu articole figurează I. Lupaș (*Credință, cultură și artă*), G.M. Ivanov (*Buharin*), I. P. Prundeni (*Sensul eroic al vieții*), Bucur Țincu (*Politică și filosofie*, *Romantismul ideologic*, *Despre diferite forme totalitare*, *Poezia lui Aron Cotruș*), Toma Vlădescu (*A doua liberare*, *Despre un poet încă necunoscut* [Gh.A. Cuza]), Constantin Micu (*Influența lui Kant în filosofia românească și Considerații inactuale*). Se înregistrează și nume noi, precum Dinu Roco și Ion Sân-Giorgiu (comentarii privind anexarea Austriei de către Germania – „Anschluss”-ul). Se publică și ultima comunicare a lui Octavian Goga la Academia Română: *Prăbușirea Austriei*. Revista își încheie existența cu un număr dublu (nr. 13–14/29 mai 1938) „închinat memoriei lui Octavian Goga”, la care contribuie A. C. Cuza, P. Nemoianu, I. Lupaș, I.U. Soricu, I. Molea ș.a. Omagiul este completat de o selecție din textele cele mai pertinente apărute în presa românească la dispariția scriitorului și omului politic.

Importul constructelor sociale

Nereușita introducerii în lumea noastră a modelului de societate occidentală, luată ca reper de tinerii de la jumătatea sec. 19 care trecuseră prin lumea europeană, nu rămîne, spunem, fără consecințe. Operația ratată nu era un simplu act neglijabil, fără urmări. Tentativa presupunea o translație socială și are inevitabile consecințe. Nu putem presupune, cum menționa Maiorescu, că urmările unor imitații caricaturale ar fi doar compromiterea unei noi tentative, în ulterioare condiții favorabile, de copiere a acelei realități. Cu alte cuvinte mentorul Junimii ne spune că lucrurile ar rămîne așa cum se prezentau ele înainte de tentativa de modernizare; încercarea de schimbare consumîndu-se s-ar reveni la starea anterioară. În acest caz lumea românească ar fi fost tot aceea de dinainte de începerea orientării către Occident – mai exact ar fi rămas acea lume „cufundată până la începutul secolului XIX în barbaria orientală”, lume condamnată fără nici o concesie de Maiorescu. Pe la 1820, observa autorul, societatea locală „începu a se trezi din letargia ei”. Dar după încercarea eșuată de copiere a Occidentului a revenit viața locuitorilor din această parte a lumii la aceeași... barbarie? Lucrurile, evident, n-au stat așa. Voința de a face din principate, apoi din principatele unite un stat modern nu a rămas fără urmări – benefice cel puțin din punctul de vedere al voinței de a depăși vechea orînduire. Problema e evaluarea exactă a ceea ce s-a realizat în urma înnoirii nereușite.

*

În binecunoscuta carte *Procesul civilizației* Norbert Elias respinge poziția unor sociologi (trimitere directă la Talcott Parsons) care abordează societatea doar din perspectiva „statică” a unor momente istorice – și nu în devenirea ei; doar în configurația de la un moment dat și nu prin traseul prin care se ajunge la acea configurație. Pentru Norbert Elias societățile trebuie evaluate în devenirea lor, în procesul transformărilor pe care le suportă. Supoziția sa este că poziția pe care o respinge ar fi datorată dificultății de a evalua științific acest proces al devenirii – mai ales pentru perioadele mai îndepărtate. Dovezile pentru asemenea evaluări sînt mărturiile unor contemporani – din societățile respective sau din afara acestora. Or, astfel de mărturii sînt minate de subiectivism, de conjuncturi șamd. În realitate, așa cum o arată *Procesul civilizației* (și cum se poate constata din reconstituiri ale altor cercetători care au avut la dispoziție aceeași metodă a interogării istoriei – mă gîndesc la Michel Foucault, între alții – devenirea socială poate fi înțeleasă în datele ei esențiale tocmai prin aceste mijloace. Evoluția societății, coloana vertebrală a lucrării lui Norbert Elias, poate fi urmărită, bineînțeles, în același mod în cazul unor colectivități cu un parcurs diferit de acela al Occidentului. Etapele transformării societății românești moderne au fost reconstituite la rîndul lor cu aceleași mijloace. Au apărut culegeri cu mărturii ale călătorilor străini aflați în contact cu spațiul mioritic. Cred că o lucrare de interes va fi urmărirea în paralel a etapelor civilizației așa cum le distinge Norbert Elias pentru Europa de vest și a ceea ce se întîmplă în același timp în societățile din Europa de răsărit, de pildă România.–

*

Sînt binecunoscute decalajele evoluțiilor celor două grupuri de țări – cele din vestul și cele din estul continentului. Diferențele sînt cunoscute. Dacă s-ar realiza o prezentare dincolo de orgoliile naționale s-ar putea urmări din interior mecanismele acțiunii acestor decalaje. Dar atunci cînd modelul națiunilor a devenit hotărîtor peste tot, fiecare țară construindu-și propria narațiune patriotică, țările care s-au format mai tîrziu și au înregistrat inevitabile rămîineri în urmă le-au suplinat prin narațiuni care să le compenseze. Ideea romantică de națiune, transpusă după modelul romantismului german,

punea în prim plan proslăvirea neamului și excludea orice intenție de evaluare lucidă. E un gen de optimism care a ținut departe spiritul critic și a favorizat crearea unor anvelope narrative care nu mai acopereau ceea ce se întîmpla cu adevărat la nivelul realităților sociale naționale. Prin repetarea lor, prin eliminarea spiritului critic acestea s-au perpetuat – și se perpetuează. Criticii proastelor alcătuirii sociale au fost și sînt în permanență dezavuați. Maiorescu a fost privit cu suspiciune atîta vreme cît s-a situat în contra direcției...

Ulterior a fost „recuperat” de sistemul specific național și a jucat un rol important în funcționarea acestuia – dar nici pînă astăzi nu i-a fost... iertat curajul de a fi arăta o realitate socială românească... Astăzi nu se mai știe, nu se mai vorbește despre acest lucru, dar Caragiale a fost primit cu maximă ostilitate de publicul din România. O caracteristică a spiritului local, care a devenit o practică în funcționarea constructelor specifice este modul în care este receptată (atunci cînd este acceptată) critica. Apar, desigur, situații în care aceasta nu mai poate fi ocolită. Critica radicală, masivă, care ar fi trebuit să dea serios de gîndit, care ar fi trebuit să determine măsuri și să forjeze atitudini decisive este adusă la ridicol și este transferată la cazuri particulare. Iar dacă nu mai e o observație privind ansamblul societății – poate fi acceptată...

După principiul... „nu există pădure fără uscături”... Forme fără fond a devenit o expresie curentă, plasată ori de cîte ori este vorba despre deficiențe majore în funcționarea statului. Critica lui Maiorescu privea civilizația românească la un moment dat. Acum formula e folosită pentru cazuri izolate – cît se poate de ușor acceptate întrucît, nu e așa, accidente se pot întîmpla oricui... S-a mers mai departe în aceeași direcție. Avem goluri în evoluția civilizației românești? Sînt prea importante pentru a fi negate. Dar se găsește formula... „ingenioasă”. Avem goluri dar nu contează, noi „am ars etapele”. Un mijloc de a te înșela de unul singur și, mai grav, de a nu căuta, cu adevărul în față, răspunsuri și soluții. Noi nu am avut Renaștere, nu am participat la mișcarea umanistă (au fost exercitate influențe asupra cîtorva cărturari formați în spiritul altor culturi) – dar nu contează, noi am... ars etapele. Și lucrurile pot continua. Acest mod de a ocoli realitatea socială a însemnat lipsă permanentă de măsuri eficiente care ar fi putut corecta ce era de corectat. În cazul lui Caragiale, deși primit cu egală ostilitate, lucrurile au fost mai simple pentru că de la început totul a fost luat în cheie umoristică – transformînd amara sa critică într-un... comic de situație... Și de limbaj. Faptul că lumea lui este una exclusiv a unor indivizi care arată un mediu social irespirabil, anesteziat de o veselie facilă a rămas întotdeauna în planul al doilea... Comediile lui Caragiale sînt tragice prin generalitatea concluziei lor. Nu găsești în ele nimic care să funcționeze la nivelul societății. Iar receptarea lor e specifică: risul acoperă îngrijorarea, ne aflăm în plin risu/plînsu...

*

Narativul național este întotdeauna creat într-o anumită manieră – iar modul în care se raportează la el cei care pot influența formarea unor constructe sociale e determinant pentru evoluția unei culturi (cultură în sensul cel mai vast – tot ce ține de existența umană...). Maiorescu a fixat punctul nevralgic atunci cînd a denunțat încercarea de a localiza constructele sociale ale altor țări. În acel moment acțiunea lui a produs consternare și ostilitate. Nici măcar intenția vreunei abordări analitice. N-au fost vremurile prielnice, situații istorice favorabile? Asemenea adversități, reale, s-au găsit tot timpul în istoria românească. Evident, n-am fost singurii în astfel de împrejurări, mai ales în această parte a continentului. Numai că astfel de piedici au devenit prilej de scuză în loc să întărească determinarea și spiritul critic, instinctul creator original, căutarea, alegerea

Idei suspendate

și urmarea drumului propriu. Problemele ridicate de adversitățile istoriei au condus nu la încercarea de a le înfrunta, ci la abilitatea de a le ocoli, de a le păcăli, de a ieși pe moment cîștigat – nu importă cum și cu ce consecințe. Interbelicii, cu un simț dramatic mai dezvoltat, vorbeau despre „ieșirea” noastră din istorie. Mai aproape de realitatea noastră socială a fost însă „păcălire” istoriei, înșelarea, mistificarea ei.

Dacă s-a întîmplat ceva în țările cu firme mai mari și mai luminoase ne-am grăbit să facem și noi același lucru, încîntîndu-ne singuri de abilitatea noastră de a imita... Dar nu de a imita procesele care au condus la crearea unor noi realități – ci de a imita ceea ce a fost stabilit de alții. De a prelua aceeași limbă, cu aceleași cuvinte – dar, prin natura lucrurilor, fără semnificațiile reale – care nu pot fi importate. Fără îndoială, nu trebuie să inventăm noi apa caldă. Dar important este să știm cum să o producem, să o avem și să o folosim – nu să vorbim cu superioritate despre ea...

*

Maiorescu și Caragiale n-au fost singurii care au examinat critic societatea noastră. Rădulescu-Motru, Ralea ș. a. se numără printre cei care au încercat să arate ce nu funcționează, ce denaturează societatea românească. Fiecare în felul lui, conform modului său de a gîndi, de a gestiona faptele. Unic a fost în toate cazurile răspunsul pe care l-au primit criticile lor. Ostilitate, neîncredere, transpunere în... registru comic. Nici o acțiune constructivă, eficientă – oricît de radicală. Și, în cele din urmă... indiferență...